popüler
tarih
www.populertarih.com.tr Ağustos 2005 Sayı 60 4 YTL / 4.000.000 TL

Futbol tarihinde İZMİR TAKIMLARI

Gündeme gelen eski mekân: Park Otel

Kanunî'nin veziri Hüsrev Paşa nasıl yok edildi?

1931'in tartışması: Nedir bu 'dolmuş'?

Büyük Kulüp'ün asırlık tarihçesi

II. Dünya Savaşı: İngilizler Fransızlara saldırıyor!

Cumhuriyet'in ilk öğretmen ailelerinden Birkan'lar

212323 05/08
ISSN 1302-6577
9 771302 657001

Denizlerdeki Osmanlı gücü

1 AĞUSTOS

1933
İstanbul Darülfünunu'nun yerini üniversite aldı; İstanbul Üniversitesi kuruldu.

1946
ABD Başkanı Truman, Atom Enerjisi Komisyonu'nu kurdu.

2 AĞUSTOS

1875
Dünyanın ilk buz pateni pisti Londra'da açıldı.

1887
Rowell Hodge, dikenli telin patentini aldı.

1914
Osmanlı devleti I. Dünya Savaşı'na girmek için seferberlik ilan etti.

3 AĞUSTOS

1878
La Scala Opera Binası Milano'da açıldı.

1955
S. Beckett'in oyunu 'Godot'yu Beklerken', ilk kez Londra'da sahnelendi.

4 AĞUSTOS

1900
İngiltere Ana Kraliçesi Elizabeth doğdu.

1940
İstanbul'da Taksim Gazinosu açıldı.

1958
Cumhuriyet tarihinin en yüksek devalüasyonu yapıldı.

5 AĞUSTOS

1914
İlk elektrikli trafik lambası, Amerika'da, Cleveland'daki Euclid Caddesi'nde kullanıldı.

1969
Amerikan uzay aracı 'Mariner Seven', Mars'ın fotoğraflarını çekti.

6 AĞUSTOS

1932
Venedik Film Festivali'nin ilki açıldı.

1945
ABD, Japonya'nın Hiroşima şehrine ilk atom bombasını attı; 66 bin kişi öldü; 69 bin kişi yaralandı.

2 Ağustos 1875: İlk buz pateni pisti Londra'da açıldı.

7 AĞUSTOS

1945
Nüfus sayımı için evlere numara verilmesi kararlaştırıldı.

1960
Küba lideri Fidel Castro, Amerika'nın ekonomik saldırganlığına misilleme yaptı; Küba'daki Amerikan mallarını kamulaştırdı.

8 AĞUSTOS

1925
Washington'da, zenci düşmanı 'Ku Klux Klan'ın ilk ulusal kongresi toplandı.

1928
İstanbul Taksim'deki 'Cumhuriyet Anıtı' törenle açıldı.

9 AĞUSTOS

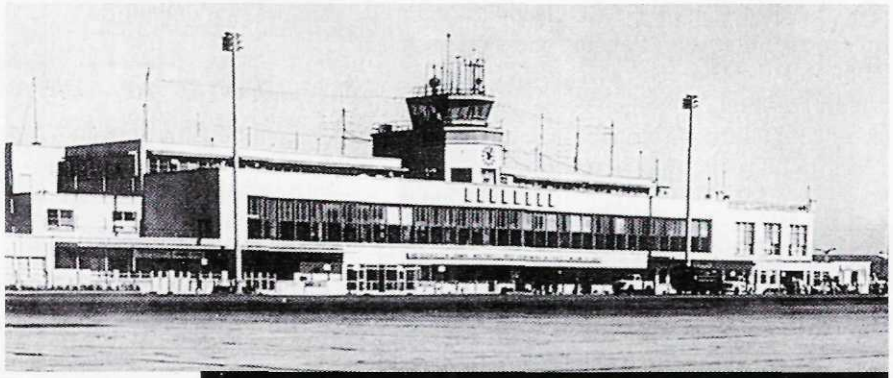
1932
İspanya'da hükümet Katalonya bölgesinin özerkliğini tanıdı.

1945
Nagazaki'ye ikinci atom bombası atıldı; 37 bin kişi öldü, 40 bin kişi yaralandı.

10 AĞUSTOS

1954
Elvis Presley, Memphis'te ilk kez profesyonel olarak sahneye çıktı.

1982
Ermeni asıllı Türk vatandaşı Artin Penik, ASALA'yı protes-

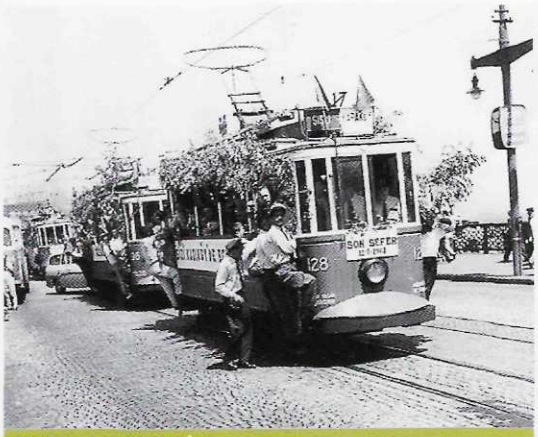

Yeşilköy Havalimanı açıldı

1930'lu yıllarda askerî amaçlara hizmet eden, ancak 1938'de İstanbul-Ankara seferlerinin başlamasıyla sivil havacılığa da hizmet vermeye başlayan Yeşilköy Havaalanı, 1 Ağustos 1953'te açıldı. Uluslararası normlara göre yeniden inşa edilmek üzere, 1947'de bir Amerikan şirketine ihale edilen havaalanı, yılda 500 bin yolcuya hizmet verebilecek bir kapasiteye kavuşturulmuş, 'havalimanı' olarak kullanıma sunulmuştu.

15 Ağustos 1969: Woodstock müzik ve sanat festivali başladı.

11 Ağustos 1961: İstanbul'da 92 yıldır hizmet veren tramvaylar kaldırıldı.

14 Ağustos 1941: 'Atlantik Sözleşmesi' yayımlandı.

to etmek için Taksim Meydanı'nda kendini yaktı.

11 AĞUSTOS

1929

Türk Yerli Mallar Sergisi, Galatasaray Lisesi'nde açıldı.

1961

İstanbul'da 92 yıldır hizmet veren tramvaylar kaldırıldı.

12 AĞUSTOS

1877

Thomas Edison, 'Edisonphon' adını verdiği ilkel gramofonu geliştirdi.

1960

İlk Amerikan haberleşme uydusu 'Echo One', Cape Canaveral'dan fırlatıldı.

13 AĞUSTOS

1961

'Berlin Duvarı' yükselmeye başladı.

1966

Mao, Çin'de 'Kültür Devrimi'ni ilan etti.

14 AĞUSTOS

1908

Dünyada ilk kez İngiltere'nin Folkstone kentinde uluslararası güzellik yarışması düzenlendi.

1941

Roosevelt ve Churchill, Atlantik Sözleşmesi'ni yayımladılar.

15 AĞUSTOS

1869

Süveyş Kanalı, büyük bir törenle işletmeye açıldı.

1951

Bakanlar Kurulu, Nâzım Hikmet'i vatandaşlıktan çıkardı.

1969

Woodstock müzik ve sanat festivali başladı.

16 AĞUSTOS

1953

Türkiye'de İzmir Panayakopu'da inşa edilen Meryemana Evi açıldı.

1954

Murat Güler Manş Denizi'ni yüzerek geçti ve Manş'ı geçen ilk yüzücümüz oldu.

17 AĞUSTOS

1978

İran'da Şah'a karşı savaş başladı.

1988

Pakistan Devlet Başkanı Ziya Ül Hak, bindiği uçağın havada patlaması sonucu öldü.

1990

İncirlik Hava Üssü'nün kapıları ilk kez basına açıldı.

18 AĞUSTOS

1909

İngiltere'de seçme ve seçilme hakkı isteyen kadınlar Başbakan'ın trenini taşa tuttu.

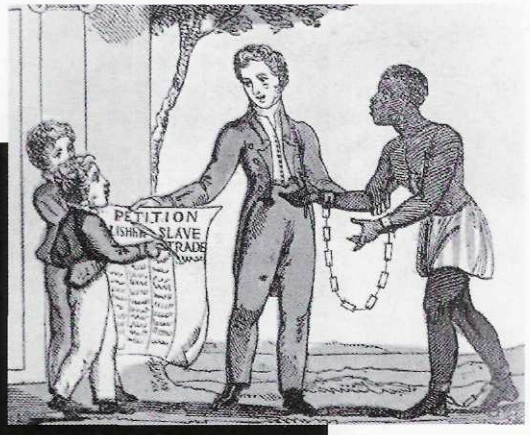
1964

Güney Afrika'nın olimpiyatlara katılması, 'apartheid' nedeniyle yasaklandı.

19 AĞUSTOS

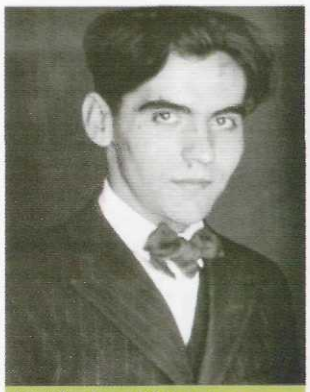
1829

Profesör Parrot ve ekibi, Ağrı

'Köle ticareti' yasaklandı

Belçika Kralı II. Leopold'un önderliğinde, 31 Ağustos 1890'da bir araya gelen 16 ülkenin imzaladığı 'Brüksel Genel Senedi'yle, 'köle ticareti' yasaklandı. Osmanlı devleti ve ABD'nin de aralarında bulunduğu bu ülkeler, zenci ticaretinin önlenmesi ve sömürgelerde yerli haklarının genişletilmesi konusundaki kararlara imza attılar.

19 Ağustos 1936: F. Lorca, Granada'da kurşuna dizildi.

20 Ağustos 1968: Sovyet askerleri Prag sokaklarında; Sovyetler, Çekoslovakya'yı işgal etti.

24 Ağustos 1572: IX. Charles, Paris'te Protestanları hedef alan katliamı başlattı.

dağının zirvesine ilk tırmanan ekip oldu.

1936

İspanyol yazar Frederico Garcia Lorca, Granada'da milliyetçiler tarafından kurşuna dizildi.

20 AĞUSTOS

1940

Troçki, Meksika'da öldürüldü.

1988

Irak-İran Savaşı ateşkesle sona erdi.

1968

Sovyet birlikleri Çekoslovakya'yı işgal etti.

21 AĞUSTOS

1651

İstanbul halkı ve esnafı yeniçeri ağalarına isyan etti; bütün çarşılar kapandı.

1911

'Mona Lisa', Louvre Müzesi'nden çalındı. Tablo, 2 yıl sonra Floransa'da bulundu.

22 AĞUSTOS

1926

Yunanistan'da Theodoros Pangalos yönetimi, Georgios Kondilis'in yönettiği bir darbeyle devrildi.

1965

Sadun Boro, 'Kısmet' adlı yelkenlisi ile 2 yıl 10 gün sürecek dünya turuna başladı.

23 AĞUSTOS

1514

I. Selim, Çaldıran'da Şah İsmail'i yendi.

1933

Açlık grevi yapan Mahatma Gandhi, 40 kiloya düştü. Bu nedenle hapishaneden çıkarıldı.

24 AĞUSTOS

79

Pompei, Vezüv yanardağının lavları altında kaldı; 20 bin kişi öldü.

1572

Paris'te, St. Barthelemy Günü'nde IX. Charles, Protestanları hedef alan katliamın emrini verdi (St. Barthelemy Katliamı).

1954

ABD'de Eisanhower, Komünist Parti'yi yasadışı ilan etti.

25 AĞUSTOS

1944

Fransız II. Zırhlı Tümeni Paris'e girdi. Paris'teki Alman askerleri Müttefiklere teslim oldu.

1963

Sinema oyuncusu Suphi Kaner intihar etti.

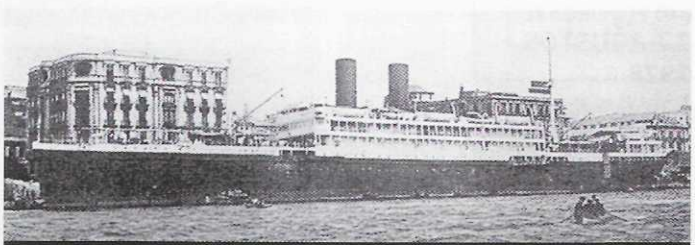
1965

Türk Sinematek Derneği kuruldu.

26 AĞUSTOS

1924

İş Bankası kuruldu; ilk genel müdürü Celal (Bayar) Bey oldu.

Bozkurt-Lotus kazası...

Türk Bozkurt ve Fransız Lotus gemileri, 2 Ağustos 1926'da, Ege Denizi'nde çarpıştı. Batan Bozkurt gemisinde 8 Türk vatandaşı ölürken, Lotus gemisi, kurtardığı Türklerle birlikte ertesi gün İstanbul Limanı'na yanaştı *(üstte)*. İlk bakışta, basit bir deniz kazası olarak görünen bu olay, sonraki günlerde 'Bozkurt-Lotus Davası' olarak tarihe geçecek uluslararası bir hukuk uyuşmazlığına konu oldu. Dava, Eylül 1927'de, Lahey Adalet Divanı'nda çözümlendi; Türkiye haklı bulundu.

30 Ağustos 1937: S. Gökçen, 'tayyareci diploması'nı aldı.

27 Ağustos 1783: Montgolfier Kardeşler, içini hidrojen gazıyla doldurdukları ilk balonu uçurdular.

28 Ağustos 1963: 'Sivil Haklar Yürüyüşü' sona erdi.

1932
Türkiye'de ilk kez yapılan Büyükdere'deki yüzme yarışlarında İstanbul ekibi birinci oldu.
1936
İngiliz yayın kuruluşu BBC, ilk televizyon yayınını gerçekleştirdi.

27 AĞUSTOS

1783
Montgolfier Kardeşler, içini hidrojen gazıyla doldurdukları ilk balonu uçurdular.
1859
Dünyanın ilk petrol kuyusu ABD'nin Pennsylvania eyaletinde açıldı.

28 AĞUSTOS

1963
ABD'de Güney'den başlayan 'Sivil Haklar Yürüyüşü', Washington'da Lincoln Anıtı önünde son buldu.
1974
Keban Barajı ve Hidroelektrik Santralı elektrik üretmeye başladı.

29 AĞUSTOS

1855
Osmanlı'da ilk telgraf görüşmesi yapıldı.
1929
Graff Zeppelin hava gemisi, 21 gün süren dünya turunu tamamlayarak Lakehurst'a döndü.

30 AĞUSTOS

1901
İngiliz makine mühendisi Hubert Cecil Boot, elektrikli süpürgenin patentini aldı.
1937
Sabiha Gökçen'e Eskişehir Hava Mektebi'nde törenle 'tayyareci diploması' verildi.

31 AĞUSTOS

1868
Galatasaray Lisesi 'Mektebi Sultani' adıyla kuruldu.
1918
Vahdettin padişah oldu. O gün, Osmanlı tarihindeki son kılıç kuşanma töreni yapılmış oldu.
1928
Bertolt Brecht'in 'Üç Kuruşluk Opera' adlı oyununun ilk gösterimi Berlin'de yapıldı.
1930
Vilayet ve şehremanetinin birleştirilmesine karar verildi.

'Führer'in gölgesinde olimpiyatlar...
1 Ağustos 1936'da Berlin'de başlayan olimpiyatlar, Almanya'da, Hitler'in başında bulunduğu Nazi partisinin ülke yönetimini tamamen ele geçirdiği bir döneme denk geliyordu. Hitler, Berlin Olimpiyatları'nı, 'üstün Alman ırkı' ideali için bir vitrin olarak kullanmak istiyordu; fakat Amerikalı siyah atlet Jesse Owens, tüm rekorları alt üst ederek 4 altın madalya kazanınca, bu hedefini gerçekleştiremedi.

100 YIL ÖNCE

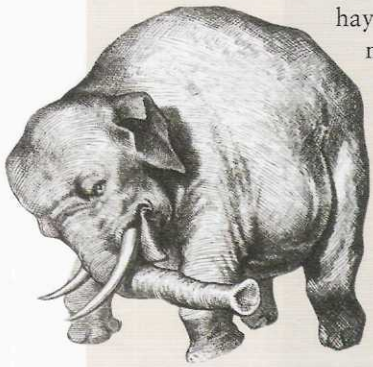
İZMİR'DE ŞİDDETLİ SICAKLAR

İzmir'de bir haftadan beri hatırı sayılır derecede şiddetli hararet hissedilmiş olup, santigrat bazen gölgede bile 36 dereceyi bulmuştur. Geçen cumartesi günü bir miktar yağmur yağmışsa da, bu yağışın tesiri hissedilecek boyutlara ulaşmamış, herhangi bir ferahlama vuku bulmamıştır.

(İkdam, 5 Ağustos 1905)

GARİP BİR AMELİYAT

Geçenlerde New York'ta bir meydanda, gayet büyük bir filin dişinde garip bir ameliyat icra edilmiştir. Evvelemirde, hayvana klorofil kullandırılarak hissi iptal edilmiş ve meşhur baytarlardan biri hayvanın dişlerini muayene etmiştir. Muayene esnasında filin 3.5 kilo ağırlığındaki bir dişinin çürümüş ve köklerinin dışarı çıkmış olduğu müşahede edilmiştir. Binaenaleyh, meşhur bir tabip gelerek çürümüş dişi çıkarmış ve boşalan yeri altınla doldurmuştur.

(İkdam, 29 Ağustos 1905)

SELANİK'TE KUŞPALAZI

Birkaç günden beri Selanik'in muhtelif mahallelerinde kuşpalazı hastalığı zuhur eylemiştir. Birçok kuşpalazı serumu tedarik olunarak belediye görevlileri tarafından mahalle mahalle dolaştırılmakta ve bu hastalığa yakalanan çocuklar aşılanmaktadır.

(İkdam, 15 Ağustos 1905)

75 YIL ÖNCE

FETHİ BEY YENİ FIRKA KURUYOR

Dün kulaklarda dolaşan bir habere göre, Paris Büyükelçimiz Fethi Bey, sefaretten istifa ederek iç politikayla meşgul olacak ve bu maksatla yeni bir fırka kuracaktır. Yeni fırka, CHF umdelerine benzeyen, fakat tatbikatta başka şekil ve tarz kullanmayı hedefleyen bir programla çalışacak ve bilhassa memleketin iktisadi vaziyeti ve idaresi ile daha fazla meşgul olacaktır. Fethi Bey, fırkanın başında çalışacaktır.

(Cumhuriyet, 9 Ağustos 1930)

'BÜYÜK TAARRUZ'UN YILDÖNÜMÜ

Büyük Taarruz'umuz, 8 sene evvel bugün başlamıştı. 1921 senesinde Yunan ordusunu harimi ismetimizde boğacağız demiştik. 1922 Ağustos'unda da Yunan ordusu harimi ismetimizde boğuldu. Bu harekâtı yakından sevk ve idare etmek bittabi çok gerekli idi. Bu sebeple Başkumandanlık, Genelkurmay Başkanlığı ve Garp Cephesi Komutanlığı, 26 Ağustos günü şafakla beraber Birinci Ordu'nun gözetleme noktası olan Kocatepe'de hazır idiler...

(Cumhuriyet, 26 Ağustos 1930)

OTOMOBİLLER AYNI TİP OLACAK

Şehremanetinin uzun müddetten beri tek tip taksi meselesi için yapmakta olduğu tetkikler neticelenmiş, Belediye Encümeni şu kararları almıştır: Kararın ilan tarihinden itibaren, iki sene zarfında şehirde işleyecek taksiler aynı tip ve renkte olacaktır. Taksiler iki sınıf olacak, 3 ve 5 kişilik taksiler küçük ve büyük taksi tarifesine göre işleyecektir. Bunlar içten ve dıştan, her türlü süsten arındırılmış olacaktır.

(Cumhuriyet, 5 Ağustos 1930)

50 YIL ÖNCE

Kahve dağıtımı başladı

İthal edilerek gümrükte beklemekte olan 50 ton kahvenin vatandaşlara dağıtımına başlandı; dükkânların önünde uzun kuyruklar oluştu. Kahve almak isteyen bazı vatandaşlar, dükkân dükkân dolaşarak, birkaç yüz gram kahve için akşamı ettiler.

(22 Ağustos 1955)

Gülek tahliye edildi

Karadeniz illerine yapacağı yurt gezisine çıkmadan önce, Erzurum vapurunda gazetecilere verdiği bir demeçte suç unsuru bulunduğu gerekçesiyle, 13 Ağustos'ta Sinop'ta tutuklanarak İstanbul'a getirilen ve Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'ne konan CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek; 7. Sulh Ceza Mahkemesi Hakimi Hamdi Önen'in kararıyla tahliye edildi.

(16 Ağustos 1955)

Kıbrıs ve Londra Konferansı

Kıbrıs konusunun görüşüldüğü Londra Konferansı sonunda, İngiltere hükümeti, Kıbrıs'ı terk etmek niyetinde olmadıklarını açıkladı. Bu arada, Londra'da bir gösteri düzenleyen Kıbrıslı Türkler, Yunanistan'ın 'Enosis' hayallerini ve Rumlar tarafından Kıbrıs'ta çıkarılan olayları protesto ettiler.

(31 Ağustos 1955)

25 YIL ÖNCE

Gensoru önergesi

Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen *(altta)* hakkında, MSP Genel Başkanı Erbakan'ın vermiş olduğu gensoru önergesi, Millet Meclisi'nde gündeme alındı. Gensoru önergesinin görüşmeleri sırasında, MSP'li Recai Kutan, Adalet Partisi'nin dış politikasını, "AP Batı'ya bağlı, Yunanistan'a ve İsrail'e bağlı bir politika izlemektedir" diyerek eleştirdi.

(28 Ağustos 1980)

MHP için 9 suç duyurusu

Alpaslan Türkeş'in genel başkanlığını yaptığı MHP hakkında, Cumhuriyet Başsavcılığı'na yapılan suç duyurularının sayısı 9'a yükseldi. Bu duyurular İstanbul, Ankara, Zonguldak cumhuriyet savcılıklarıyla, Ankara ve İstanbul sıkıyönetim mahkemeleri savcılıkları tarafından yapıldı.

(28 Ağustos 1980)

'Kahramanmaraş Olayları' davası

Adana Sıkıyönetim Mahkemesi'nde görülmekte olan 'Kahramanmaraş Olayları' davası sona erdi. Mahkeme 22 sanığı ölüm cezasına mahkum etti; 14 sanığın ölüm cezasını ömür boyu hapse, bir sanığınkini de 20 yıl hapse çevrildi. 356 sanık çeşitli hapis cezalarına çarptırılırken, 414 kişi beraat etti. Savcılığın MHP hakkındaki suç dosyası ise reddedildi.

(8 Ağustos 1980)

Kesintisiz bir yerleşim alanı

Bolu'nun Dörtdivan'ı

Eskiçağ yanında, Bizans ve Osmanlı dönemleri kalıntılarına da bakarak, Dörtdivan ve yöresinin kesintisiz bir yerleşim alanı olduğunu anlamak mümkün...

ERENDİZ ÖZBAYOĞLU

İstanbul-Ankara yönünde ilerlerken, Bolu'dan sonra, Metro Dinlenme Tesisleri'nin bulunduğu Yeniçağa'dan sağa sapınca, Dörtdivan İlçesi'ne ulaşılır. Kartalkaya kayak merkezine giden yolun da geçtiği ilçe, hemen yanıbaşında 'Yaşlı Tepe', 'Gürgenlik Tepe' gibi doruklarıyla yükselmeye başlayan geniş bir ovanın kenarında yer alır.

İşte, Mürseller, Sayık, Yağbaşlar gibi köyleriyle, çok sayıda akarsuyun beslediği verimli topraklarıyla ve öne çıkan tavukçuluğuyla, şirin bir yurt köşesi Dörtdivan...

Ancak iklim şartlarına uygun olarak yapılmış zarif mimarî özellikli köy evleri yanında, asıl göze çarpan, sağa sola serpilmiş tarihî eserleri ve onları dokunmadan koruyan konuksever yöre halkı...

Eserler de, yörenin zengin bir tarihe sahip olduğunu gösteriyor... Aslında Bolu, Eskiçağ'da, önemli bir ulaşım yolu üstünde yer alan bir kent. Bithynia sınırları içinde, adı bilinmeyen bir kral tarafından kurulmuş; 'Bithynion' adıyla anılmış, daha sonra 41-54 tarihleri arasında Roma İmparatoru olan Claudius'un adını alarak da 'Claudiopolis' olmuş...

Önemi, 'Büyük Claudius Oyunları'na ev sahipliği yapacak derecede büyüktü. Kentin adı, Ancyra'dan (günümüzde Ankara) Danubium'a (günümüzde Tuna dolayları) giderken, İmparator Hadrianus'un (117-138) ziyareti dolayısıyla, Hadrianopolis olarak da anılmışsa da, Edirne de dahil, bu isimde çok kent bulunduğundan, yaygın olarak bu ad kullanılmamıştı.

Öte yandan, Hadrianus'la kent arasındaki bağ, yakışıklılığıyla ün salan, yine bu dolaylardaki Mantinium kenti doğumlu Antinous adlı bir genç nedeniyle gündeme gelir. İmparatorun 'paidika'sı, yani gözdesi olan gencin, Nil'de boğulduktan sonra, imparato-

Dörtdivan'da köy evleri (üstte). Aynı yörede "Köroğlu'nun Evi" diye anılan mekân (sağda).

run emriyle birçok yere heykeli dikilmişti (bkz A. R. Birley, "Hadrian, The Restless Emperor", Londra ve New York 1998).

Amasyalı Strabon (M.Ö. 64-M.S. 20 yılları arasında yaşamıştır) 'Coğrafya' adlı eserinde (XII 4,7), Bithynia'nın iç bölgesinde, Tieion'un yukarısında yer alan Bithynion kentinin, Salon adlı bir bölgesi olduğunu, burada sığırlar için en iyi nitelikte otlaklar bulunduğunu ve 'Salonites tyros', yani 'Salonites' peyniri üretildiğini anlatır...

Dörtdivan köylerindeki kısa gezintimiz sırasında, Ulusu Deresi yakınında gördüğümüz, üzeri ekili tepelik bir yerin odaları, tonozları, su kanalları olduğunu tahmin edenler vardı.

Bu da Genç Plinius'un bir mektubunu akla getirir. İmparator Traianus'un 111 yılında Bithynia'ya 'proconsul' (vali) olarak atadığı Plinius, bir mektubunda (bkz Genç Plinius'un Anadolu Mektupları, Latinceden çev. Ç. Dürüşken-E. Özbayoğlu, YKY Yayınları, İstanbul 1999, mektup n. 39), şöyle yazar:

"Efendim, Claudiopolis (Bolu) halkı da dağın tam dibindeki çukur alan üzerine geniş bir hamamı dikmekten çok batırıyor, bunu da onlara fazladan verme lütfunda bulunduğun 'senator'ların kendi 'senatus'larına girişlerinde ödediğin paradan ya da benim zorlamalarım sonucu ödedikleri paralardan sağlıyor. Bu yüzden ben, bir yandan kamu parasının, bir yandan da her tür paradan daha değerli olan senin bağışının kötüye kullanılacağından endişe duyduğumdan (...) bir mimar göndermeni talep etmek zorundayım."

İmparator ise, verdiği cevapta, "Claudiopolislileri (...) pek uygun olmayan bir yerde inşa ettikleri hamamlarıyla ilgili olarak nasıl ikna edeceğine sen karar vereceksin. Mimarlardan yoksun kalamaz-

Tuzla Tepesi'nde yer alan bir lahit (sol üstte). Yağbaşlar Köyü'ndeki mermer sütun parçası (en solda). Yapraklı mevkiindeki aslan heykeli (solda).

Aşağı Sayek Köyü'nde, musalla taşı olarak kullanılan yazıtta şu satırlar yer alıyor: "Bahtlarının açık olması dileğiyle M. Aurelius soyuna armağan" (sağda). Mürseller Köyü'ndeki haçlı taş (altta).

sın. Usta ve yetenekli insanlara sahip olmayan hiçbir eyalet yoktur" der.

Yakınlardaki, günümüzde de kullanılan, kükürtlü suyun aktığı küçük bir yıkanma yeri, 'psoriasis (sedef) hastalığı'na iyi gelen bir hamamın çok eskiden beri bu dolaylarda yer almış olabileceğini gösteriyor.

Eskiçağ yanında, Bizans ve Osmanlı dönemleri kalıntılarına da bakarak, Dörtdivan ve yöresinin kesintisiz bir yerleşim alanı olduğu anlaşılır. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden öğrendiğimiz kadarıyla, Dörtdivan yöresinde kapsamlı bir yüzey araştırması ya da kazı yapılmamış.

Başta kaymakam ve Bolu Müzesi yetkilileri olmak üzere, yöneticilerin çabasıyla, Deveciler Köyü, Köroğlu Mevkii ve Samat Yaylası'nda 'Arkeolojik Sit Alanları' ilân edilen yerler var. Eğer C. Texier ya da C. Marek'ten bu yana bir araştırma yapılmamışsa, araştırıcıların bu ilginç yurt köşesiyle de ilgilenmeleri gerekir.

Srebrenitsa

Srebrenitsa'da 7 bin kurbanın cesedi kimlik tespiti bekliyor.

Batı dünyası, günümüzün uluslararası şartlarında, "Avrupalı İslâm"ın beşiği Bosna'ya artık farklı yaklaşmaları gerektiğini ifade ediyor.

Srebrenitsa katliamının 10. yılında, 11 Temmuz 2005 Pazartesi günü, Potocari'deki anıt mezarda toplananlar arasında, binlerce Bosnalı Müslümanın yanı sıra, başta Abdullah Gül olmak üzere, Türkiye'den katılanların sayısı da bine yakındı... Birleşmiş Milletler dahil, uluslararası toplumun temsilcileri de oradaydılar. Bu yıl törene, katliama destek veren Sırbistan'ın devlet başkanı Tadiç de katıldı.

Ratko Mladiç

Kurban yakınlarına hitaben yapılan konuşmalarda, katliamda, uluslararası toplumun payına düşen sorumluluk kabul edilirken, bu zulmü düzenleyenleri, Bosnalı Sırp lider Radovan Karadziç ve onun ordu komutanı Ratko Mladiç'i adalete teslim etme yönünde sürekli çaba harcanacağı sözü verildi.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın, Kurmay Başkanı Mark Malloch Brown tarafından iletilen mesajı da, "Büyük ulusların yeterli tepki göstermediğini söyleyebiliriz..." şeklinde bir tespit içeriyordu...

Ne olmuştu tam 10 yıl önce, Srebrenitsa'da?..

On yıl önce, Bosna-Hersek'te Müslüman Bosnalılar yani 'Boşnak' toplumu, Sırp ordusu tarafından kuşatılmıştı. Birleşmiş Milletler yörede 'silahsızlandırma' kararı almış ve Srebrenitsa'yı 'güvenli bölge' ilan etmişti. Ama silahsızlandırma kararı sadece Bosnalılar için uygulanmıştı. Sırp birlikleri Srebrenitsa'ya saldırdıklarında, Bosnalılar silahsızdı!

Aksiyon dergisinin 11 Temmuz 2005 tarihli sayısında, Adem Yavuz Arslan'ın imzasını taşıyan "Dinmeyen acı: Srebrenitsa" başlıklı haberdeki fotoğraf, Bosna'nın Srebrenitsa kentinde, Zaman gazetesinin fotoğraf editörü Selahattin Sevi tarafından çekilmişti ve Temmuz ayı boyunca, gündelik basında, haftalık dergilerde yer alan benzerleri arasında, öne çıkıyordu.

10 Temmuz 1995'te saldırıya geçen Sırplar, kenti top ateşine tuttular. NATO, Sırplara karşı hava saldırısı düzenledi. Bölgedeki BM gücünün başında, bir Fransız generali vardı; Srebrenitsa'dan da Hollandalı askerler sorumluydu... Sırplar da Srebrenitsa'daki karakolları basıp 14 Hollandalı askeri rehin aldılar; hava saldırısı durmazsa, bu askerleri öldüreceklerini söylediler.

NATO'nun hava saldırısı durdu. Bu kez de Sırplar, Hollandalı askerlere karşılık, kentten kaçmaya çalışan Boşnakların kendilerine teslimini istediler: 16 ilâ 77 yaş arası bütün erkekler Sırplara teslim edilecek; diğerlerinin gitmesine izin verilecekti...

Hollanda askerleri, katliam yapılacağını bile bile, 16-77 yaş arası erkekleri Sırplara teslim ettiler. Teslim ve ayrılık işlemi, Hollandalı askerlerin denetiminde yapıldı.

Sırplar, BM'ye bağlı Hollandalı askerlerden teslim aldıkları 8 bin civarında olduğu söylenen Bosnalıyı katlettiler.

Aslında, kurbanların gerçek sayısı bilinmiyor; 7-8 bin tahmini BM yetkililerine ait...

Bugüne kadar, Srebrenitsa'da 42 toplu mezar bulundu. Daha 22 toplu mezar olduğu tahmin ediliyor. Kurbanların sadece 2 bin 70'inin kimlikleri belirlendi. Toplu mezarlardan çıkarılan ceset parçaları, 7 binden fazla ceset torbasında, kimlik tespiti için bekletiliyor...

11 Temmuz 2005'te yapılan '10. Yıl' törenleriyle toprağa verilen 610 kurbanın kimlikleri de yeni belirlenmişti...

Popüler Tarih'in web sayfasındaki yeni anket

Nazilerin yenilmesinin 60. yıldönümü Mayıs 2005'te Moskova'da, 50'den fazla ülkenin lideri tarafından 'Zafer Günü' olarak kutlandı... Ancak Popüler Tarih'in Temmuz 2005 sayısındaki 'Avrupa 1945' başlıklı yazıda da belirtildiği gibi, aslında bugün, bütün Avrupa ülkeleri II. Dünya Savaşı'nda yaşanan birçok olayı yeniden sorgulama durumunda... Ayrıca AB içindeki son tartışmalarla Fransa ile İngiltere arasındaki rekabet ve çekişmeler de buna tuz biber ekiyor. Yani Avrupa Birliği'nin kaderi belki de önümüzdeki dönemde değişecek...

İşte bu tahlilin ardından, Popüler Tarih de okurlarına şu soruyu yöneltiyor: **"Siz de bu çerçevede, Avrupa'nın geleceğine ilişkin olarak nasıl bir öngörüde bulunuyorsunuz?"**

Anket sorusunun üç seçeneği de şöyle sıralanıyor:

1. Avrupa Birliği genişleme sürecini sürdürecek. Eski hesaplaşmalar bunu etkilemeyecek.

2. Genişleme süreci farklı sebeplerle kesintiye uğrayacak. AB'nin siyasî yönü zayıflayacak.

3. Bütün bu gelişmeler AB'nin içinden farklı yapılar çıkartacak. Birlik adeta ikiye bölünecek.

Vâlâ Somalı'nın Beşiktaş İnönü Stadı'ndaki sergisi

Futbol terörünün 80 yılından belgeler

Vâlâ Somalı'nın sergisinde, Türk futbolundaki terörün iniş ve çıkışlarını, 80 yıllık bir perspektiften izlemek mümkün (üstte).

Basında 50. yılını dolduran Vâlâ Somalı'nın "Türkiye'nin 80 Yılında Futbolda Anarşi ve Terör" başlıklı sergisi, şu günlerde, Beşiktaş İnönü Stadı'nın 'Basın Tribünü Alt Salonu'nda yer almakta.

Basında 50. yılını dolduran ve gazeteciliğinin yanı sıra, karikatür sanatçılığı ve spor tarihçiliğiyle de öne çıkan Vâlâ Somalı, asırlık özel arşivinde yer alan gazete koleksiyonlarından derlediği 200 bölümlük bir belgesel çalışmayı, Mayıs 2005'te Beşiktaş Akatlar Kültür Merkezi'nde sergilemişti.

"Türkiye'nin 80 Yılında Futbolda Anarşi ve Terör" başlıklı bu sergi, şu günlerde de, Beşiktaş İnönü Stadı'nın 'Basın Tribünü Alt Salonu'nda yer alıyor.

Sergiyi gezip kendisiyle sohbet ettiğimizde, Vâlâ Somalı'nın futbolda terör konusunun geçmişine nasıl baktığını da belirledik:

"Spor kulüplerimizin doğup büyüdükleri 1900'lü yıllardan günümüze, bugünkü boyutlarda olmasa da, periyodik olarak futbolumuzda şiddet ve kavga hep vardı şüphesiz" diyor Somalı.

Ama Somalı, o dönemde yetkililerin, olayların büyümesine, süreklilik kazanmasına müsaade etmediklerini de vurguluyor ve o dönemde, basının da konuya daha titiz yaklaştığını ekliyor.

"Neden futboldaki şiddet ve terör son yıllarda aldı başını gidiyor?.." diye sorduğumuzda ise, Somalı'dan şu yanıtı alıyoruz:

"Futbolda, kaybetmeyi bir facia gibi algılayanlar, TV spor programlarında sivri dilleriyle, gazete sütunlarında ise, zehir akıtan kalemleriyle spor kamuoyunu, daha açık bir ifadeyle, kulüp taraftarlarıyla onun sporcularını ve teknik heyetlerini provoke etmektedirler."

Bu kez Somalı'dan, sergide yer alan gazete kupürlerinden hareketle, bize birkaç örnek aktarmasını rica ediyoruz:

Somalı, önce futbol tarihimizdeki ilk toplu futbolcu kavgasını anlatıyor bize:

Vâlâ Somalı, 1964'te, İstanbul'da Ali Sami Yen'de yaşanan ilk stad faciasını anlatıyor (en solda). Sergide Vâlâ Somalı'nın karikatür ve çizimleri de yer alıyor (solda).

"1924 İstanbul Ligi yarı final maçında yaşandı bu kavga... Fenerli kaleci ve boksör Şekip, Galatasaray'ın galibiyet golünü atmak üzere olan Müslih Hoca'yı bir yumrukla nakavt edince, ilk önce oyuncular, arkasından da seyirciler tekme tokat birbirlerine girmişlerdi. Maç karakolda bitmişti."

Futbolcular arası şiddete dayanan bir başka maç kavgasını da Vâlâ Somalı bize şöyle aktarıyor:

"Fenerbahçe ile Galatasaray, 1933'te yine Taksim Stadı'nda bir kez daha feci şekilde dövüştüler. Futbolumuza kara bir leke süren bu şiddet sonunda, içinde Zeki Rıza'ların ve Aslan Nihat'ların da bulunduğu tam 17 futbolcu, boykot cezasıyla futboldan men edildiler."

İlk stat faciasını ise, Vâlâ Somalı bize şöyle aktarıyor: "20 Aralık 1964'te, Ali Sami Yen Stadı'nda yaşandı bu facia. Türkiye-Bulgaristan millî maçı münasebetiyle, tribünlere fazladan 10 bin seyirci daha alınınca, arbede çıktı ve yüzlerce seyirci salkım saçak tribünden sahaya düştü: İki kişi ölürken, 83 kişi yaralandı ve bunlardan bir kısmı da sakat kaldı."

Stat anarşisinin en korkunç olanı da," diyor Somalı, "1967'de Kayseri'de yaşandı.

Komşu il Sivas'ın takımı ile yapılan lig maçında, 20'nci dakikada atılan bir gol, iki komşu şehrin taraftarlarını birbirlerine düşürdü ve ortaya çıkan trajik bilanço, 41 ölü ile çoğu sakat kalan 60 yaralı şeklindeydi."

Futbol terörü çerçevesinde, son 10 yılın en dikkat çekici olaylarını da, Vâlâ Somalı şöyle sıralıyor:

"Boynunda 'siyah-beyaz kaşkol' var diye, Beşiktaşlı bir gencin linç edilmesiyle, Leeds'li iki İngiliz holiganının Taksim'de yine aynı kafadaki fanatikler tarafından bıçakla katledilmesi, kayda değer..." ■

Vâlâ Somalı, bize sergisini gezdirirken (üstte), 1967'deki ünlü Kayseri faciasını da, dergi ve gazetelere yansıyan yönleriyle anlattı (solda).

Yönetim kademelerinde 'Yutucu Rekabet'

Hüsrev Paşa nasıl yok edildi?

Kanunî döneminin iki veziri, Hadım Süleyman Paşa ile Hüsrev Paşa arasındaki rekabet, Adnan Nur Baykal'ın yaptığı gibi, bugünün yönetim bilimi kurallarıyla incelendiğinde, son yılların moda kavramı 'mobbing' olayının Osmanlı tarihindeki ilk büyük örneği karşımıza çıkıyor.

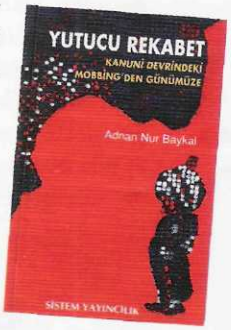
EMİNE KAZAN

Ünlü minyatür ustası Levnî'nin çizgileriyle Kanunî Sultan Süleyman (sağda). **Adnan Nur Baykal'ın son kitabı 'Yutucu Rekabet'in alt başlığı "Kanunî Devrindeki Mobbing'den Günümüze"** (sağda, ortada).

Günümüz yönetim biliminin gözlükleriyle düne, Kanunî dönemine bir yolculuk yapmamızı sağlayan "Yutucu Rekabet / Kanunî Devrindeki Mobbing'den Günümüze" adlı kitabın yazarı Adnan Nur Baykal ile birlikteyiz.

Yeditepe Üniversitesi'nde, İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi'nde öğretim üyeliği de yapan Adnan Nur Baykal'ın Mart ayında Sistem Yayıncılık tarafından piyasaya sunulan bu son kitabı, Osmanlı'nın yönetim sorunlarını kucaklıyor aslında... Ama Baykal bunu, günümüz iş yönetimi araç ve gereçlerini kullanarak, modern iş dünyasının kavramlarını uygulamaya sokarak yapıyor.

Adnan Nur Baykal'a öncelikle, 'klasik' çerçevedeki tarih kitaplarında çoğu kez yer almayan; yer aldığında ise, basit bir intihar olayı gibi verilen Hüsrev Paşa olayının nasıl olup da dikkatini çektiğini ve bu olaydan bir kitap çıkardığını soruyoruz.

FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

Adnan Nur Baykal, arkadaşımız Emine Kazan ile birlikte (üstte).

Aldığımız yanıt şöyle: "Tarihte, Hüsrev Paşa'nın intiharı olayından söz edilir. Fakat nedenleri üzerinde durulmaz. Nedenlerini merak ettim; çünkü böyle bir olaya Osmanlı devletinde ilk kez rastlanıyordu. Kitabımın ilk halinde, olayın nedenlerini araştırdım. Kitabın taslağını yayınevine gönderdiğimde ise, bu olayın bir 'mobbing' olayı olduğunu öğrendim. Bu noktadan sonra, konu üzerindeki fluluk ortadan kalktı, olay netlik kazandı. Özel bir konu olan 'Hüsrev Paşa olayı', genel bir konu olan 'Osmanlı sisteminin kırılma noktası' olayına dönüştü.

➤ *Çalışan birçok insanın maruz kaldığı mobbing'den biraz söz eder misiniz?*

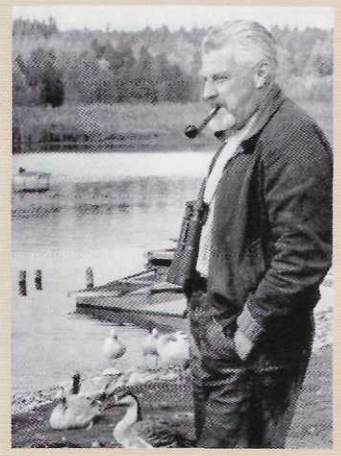
Mobbing, hırslı fakat yeteneksiz mobberin, yönetimde en üst noktaya ulaşmak için (bunu bir piramit olarak düşünürsek) kendisiyle en üst yönetici arasındaki yöneticileri yok etmeye çalışmasıdır.

Bu noktada, iki tür mobbing'den söz edilir: Asık suratlı mobbing (yıldırma, dedikodular üretme) ve güler yüzlü mobbing (hataya sevk etme ve ardından hatalı davranışı teşvik etme).

Çağdaş yönetim bilimlerinde 'mobbing' olayı

Mobbing deyimi, ilk kez 60'lı yıllarda hayvan davranışlarını inceleyen Konrad Lorenz *(altta)* tarafından kullanıldı. Lorenz, sürüdeki bazı hayvanların bir araya gelerek içlerinden birini kovmak için birlikte hareket ettiklerini fark etti. Birlikte hareket edilerek yapılan bu sistemli davranışa ise Latince 'saldırmak veya rahatsız etmek' anlamına gelen 'mob', mobbing adı verildi. Mobbing kavramının bir terim olarak iş hayatında yerini alması ise, 80'li yıllara rastladı: İlk kez Dr. Heinz Leymann 'mobbing'i, kişilerin mahkemeye sevk edilmeden birbirlerini öldürmelerine olanak tanıyan bir savaş durumu olayı olarak tanımlandı *(sağda; Leymann'ın kitabı)*. Yani güncel deyimle, 'yargısız infaz'... Aslında rekabetin üst sınırlara ulaştığı günümüz toplumundaki iş yaşamında, mobbing sıkça başvurulan bir yöntem olarak karşımıza çıkar: 'İşyeri şiddeti' olarak da adlandırabileceğimiz mobbing'e maruz kalan çalışan sayısı; 1990'da İsveç'te yapılan kapsamlı bir araştırmanın sonuçlarına göre, 4,4 milyon kişiden oluşan işgücünün yüzde 3,5'iydi; yani yaklaşık 154 bin kişi... Ülkemizde mobbing'e maruz kalan kişi sayısını rakamsal olarak belirleyemesek de, diğer ülkelerin araştırma sonuçları olayın dehşetini gözler önüne sermektedir.

Mobbing'i uygulayan kişi yani 'mobber', çalışanlara manevî baskı uygulayarak veya onları hataya sevk ederek kendi konumunu güçlendirmeye çalışır ve rakiplerinden kurtulmayı amaçlar. Mobbing uygulayan mobber'in amacı, hedeflerinin gözlerini korkutmak değil, onları müesseseden attırarak onlardan kurtulmak ve tek kalmak, vazgeçilmez olmaktır.

Anonim ve tarihsiz bir Hürrem Sultan portresi: Muhtemelen Altissimo'nun 16. Yüzyıl'da gerçekleştirdiği bir çalışmanın kopyası (sağda; Raffi Portakal Arşivi). Kanunî, en çok sevdiği kızı Mihrimah Sultan'ı (en sağda), Hürrem Sultan'ın entrikalarıyla veziriazam yapılacak olan Rüstem Paşa ile evlendirmişti.

Bu noktada Rüstem Paşa; hem Süleyman Paşa'yı, hem de Hüsrev Paşa'yı hataya sevk edecek telkinlerde bulunur.

➤ *Bu olay Kanunî döneminde geçiyor. Hüsrev Paşa ve Süleyman Paşa; Damat Rüstem Paşa ile Hürrem Sultan'ın mobbing oyununa geliyorlar. Peki, Kanunî bu oyunun farkına varmıyor mu?*

Müesseselerde iyi bir yönetici mobbing'i fark eder. Fakat bazen işine geldiği için buna göz yumar. Kanunî'nin bunu fark etmemesi mümkün değildi. Bu durum onun da işine geldiği için sustu.

Çünkü Süleyman Paşa'nın yerine, Rüstem Paşa'nın veziriazam olması işine geliyordu: İleride, Rüstem Paşa istediği gibi bir veziriazam olmazsa, bu mobbing olayını bir koz olarak kullanabilirdi. Bu şekilde ona istediğini yaptırabilirdi.

➤ *Bu noktada Kanunî'nin yöneticilik anlayışını mı sorgulamak gerekiyor? Yani ger-*

Mobbing sürecinin beş aşamasının Kanunî

1. AŞAMA
ANLAŞMAZLIK

Kritik bir olayla, bir anlaşmazlık ortaya çıkar. Henüz mobbing değildir, fakat mobbing davranışına dönüşebilir.

■ Kanunî'nin büyük şehzadesi Mustafa'nın *(sağda)* padişah olması durumunda, Hürrem Sultan, Eski Saray'a yollanacak ve ömrünü, dünyadan uzak geçirmek zorunda kalacaktı. Üvey oğlu Mustafa yerine, Hürrem'in kendi oğullarından biri tahta çıkarsa, 'Valide Sultan' olarak Hürrem, ihtişamını koruyabilecekti.

■ Hürrem Sultan'a yardımcı olmak, Rüstem Paşa'nın da işine geliyordu *(sağda; Şehzade Mustafa'nın boğdurulması)*. Kısa zamanda yükselecek, veziriazam olacaktı. İleride Şehzade Mustafa tahta geçerse, makamını koruması çok zor olurdu. Halbuki Rüstem Paşa, Kanunî'nin damadı idi ve eşinin öz kardeşleri, onu gözetirlerdi.

■ Hürrem Sultan acilen Rüstem Paşa'yı veziriazam yaparak veraset kavgasına hazırlanmalıydı. Normal şartlarda Rüstem Paşa'nın veziriazam olması çok uzun yıllar alabilirdi. Mısır Valiliği döneminde rekabet içinde bulunan Süleyman Paşa ile Hüsrev Paşa, Hürrem Sultan için hedef teşkil etmeye başlamışlardı.

2. AŞAMA
SALDIRGAN EYLEMLER

Bu aşamada fiili saldırı ya da psikolojik saldırı görülür.

■ 'Hadım' Süleyman Paşa ile Hüsrev Paşa arasındaki bu anlaşmazlığın, ikisinin de farklı zamanlarda yaptıkları Mısır Valiliği dönemlerinde kendini gösterdiğini anlarız.

■ Geçmişte Mısır'ı 10 yıl yönetmiş olan Hadım Süleyman Paşa, Mısır valiliğinden alınarak yerine Hüsrev Paşa vali tayin edilmiş, bir yıl sonra ise, bu kez Hüsrev Paşa görevinden alınarak yerine yeniden Süleyman Paşa göreve getirilmiştir.

■ Süleyman Paşa'nın Hüsrev Paşa'yı, Kanunî'ye birçok kez şikayet ettiği bilinmektedir. Ancak bu olaydan yıllar sonra, Süleyman Paşa veziriazam, Hüsrev Paşa ise ikinci vezir olarak Divan'da yerlerini almışlardır.

■ Dönemin yönetim geleneklerine göre, veziriazam Süleyman Paşa'nın görevden alınması ya da vefatı durumunda, yerine ikinci vezir

çek bir yöneticiyle değil de 'idareci' birisiyle mi çalışmak istiyor?

Öyle de denebilir. Kanunî ilk tahta çıktığında, karşısında babasının veziriazamı Piri Mehmet Paşa'yı buldu. Tecrübe sahibi olana kadar da, onun gölgesinden kurtulamadı. Kendine güveni geldikten sonra, Mehmet Paşa'yı görevinden aldı ve yerine Hasodabaşı İbrahim Paşa'yı veziriazam yaptı.

Bu da Osmanlı tarihinde bir ilktir. Daha önce böyle bir atamaya rastlanmaz. Bu atama, İbrahim Paşa'nın başını döndürür ve Kanunî onu öldürtmek zorunda kalır. Bu olaydan sonra, veziriazamlık için yeni bir uygulama başlatır. (Veziriazamın ölümü veya görevden alınması halinde ikinci vezir, veziriazam tayin edilir ve sırasıyla, diğer vezirlerde birer rütbe üste geçerlerdi.)

Kanunî yaşlandıkça, yerini korumak ve yöneticilikte kendini ispatlayan şehzadelerin tahtını sarsmaması için, kendine sadık veziriazamlarla çalışmak istedi.

Türkiye, Almanya ve Amerika'da yirmi yıl boyunca üst düzey yöneticilik yapan Adnan Nur Baykal'ın 1990'lardan bu yana kaleme aldığı yapıtlar arasında, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Liderlik Sırları", "II. Abdülhamid'in Yöneticilik Sırları" ve "Hürrem Sultan'la Söyleşi" *gibi kitaplar da yer alıyor* (üstte).

dönemine uygulanması

Hüsrev Paşa'nın geleceği kesindir. 'Damat' Rüstem Paşa ise, ikinci vezirliğe yükselecektir.

■ Bulundukları yer gereği Hürrem Sultan'ın hedefi durumuna gelen Hüsrev ve Süleyman paşalar arasındaki 'eski olaylar' gün ışığına çıkar. Hüsrev Paşa'ya veziriazam olması gerektiği yönünde telkinler verilirken, Süleyman Paşa'ya da Hüsrev Paşa'ya karşı sıkı durması öğütlenir...

■ Rüstem Paşa'nın bu dolduruş ve kışkırtmaları üzerine, Divan'da üç yıl birlikte görev yapıp bir sorun yaşamayan veziriazam ve ikinci vezir, padişahın katılmadığı bir toplantıda, şiddetli bir kavgaya tutuşurlar; rivayete göre, birbirlerini hançerlemeye kalkarlar.

3. AŞAMA
YÖNETİMİN KATILIMI

Yönetim ikinci aşamada doğrudan yer almamışsa da durumu yargılayarak negatif yönde işin içine girer.

■ Durumu Kanunî'ye yansıtan, üçüncü vezir Damat Rüstem Paşa olur. Paşa'nın olup biteni aktarırken olayı abarttığı da söylenir.

■ Kanunî *(sağda)* hiçbir soruşturma yapmadan, hem veziriazamı hem de ikinci veziri görevinden alır. Şehzadelerine karşı kendi tahtını sağlamlaştırmak isteyen Kanunî'nin de bu durum işine geldiğinden, Damat Rüstem Paşa veziriazam yapılır.

4. AŞAMA
DAMGALANMA

■ Hüsrev ve Süleyman paşalar arasındaki bu mobbing olayında, böyle bir durumdan söz etmek mümkün değildir.

■ Bazı belgeler Hüsrev Paşa'dan 'deli' diye söz etse de, bu söylentinin, intiharından sonra onun hatırasını korumak için, iyi niyetle çıkarıldığı da düşünülebilir

5. AŞAMA
İŞİNE SON VERİLME

Bu olayın sarsıntısı, travma sonrası stres bozukluğunu tetikler; şiddetli depresyon, panik ataklar, kalp krizleri ve intihar girişimleri görülebilir.

■ Hüsrev ve Süleyman paşalar görevlerinden alınırlar ve çiftliklerine çekilirler. İstanbul'u terk edip çiftliğinde yaşamaya başlayan Hüsrev Paşa, kısa bir süre sonra odasına kapanır, yemez içmez. Kendisine yemek getiren çalışanlarını azarlar. Sekiz gün sonunda da ölür.

■ Süleyman Paşa ise, Malkara'daki çiftliğine çekilir ve orada, dört yıl sonra eceliyle ölür.

Tobias Stimmer'ın bir baskı resminden kopya: Kanunî portresi (sağda; Raffi Portakal Arşivi). P. Coecke van Aelst'in 1553 basımı bir gravüründe Kanunî döneminin, 1500'lü yılların İstanbul'unda bir aile töreni (en sağda). Adnan Nur Baykal kitabında, Kanunî döneminin Osmanlı tarihi içindeki önemini de vurguluyor (altta). Veziriazam İbrahim Paşa, Kanunî'nin huzurunda (sağ altta).

Yani bu aşamada, 'yönetici' yerine 'idareci' tipleri tercih etmesi gerekiyordu. Bu nedenle Rüstem Paşa'nın Süleyman ve Hüsrev paşalara uyguladığı mobbing'e göz yumdu.

➤ *Osmanlı devletinde, Kanunî dönemine kadar mobbing olayına rastlanmıyor, toprakların genişlemesiyle mobbing arasında nasıl bir bağlantı kurulabilir?*

Osmanlı devletinin kurulma aşamasında, yeni yerler için yeni yöneticilere ihtiyaç vardı. Fakat devlet büyüdükçe yöneticiler fazlalaştı. Yöneticilerin artması mobbing'i de beraberinde getirdi.

Devletlerde olduğu gibi, şirketlerde de bu böyledir. Herkesin yapacağı işin belli olduğu küçük ölçekli işletmelerde, mobbing'e rastlanmaz. Mobbing daha çok, büyük şirketlerde kendini gösterir.

➤ *Kanunî dönemi, Osmanlı devleti için bir kırılma noktası mıdır?*

Kanunî dönemi, Osmanlı devleti için yükselişin bittiği ve gerilemenin başladığı bir dönemdir. Çünkü devlet, ordunun ulaşabileceği son topraklara ulaşmıştı. Ordunun bu sınırlara ulaştıktan sonra İstanbul'a geri dönmesi zaman alıyordu.

İstanbul ile Viyana arasında, özellikle de Balkanlar'da, ordunun tutulabileceği bir nokta yoktu. Kâr-zarar mekanizması içinde incelediğimizde ise, seferlere harcanan para, seferden elde edilen ganimetlerden fazla idi.

Bu durumda ya genişleme durdurulmalı ya da zarar edilerek çöküş hazırlanmalıydı. Osmanlı da seferleri durdurmadı ve zarar başladı. Aslında, Osmanlı'da Kanunî dönemi, çöküşün başladığı dönemdir.

Her ne kadar Köprülüler devrinde yükselmenin devam ettiği söylense de; burada Osmanlı, motoru durdurulan tekneye benzetilebilir. Motor durmuştur. Fakat hızın etkisiyle, ileri doğru hareket devam etmiştir.

➤ *Osmanlı devletinin yıkılma nedenini mobbing'e bağlamak mümkün mü?*

Medeniyetler, insanların işbirliği yapmasıyla var olur ve kalkınır. Rekabet, yutuculuğa dönüşürse, medeniyet zor durumda kalır ve yıkılır. Osmanlı yönetiminde mobbing'in yerini, küçük bir anekdotla özetlemek mümkün:

Sultan III. Mehmed döneminde (1595-1603), Koca Sinan Paşa beşinci defa veziriazam olur. Bir gün Sinan Paşa padişaha bir fikir arz eder:

"Padişahım, bundan sonra düşman memleketlerine serdar tayin etmek büyük hatadır. Zira, böyle olunca iki şekilden biri ortaya çıkacaktır. Serdar olarak ya veziriazam veya vezirlerden biri gönderilmektedir. Eğer ordunun başında veziriazam gönderilirse, İstanbul'da sadaret kaymakamı olarak kalan vezir, veziriazam olmak hevesine düştüğü için, cepheye giden veziriazamın başarılı olmasını istemeyip mühimmat göndermez. Bu suretle de veziriazam cephede iş göremez. Eğer cepheye gönderilen bir vezir ise, veziriazam kıskanıp 'Şayet iyi iş görür, zafer kazanırsa padişahın gözüne girer ve bu yüzden veziriazamlığa layık görülür' diye düşünür ve bu korku ile vezirin iş gördüğünü istemez.

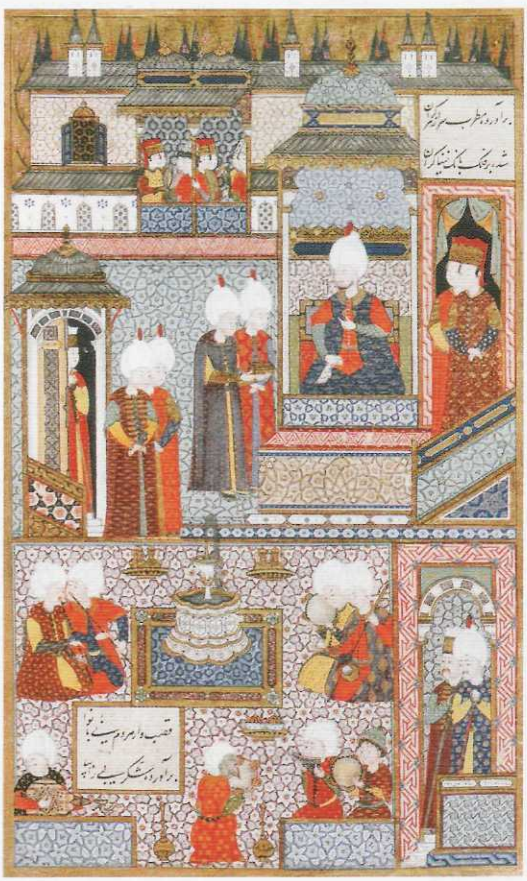
Bu yüzdendir ki nice senedir bunca hazineler ve asker telef olup bir iş görülmez."

➤ *Kitabınızı biçimsel olarak anlatmanızı istesek, neler söylersiniz?*

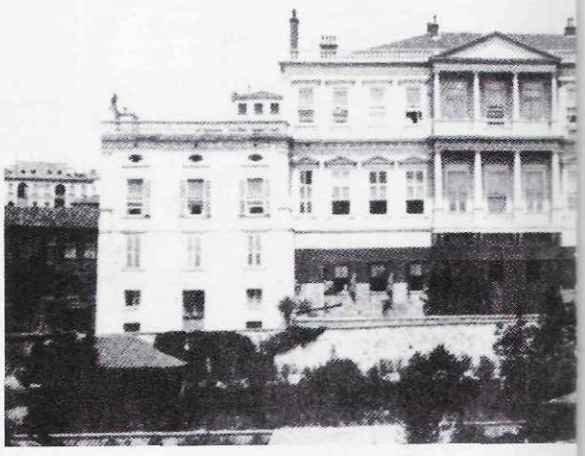
Kitap, Osmanlı yönetim biçimiyle ilgili anekdotların yer aldığı bir çalışma. Bunun, 'Anekdotlarla Osmanlı Tarihi' tarzında bir kitap olduğunu da söyleyebiliriz.

İçinde, yöneticilik, tarih ve aktüalitenin bir arada yer aldığı bir kitap; Osmanlı'nın neden yıkıldığının altında yatan nedenler inceliyor. ■

Sultan III. Mehmed (solda, ortada). Hünernâme'den bir minyatür detayında, yaşlı Kanunî arz odasında, vezirlerle birlikte (sol altta). Kanunî'nin şehzadeleri Bayezid ve Cihangir'in sünnet düğünü (altta).

'Sözde' Park Otel'den gerçeğine...

'Gerçek' Park Otel'in tarihi aslında, 'son sadrazam' Tevfik Paşa'nın konağı olmakla da sınırlı değildir; bu alanda Osmanlı'ya yıllar yılı 'Hariciye Konağı' olarak hizmet etmiş, süslü görünüşlü güzel bir konut yer alırdı.

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

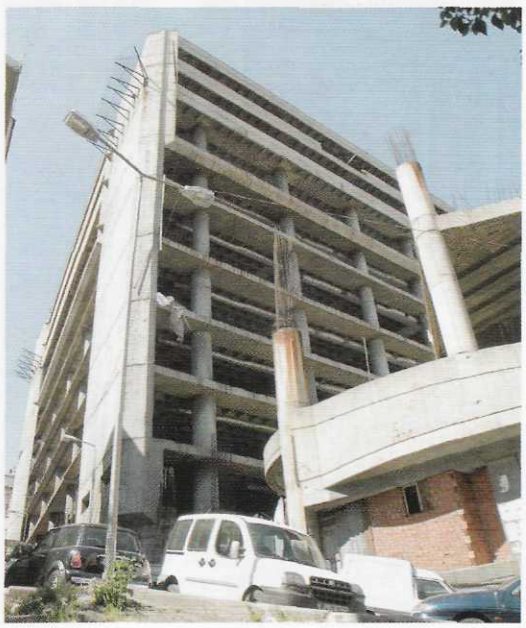
İstanbul'da, yaz başlarının en çok konuşulan konularından biri de, 'Park Otel' oldu... 1993'te, dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Nurettin Sözen tarafından bir bölümü yıktırılan Park Otel'in, Sürmeli Grubu tarafından, 'dünyanın en zengin ikinci kişisi' diye tanınan Warren Buffet'a satıldığı, birçok yayın organında yer aldı.

Global Menkul Değerler'in aracılık ettiği satışta, otelin yeni sahibi Warren Buffet'ın, inşaatı tamamlayarak, içinde bir alışveriş merkezi ve bir de rezidans yer alacak büyük bir kompleks inşa edeceği yazılıp çizildi...

Söz konusu 'Park Otel'in inşaatı, 1989'da Sürmeli Grubu tarafından başlatılmış, 31 kat olarak planlanan otelin inşaatı sürerken, Ayazpaşa semti sakinleri bu inşaata karşı çıkmış ve 9 yıl devam eden bir hukuk mücadelesi sonucunda, 24. kata kadar ilerlemiş olan inşaatın 12 katı, mahkeme kararıyla yıkılmış; bir süre sonra da inşaat durmuştu...

1994'ten bu yana, Gümüşsuyu'nda, İstanbul'un göbeğinde, ünlü 'İnönü Caddesi' üstünde, Taksim'in hemen altında, iri bir beton yığını halinde, yarısı tıraşlanmış ama

Üç dönemin üç farklı mekânı: Yüzyılın başında Tevfik Paşa Konağı (sağ üstte). 1930'larda Park Otel (sağ altta). 1993'te durdurulan inşaat (altta).

bitmemiş bir inşaatının bütün çirkinliğiyle dikilen bu 'sözde' Park Otel, şimdi yeniden İstanbul'un üstüne mi çökecek?

Biz bunları gündelik basının sütunlarına bırakıp, açıldığı 1930 yılından kapandığı 1979'a dek, İstanbul'un en tanınmış otellerinden biri olan 'gerçek' Park Otel'in tarihinde kısa bir yolculuğa çıkalım...

Beyoğlu'nun Ayazpaşa semtindeki Park Otel, bir zamanlar Türkiye'nin en ünlü otellerinden birisiydi. Öyküsü, II. Abdülhamid dönemine kadar uzanır...

İtalyan sefirlerinden Baron Blanc, o zamanlar sadece mezarlıkların bulunduğu ve Boğaz manzarası olağanüstü olan Ayazpaşa'ya hayran kalır; buraya İtalya'daki yazlık sarayların bir benzerini inşa ettirir.

Baron Blanc, İtalya'ya geri çağırıldığında, parasını İtalyan hükümetinden alamadığı konağı satmak için, padişaha başvurur. Bu güzel konağı 19 bin altına satın alan Osmanlı devleti, mekânı Hariciye nazırlarına konut olarak tahsis eder.

Ahmet Tevfik Paşa 1895 yılında Berlin Elçiliği görevinden ayrılıp ülkesine 'Hariciye Nazırı' olarak döndüğünde bu konağa yerleşir.

1897'de Yunanistan ile başlayan savaşın sonunda, zafer kazanan Osmanlı devleti, kumandan ve nazırlara 30 ilâ 60 bin altın arasında değişen ihsanlarda bulunur. Ahmet Tevfik Paşa, bu parayı kabul etmez. Bunun üzerine II. Abdülhamid, kendisine oturduğu konağı -parasını hazineden değil, bizzat kendisi vererek- hediye eder.

Gelin, Said N. Duhanî'nin yazdığı ve Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları'nın 1990'da yayımladığı 'Beyoğlu Adı Pera İken' kitabının 'Park Otel'in Tarihçesi' bölümünü birlikte okuyalım:

"Süslü görünüşlü bu güzel konutun giriş kapısının üzerinde büyük bir 'markiz'i vardı. Araba sürmesini pek seven ve ustalıkla süren Barones Blanc elinde dizginler, bu zarif kapı saçağının altında fotoğrafını çektirmişti."

Tevfik Paşa'nın torunu Şefik Okday imzalı 1986'da yayımlanan 'Büyükbabam Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa' isimli kitapta ise, konağın daha sonraki yıllardaki yaşantısı dile getirilir:

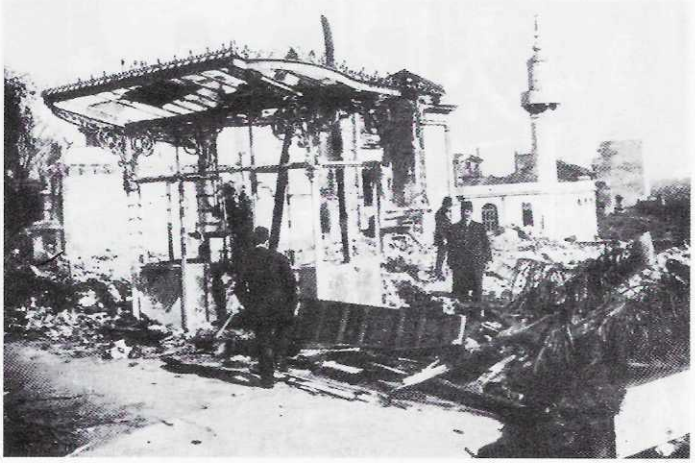
"Konakta hizmetkâr olarak, kapıcı, iki arabacı, seyis, bahçıvan ve bir bahçıvan çırağından başka bir baş hizmetkâr, üç Rum kadın hizmetçi, iki çamaşırcı, bir sofracı, bir kilerci, bir aşçı başı ile onun üç çırağı vardı. (...) 8 Şubat 1907'de annemle babamın düğünleri de bu konakta yapılmıştı. Bu düğünde, öteden beri adet olduğu gibi kadın ve erkek davetliler ayrı ayrı salonlarda değil, birlikte aynı yerde bulunmuşlar ve böylelikle bu düğün 'ilk modern Osmanlı düğünü' olmuştu."

Sultan Reşad döneminde Ahmet Tevfik Paşa, Londra Büyükelçiliği'ne tayin edilince, Hariciye Nezareti konağı, aylığı 60 liraya, Hariciye Nazırı Asım Bey'e kiralar.

Asım Bey'in Avusturyalı eşi konağın çamaşırhanesini beğenmeyerek çatı katında yeni bir çamaşırhane yaptırır. Ama bir gün, bu çamaşırhanenin bacası tutuşur, ahşap konak yanmaya başlar.

Hizmetkârlar yangın söndürücülerle yangını kontrol

"Dünyanın en zengin ikinci kişisi" diye tanınan Warren Buffet (solda). Son Osmanlı sadrazamı Ahmed Tevfik Paşa (solda, ortada).

1911'deki yangından sonra, Tevfik Paşa Konağı'ndan kalanlar ve arkada, Ayazpaşa Cami (solda).

1979'a dek konuklarını ağırlayan Park Otel'in Boğaz'a bakan teraslarının görüntüsü (sağda). 1930'lardan 1960'ların sonuna dek, ünlülerin buluşma noktası olan Park Otel'in lokantası (en sağda).

altına almaya çalışırlar; ancak 1911 yılında çıkan bu yangın sonucunda, kâtiplerin kaldığı bina ile hizmetkârların kaldıkları taş binalar haricinde, Tevfik Paşa Konağı tamamen yanar.

İtfaiye zamanında yetişir; ancak sular akmadığı için, yangına müdahale edemez ve koca konak içindeki antikalarla yok olup gider...

Tevfik Paşa Konağı'nın otel yapılması fikrini ilk ortaya atan Tevfik Paşa'nın İsviçre asıllı eşidir. Torunu Şefik Okday'dan dinliyoruz:

"... babaannem konağın yanmış kısmını göstererek, İsviçrelinin pratik ticarî anlayışıyla, 'Buranın ne güzel manzarası vardır, buraya yan yana önü balkonlu odalar yapmalı ve bunları kiraya vermeli' der durur, bunu her fırsatta tekrarlardı."

Sadrazam Tevfik Paşa ve ailesi I. Dünya Savaşı sonunda maddî sıkıntı içinde yaşamaya başlar. Tevfik Paşa'nın Almanya'da bir bankada yatmakta olan birikimi yok olmuştur.

Gerçi banka, savaş ertesinde mevduatların yüzde üçünü kur'a sonucu ödemeye başlamış ve Tevfik Paşa da üst üste birkaç kur'a kazanmışsa da, bu para durumunu fazlaca değiştirmemiştir. Konak kiraya verilecektir... Ancak istenilen kiracı bir türlü bulanamaz.

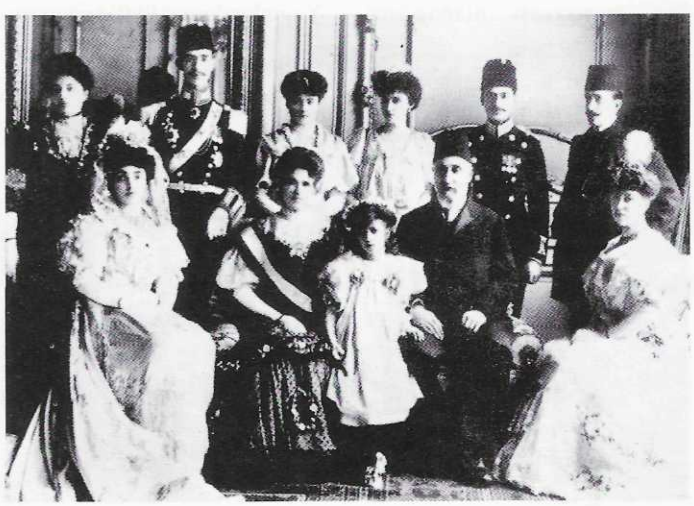
Tevfik Paşa'nın oğlu ve ortağı konağı otel yapmaya karar verir.

Bankalardan kredi alarak 1930 yılında konağın kâtipler dairesinin çatı katı ile yanmış konak tarafında düzenlemeler yaparak oteli kurarlar.

Otel önceleri 'Miramare' ismiyle açılır ancak kısa bir süre sonra adı 'Park Otel' olarak değiştirilir. Birkaç işletmeci oteli işletmeye soyunur; fakat işler umulduğu gibi gitmez. 1934'te otele yüzde 40 hisse ile ortak olan Aram Hıdır Bey döneminde, otele 40 odalık bir bina daha ilave edilir. 1936'dan itibaren büyüyen ve ünü gittikçe yayılan Park Otel, sadece otel olarak değil, aynı zamanda restoran ve barı ile de İstanbul'un tercih edilen mekânlarının başında gelir.

Otelin şansı nihayet dönmüştür. Osmanlı döneminin İstanbul'daki en meşhur iki otelinin, Pera Palas ile Tokat-

Tevfik Paşa ile Atina'da tanıştığı İsviçreli eşi Elisabeth Tschumi'nin düğünü, Ayazpaşa'daki konakta yapılmıştı (sağda). Tevfik Paşa'nın 'Afife' adını alacak olan eşi Elisabeth, ortanca kızları Naile ile birlikte (sağ üstte). Park Otel'in balkonlu odalarının olağanüstü Boğaz manzarası, dillere destandı (sağ sayfada).

lıyan Oteli'nin modası geçmiş; onların yerine, olağanüstü Boğaz manzaralı modern bir otel olan Park Otel, rağbet görmeye başlamıştır.

Park Otel, İstanbul'un belli başlı otelleri arasında yer alırken, restoranı da en iyi restoranlarından biri sayılmaya başlanır. Atatürk'ten İngiltere Kralı VIII. Edward'a, Yahya Kemal'den Adnan Menderes'e kadar, pek çok ünlü konuğu ağırlar Park Otel...

Sözü yine Şefik Okday'a bırakıyoruz:

"Atatürk, Park Otel'e akşamları arkadaşlarıyla sık sık yemeğe gelir, rakısını yudumlar, dans edenleri seyretmekten pek hoşlanırdı. Bazen de kendisi kalkar, sıra ile bütün dans eden hanımlarla, bir tur dans ederdi. (...)

Türkiye'ye gelen bütün ünlüler Park Otel'de ağırlanırlardı. İngiltere Kralı VIII. Edward da bunlardan biriydi. Kendisi her ne kadar kraliyet yatında kaldı ise de, Atatürk ile birlikte Park Otel'de bir gün yemek yediler. (...)

Büyük şairimiz Yahya Kemal Beyatlı da ölümüne kadar uzun yıllar Park Otel'de oturmuş, otelin bir parçası olmuştu. Yahya Kemal Beyatlı'nın maddi durumu böyle uzun bir ikamete müsait olmadığından, şairin hayranı ve otelin ortaklarından Aram Hıdır'ın misafiri olarak otelde kalmıştı."

Yahya Kemal Beyatlı gibi daha pek çok ünlü, Park Otel'in müşterileri arasındaydı. Ayrıca otelin restoran ve barı da her gece İstanbul'un ehli keyif ünlülerini ağırlardı.

1955'te, Hilton Oteli'nin açılmasıyla birlikte, eski ününü kaybedeceği düşünülen Park Otel, 1960'ların sonuna dek yine İstanbul'un en çok rağbet gören otellerinden biri olarak kalmaya devam etti.

Çeşitli ekonomik zorluklarla baş ederek 1979'a dek konuklarını ağırlayan Park Otel, işletmecisi Aram Hıdır'ın otel işletmesini bırakmasıyla birlikte kapandı.

1934'te 24 oda ile devir aldığı oteli, 1979'da 213 oda ile dünya çapında üne kavuşturan Aram Hıdır ve Tevfik Paşa ailesinin fertlerinin aldığı bu üzüntü verici karar ile, bir dönem İstanbul'un en renkli ve en güzel günlerinin, gecelerinin yaşandığı Park Otel artık sadece anılarda yaşayacaktı... ■

165 numaralı odada yaşam

Hayat dergisinin 14 Kasım 1958 tarihli 110. sayısında şu satırlar yer alır: "Yahya Kemal Beyatlı *(altta)*, Park Otel'in 165 numaralı odasına 19 yıl önce, bir ekim günü gelmişti. 19 yıl bu odada *(üstte)* adeta tek başına yaşadı. Elçi olduğu, mebus seçildiği yıllarda bu odayı birkaç aylığına boşaltıyor, sonra yine dönüyordu. Büyük şairin günlük hayatı bu oda içinde şöyle geçiyordu: Her sabah 6.30'da uyanırdı. İlk işi zili çalmak, kahvaltı istemekti. Sabahları sütlü kahve içer, kızarmış ekmek yerdi. Sonra gündelik gazeteleri okurdu.

Yeni çıkan şiir dergilerini dikkatle takip ederdi. (...) Saat 9.00'da, aynanın karşısına geçer ve tıraş olurdu. Bir müddet eski kahverengi robdöşambrı ile odanın içinde dolaşır, saat 11.00'e doğru yatağının üzerine oturarak şiir yazardı. Öğle yemeği için ya otelin lokantasına iner ya da Abdullah Efendi'ye giderdi. Yemekte bir bütün tavuk, üç porsiyon pilav yerdi. 13.30'da yine odasına döner, öğle uykusuna yatardı. Akşam yemeğini çoğu zaman odasına getirtirdi. Doktorların bütün itirazlarına rağmen, her akşam bir 395 kuruşluk Yeni Rakı içerdi. Turşu, midye dolması, fırında pastırma, leblebi baş mezeleriydi. İçerken radyoyu açar, alaturka şarkılar dinlerdi. Münir Nurettin ile Safiye'nin [Ayla] seslerini çok beğenirdi. Günde iki paket birinci sigarası içerdi."

125. yaşına hazırlanan bir kulüp

İstanbul'un Serkldoryan'ı

Üyeleri arasında açıkça siyaset konuşmanın hâlâ yasak olduğu 'Büyük Kulüp'te ya da eski adıyla Serkldoryan'da, bir araya gelen şahsiyetler arasında, bir zamanlar, ülkenin siyasetini yönlendiren kişilerin sayısı, azımsanmayacak kadar çoktu!

ORHAN KOLOĞLU

Türkiye'nin en eski sosyal kulübünün, bir zamanların "Cercle d'Orient"ının (Serkldoryan) ve son adıyla, 'Büyük Kulüp'ün 125. yaşını doldurmasına, sadece iki yıl kaldı.

Eğer yalnız üyelerine hoş vakit geçirtmeyi hedefleyen bir kulüp olsaydı, hiç şüphesiz tarihinin yazılmasına gerek duyulmayabilirdi. Ama, bir dönemin Türkiye Cumhuriyeti'nin dışişleri bakanlarının, üye olmasalar da, otomatikman başkanı sayıldığı bir kulübün sosyal tarih içindeki rolü, göz ardı edilemez.

Karşımızda, içinde açıkça siyaset konuşmanın hâlâ yasak olduğu, ancak ülkede 'siyaset oluşturma' alanındaki kimi şahsiyetlerin sık sık toplandıkları bir mekân var. Üstelik bu sosyal alan, iskambil oyunlarından spora, hayır hizmetlerinden kültürel faaliyetlere kadar geniş bir yelpazeyi kucaklayan bir kulübün alanı...

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında, Osmanlı bütün politikalarında Avrupa'nın büyük güçlerinin müdahale hakkını kabul eder bir duruma gelmişti.

Bu ortamda, Bâbıâli ve Yıldız Sarayı görüşmelerinin dışında, diplomatların, Os-

Beyoğlu Lokali'nde bir yılbaşı kutlaması: Soldan itibaren, dönemin belediye başkanı Dr. Fahri Atabey ile Kulüp başkanı Prof. Dr. Ali Esat Birol ve eşleri (sağda). Serkldoryan'ın 1 Nisan 1882 tarihli kurucular listesi (en sağda).

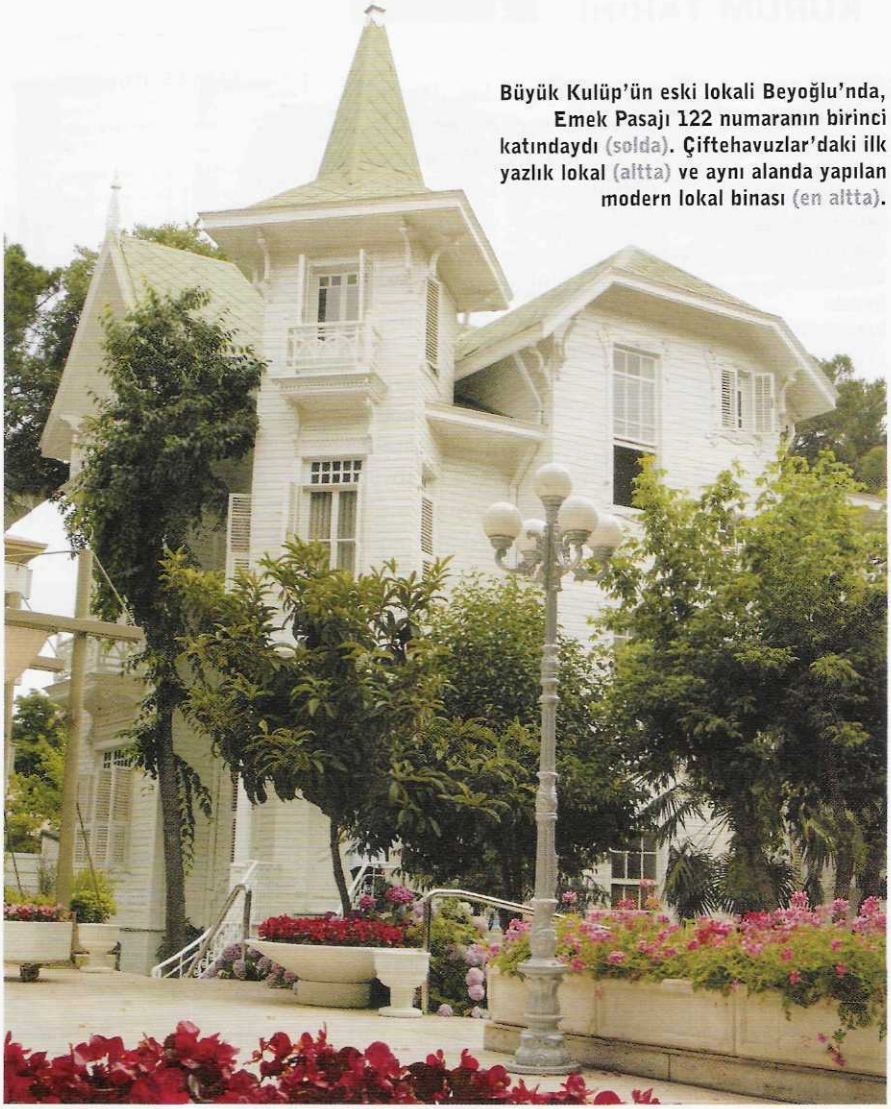
manlı yüksek görevlilerinin ve geçici olarak İstanbul'a uğrayan siyasî gözlemcilerin, gayrı resmî olarak bir araya gelecekleri bir buluşma yerine ihtiyaç vardı.

1881'de İngiliz ve Alman elçilerinin girişimleriyle başlatılan toplantılardan sonra, 1882'de, 78 kurucu üyenin kararıyla Cercle d'Orient faaliyete geçirildi.

Üyelerin yaklaşık dörtte biri Osmanlı uyruğu idi. Ama aralarında sadece üç Türk vardı ve bunlardan birinin, Münir Bey gibi, Sultan Abdülhamid'in baş mabeyincisi olan bir şahsiyetin, yönetim kuruluna dahil edilmesi, Yıldız Sarayı'nın da bu girişimde, dışlanmamış olduğunu kanıtlıyordu.

Esasen gayrimüslim Osmanlılar da Saray'ın güvenine sahip kişilerden seçilmişti. Daha da ilginci, 1891'e kadar kulübün başkanlığını, İran el-

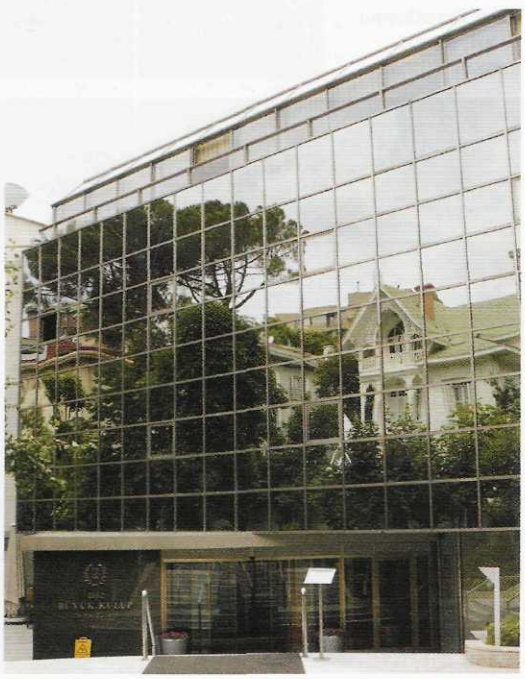
Büyük Kulüp'ün eski lokali Beyoğlu'nda, Emek Pasajı 122 numaranın birinci katındaydı (solda). Çiftehavuzlar'daki ilk yazlık lokal (altta) ve aynı alanda yapılan modern lokal binası (en altta).

çisi Muhsin Han'ın yapmış olmasıydı.

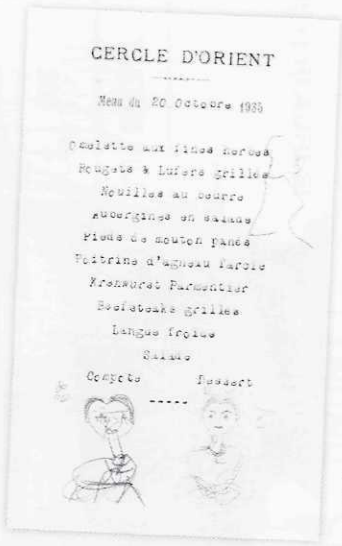
Muhsin Han'dan sonra da Rus (Nelidov), Fransız (Cambon), İtalyan (Pansa), Avusturya (Calice) ve Alman (Bieberstein) elçileri, 1908'e kadar süren dönemde başkanlık yaptılar.

Önce bir otelde faaliyete geçen kulüp, 5 Aralık 1883'ten itibaren, Abraham Paşa'nın Beyoğlu'nda, bugünkü İstiklâl Caddesi üzerinde yaptırdığı binada faaliyete geçti. Bu bina 1983'e kadar, yani tam yüz yıl boyunca, lokal olarak kullanıldı.

1908 II. Meşrutiyet'in ilanı ve ardından İttihat ve Terakki'nin iktidara gelişi, kulü-

FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

CERCLE D'ORIENT

Menu du 20 Octobre 1935

Consommé aux fines herbes
Rougets à la fleur grillés
Noisilles au beurre
Aubergines en salade
Pieds de mouton panés
Poitrine d'agneau farcie
Kromeskat Parmentier
Escalopes grillées
Langue fraîche
Salade
Compote Dessert

20 Ekim 1935 tarihli mönü listesi (sağda): Listenin kenarlarında, resme pek fazla kabiliyeti olmayan bir üyenin karalamaları yer alıyor. Büyük Kulüp'ün başkanlarından Raif Dinçkök, kulübün hanım üyeleriyle birlikte (en sağda).

bün kısa bir bunalım dönemi geçirmesine neden olur. Abdülhamid'in kontrolü altındaki dönem sırasında üye olan yerli ve yabancıların ortadan çekilmesi, sayıca azalmanın yanı sıra, kulübün ayakta kalması için gereken gelirin düşmesine de neden olur.

Çare olarak, üye sayısı 250'ye çıkana kadar, yönetime kolaylık tanınması kuralı getirilir. Bu arada 1911 Libya ve 1912 Balkan savaşlarının da ilgiyi sınırlandırdığını görürüz. Yine de Türk üyelerin sayısında gözle görülür bir artış olur: 1908-1918 arasında, üye olan 408 kişiden 129'u yani üçte biri, Osmanlı uyrukludur.

Başlangıçta, İttihat ve Terakki taraftarlarının kulübe fazla ilgi göstermedikleri söylenebilir. Ancak 1913'ten itibaren, yoğun bir biçimde kulübe girmeye başlarlar.

1909'da üye olan 8 Osmanlı uyruğu arasında, Dahiliye Nazırı Talat Bey, Maliye Nazırı Cavid Bey ve geleceğin sadrazamı Sait Halim Paşa dikkati çeker. 1910'da 11 Osmanlı uyruğu arasında, Damat Ferit Paşa, Damat Ahmet Paşa, Prens Cemil Tosun Paşa, Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Mahmut Muhtar Paşa vardır.

1913-14 arasında ise, İttihatçıların bütün önemli isimlerini kulüpte bulabiliriz: Bahriye Nazırı Cemal Paşa, Maarif Nazırı Şükrü Bey, Meclis Reisi Halil Bey, Bahriye Nazırı Çürüksulu Mahmud Paşa, Harbiye Nazırı İzzet Paşa, Nafia Nazırı Osman Nizami Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa, İttihat ve Terakki'nin genel sekreteri Mithat Şükrü, Ayan Reisi Müştak Bey...

Bu listenin de kanıtladığı gibi, Türkçülük akımının hız kazandığı bir dönemde, İttihatçılar, kulübü tamamen kontrollerine almışlardır. Kulüp yönetmeliğinin Türkçe'ye çevrilmesi de ilk kez bu dönemde kararlaştırılır.

Asıl önemlisi, birbiri ardına kulübe başkanlık yapan iki Alman elçisinin arkasından, ilk kez 1915'te sadrazam Sait Halim Paşa bu makama getirilir.

Bu dönemin önemli bir ya-

Bir davette, dönemin valisi ve Büyük Kulüp'ün de başkan vekili Lütfi Kırdar, Melih Caculi'yi tebrik ediyor (sağda). 70'li yıllardan bir anı: Avni Meserretçi ve eşi, eşi ile birlikte Metin Oktay, Kulüp başkanı Sahir Kurutluoğlu ve eşi, Kemal Satır ve eşi (altta).

nı da, sadece politikacıların değil, Türk kültür adamlarının da kulübe üye olmasıdır. Ünlü yazar Hüseyin Cahit'i, büyük şair Abdülhak Hamit'i, Servet-i Fünun'un yayıncısı Ahmet İhsan'ı, düşünür Celal Sahir'i bunlar arasında sayabiliriz.

1918'de Osmanlı devletinin yenilgisi üzerine kulüpte işgal kuvvetlerine bağlı üyelerin bir egemenlik kurdukları fark edilir.

İster istemez, özellikle savaş sonrası Türkiye'sini değerlendirmek isteyen gözlemcilerin tercihi sonucu, kulüp siyasi tartışmaların merkezi olmaya başlamıştır. Öte yandan, savaş sırasında kesilmiş olan Avrupa gazetelerinin gelmesi, bu eğilimi kızıştırır. Yönetim ilkelerinden vazgeçmeyeceğini hemen ilan eder:

"Birçok yerli gazetede yer alan, Cercle'in salonlarında siyasi toplantılar yapıldığı hakkındaki haber üzerine, kurallara tamamen aykırı olan bu tür buluşmaların gelecekte tekrarlanmaması için önlem almak üzere yönetim komitesi acil olarak toplanmıştır. Gelecek pazartesi günü 18.30'da konunun görüşülmesi için bir olağanüstü kongre toplanmasına karar verilmiştir."

Cumhuriyet Türkiye'sinin kulübün yapısına daha da etkili şekilde damgasını vuracağı daha 9 Aralık 1922'de yapılan başkan seçiminde fark edildi. Lozan görüşmeleri devam ederken ve İstanbul hâlâ işgal altındayken, başkanlığa aday gösterilen Fransız Yüksek Komiseri General Pelle'nin karşısında, kulübe üye olmayan ve Lozan'da bulunan İsmet Paşa'ya bir oy çıkması anlamlıdır. 1924'te ilk yapılan işlerden biri tüzüğün birinci maddesinin değiştirilmesi oldu:

"Cercle d'Orient, İstanbul'da daimî ya da geçici olarak oturan Türk ve yabancı üyelerinin ilişkilerinin gelişmesi ve okuma ve çalışma salonlarında hizmetlerine onları ilgilendirecek önemli bir kitaplıkla birlikte çeşitli dillerde gazeteler ve süreli yayınlar sunarak, çalışmalarını kolaylaştırmak için kurulmuş bir cemiyettir."

Başkentin İstanbul'dan Ankara'ya taşınmış olması, kulübün özellikle yabancı diplomat ve devlet yöneticileri açısından üye kaybına uğramasına sebep oluyordu. Kan kaybını önlemek için, tüzükte yapılan değişiklikle Seçici Komite'ye gereksinmeden, ba-

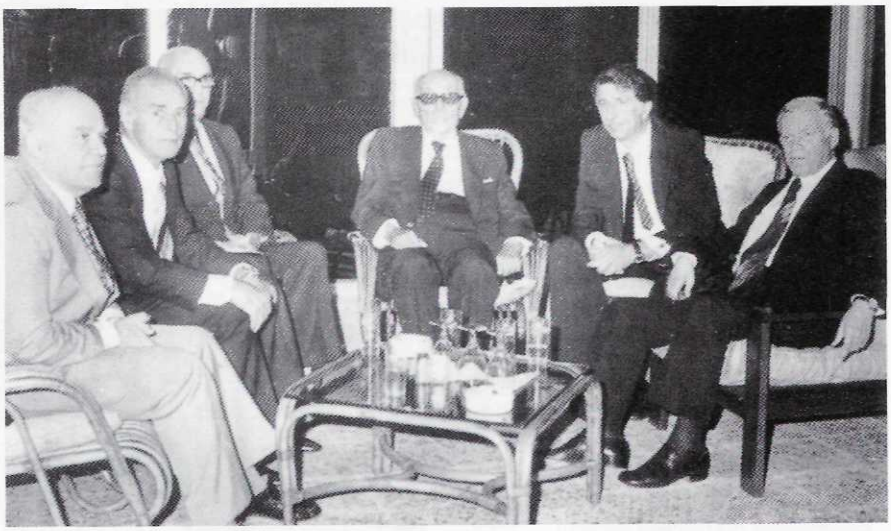

1904-1905 arasında İstanbul'da bulunan Fransız subayı Mısır kökenli Hassan'ın yaptığı karikatürize desenlerde, dönemin Osmanlı ordusundaki Avrupalı paşalardan ikisi: En solda Berthier ve en sağda İngiliz Amirali Woods (solda).

1900'lerin başından, bir iskambil partisi

Bilardonun yanı sıra Cercle d'Orient'da briç, bezik, poker ve benzeri kağıt oyunları da oynanır; ama iskambilin kumara dönüşmesine izin vermemeye de özen gösterilir. Örneğin 1886'da, bakara oyununun bir kumar sayılıp sayılmayacağı konusundaki tartışmayı kulübün özel komitesi, bakarayı 'kumar' sayarak noktalar. 1889 Kasım'ında zabıtlara geçen bir kayıtta, Beyoğlu'nun diğer bir sosyal kulübü 'Club de Constantinople'daki oyunların daha çok müşteri çektiği ve Cercle'in üyelerinden birçoğunun orada iskambil oynamayı yeğledikleri yer alır. 1904-1905 arasında İstanbul'daki Fransız elçiliğinin askerî teknesinin komutanı olan Pierre Loti'nin maiyyetindeki subaylardan Mısır kökenli Hassan'ın yaptığı karikatürize desenler arasında, bir iskambil partisi de vardır *(üstte)*.

Büyük Kulüp'te, yeni binanın açılışı nedeniyle, 1979'da Celal Bayar, emekli Orgeneral Kemal Atalay, dönemin başkanı Raif Dinçkök, damadı Ahmet Gürsoy, gazeteci Abdullah Uraz ve Osman Kavakoğlu ile birlikte (üstte).

kanların, üst rütbeli paşaların, milletvekillerinin, İstanbul valisi, komutanı, belediye reisinin ve yabancı diplomatların otomatik üye olmasının yolu açıldı. Dönemin en ünlü Türk politikacı ve düşünürleri listelerine girdi:

Şükrü Saraçoğlu, Necmettin Sadak, Celal Bayar, Yunus Nadi, Hamit Bey (Kızılay Başkanı), Şükrü Kaya, Ali Fuat Cebesoy, Yahya Kemal ve sayısız milletvekili bu arada sayılabilir. Ahmet Ağaoğlu, Hıfzı Tevfik, Kılıç Ali, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhun gibi ünlüler de onlara katıldı.

1928'den itibaren, İçişleri Bakanı ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın başkanlığa getirilmesi, onun olmadığı zamanlarda toplantılara başkan yardımcısı olarak Abdülhak Hamit'in riyaset etmesi, Cercle'e gösterilen ilginin ve saygının kanıtıdır. Buna karşılık ülkenin geçirmekte olduğu ekonomik krizin de etkisiyle 260 olan üye sayısının 200'e inmesi dikkatlerden kaçmıyordu. Bu azalış kulübün ayakta kalması için gereken mali kaynakların yetersiz kalmasına da sebep oldu. 'Çay-briç' ve 'akşam yemeği-briç' partileri düzenlenerek çözüm arandı ama pek başarılı olunamadı. Bu arada aynı krizi yaşayan İstanbul Kulübü ile birleşme önerileri geldi fakat Cercle d'Orient'lılar nezdinde iltifat görmedi. Üyelerden biri fikrini şöyle açıklamış:

"Serkdoryan İstanbul kulübünden daha eskidir. Şöhreti dünyanın her tarafından işitilmiştir ve üyeleri Avrupa şehirlerinde bile Serkldoryan azası vasfından müstefit olurlar. Lokal meselesine gelince, eşi yoktur. Bu ev kulüp için inşa edilmiştir. Binaenaleyh ev ile kulüp arasında bir vahdet mevcuttur. Bu evi terk edersek, geçmiş zamanlarla bağımızı koparmış oluruz. Sonra bu evden çıkınca varlığımızın büyük bir kısmını kaybetmiş oluruz. Şu halde öteki kulübün bize gelmesini teklif edelim. Onlar gelsinler."

Krizden çıkış, üye olmadığı halde başkanlığa getirilen Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu'nun formulüyle karara bağlandı. Yeni tüzükte isim Büyük Kulüp'e çevrildi ve Türkiye Cumhuriyeti dışişleri bakanlarının otomatikman başkan sayılması kabul edildi. Nitekim o Paris'te elçi olup ayrılınca yerine geçen Necmettin Sadak başkanlığa getirilmiştir. 1955'te de eski dışişleri bakanı Tevfik Rüştü Aras başkan ilan edildi.

Ankara'dan uzak kalmanın etkisi kadar, toplumumu-

Kulüp başkanlarından Raif Dinçkök'ün sosyal tesislerin bahçesinde yer alan heykeli (sağ üstte). Kulüp'ün bahçesindeki büyük havuz (sağda).

zun hem demokratik hem de serbest piyasaya bağlı değişmesi çerçevesinde, kulüp ihtiyacında da büyük farklılıklar belirmeye başlamıştı. Daha 1920'lerde başlamış olan yazlık bir lokal arayışı, özellikle nüfus artışı ve trafik sebepleriyle Beyoğlu'nun zor yaşanır bir hale gelmesi, gündemi daha da çok işgal etmeye başladı. Başkan İstanbul Valisi Lütfü Kırdar'ın Beyoğlu'ndaki lokali yeniletme çabalarına rağmen orayı da yeterli bulmayanlar belirmişti. 1953'te ilk kez Suadiye'de bir köşk kiralanarak işe girişildi. Daha sonra Bayar ailesine ait ve bugün kulübün Çiftehavuzlar'da yerleştiği arsalar ve köşke yerleşilerek proje daha da geliştirildi.

Beyoğlu'ndaki kışlık lokal ile Çiftehavuzlar'daki yazlık lokal arasında üyelerin rağbeti üzerindeki çekişme, 1983'te Kışlık'ın sahip değiştirmesi ve yangın sonucu kullanılamaz hale gelmesiyle sona erdi. Ancak yeni bir yapılanma için daha geniş mali kaynaklara ihtiyaç hissediliyordu. Bu da üye sayısının artmasına bağlıydı. Bir ara bütün milletvekilleriyle birinci ve ikinci derece devlet memurlarının üyeliklerinin kolaylaştırılması, hatta ucuzlatılmasıyla çözüm arandı. Bu dönemde kadınların daha aktif çalışmalarına, kulüpte muntazaman toplantı günleri, balolar düzenlenerek sosyal yaşamın canlandırılması girişimlerine önem verildi. Ünlü müzik sanatçılarının katıldığı geceler sıkça tekrarlandı.

Büyük Kulüp lokalinde bir yaz akşamı (üstte). Yazarımız Orhan Koloğlu'nun kaleme aldığı ve Mayıs 2005'te Boyut Kitapları arasında basılan "Cercle d'Orient'dan Büyük Kulüp'e" adlı kitabın kapağı (solda).

Kulüp, hayır kurumlarına yardım yolunda da çabalarını artırdı. Kızılay'a yardım için düzenlenen toplantılara salonlarını tahsis ediyordu. Gerekli mali kaynaklar bir yandan üye giriş ve aidatlarının, diğer yandan da iskambil oyunlarının tarifelerinin artırılmasıyla sağlanmaya çalışıldı.

1974 yılında başkan Sahir Kurutluoğlu'nun bugünkü arsa ve köşkü satın almak yolundaki girişimleri, 1976'da başkan olan Raif Dinçkök'ün gayretleriyle kesin sonuca bağlandı.

Beyoğlu'ndaki geleneksel lokalinden ve tarihî isminden ayrılmış olmasına rağmen Büyük Kulüp / Cercle d'Orient'lılar tarihî geçmişlerinden kopmak yanlısı olmadıklarını her fırsatta tekrarladılar.

1982'de 100. kuruluş yılını kutladıkları gibi, 2007'de de 125. yılı kutlamaya hazırlanıyorlar. Gerçi 1882'dekinden çok farklı bir kurum var ortada; ama 21. Yüzyıl'a layık bir yapıya sahip olduğunu herkes kabul ediyor:

Modern toplantı salonları, bilardo salonu, yüzme havuzu, jakuzi aletli çalışma salonu, aerobik salonu, saunası, Türk hamamı, masaj odası, solaryum odaları bulunan bir tesis...

Büyük Kulüp'ün bugünkü liderleri: Orhan Yüce ve Duran Akbulut (solda).

Noterlik tarihiyle yakından ilgilenen Yunusoğlu:

'Kurtuluş Savaşı'nın kendi noterleri vardı...'

FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

Tam 18 yıldan beri, Türkiye'nin en civcivli noktası Taksim'de, Beyoğlu 19. Noteri olarak faaliyet gösteren Şener Yunusoğlu'nun ofisinin duvarları ve kütüphanesi, adeta bir 'noterlik müzesi' gibi...

NECATİ GÜNGÖR

Beyoğlu 19. Noteri Şener Yunusoğlu, yazarımız Necati Güngör ile birlikte (üstte).

Suratsız biri için ne derler, bilirsiniz: Yüzü mahkeme duvarı gibi! Soğukluk bakımından, noter büroları, mahkemelerin pek uzağına düşmez. Karmaşık kurallar sisteminin uygulandığı, görevlilerin dert dinlemeye pek zaman ayıramadığı, yanlış yapma korkularının yaşandığı yerlerdir de ondan...

Çoğu kez bir sfenks sessizliği içinde oturduğu makamdan 'mütehakkim' bakışlarla olup biteni izleyen noter hazretlerine, adeta bir şey sormaktan, sorup da, münasebetsiz bir lakırdıyla suç işlemekten çekinirsiniz; kâtipler ve kâtibelerle işinizi görmeye, onlardan azar işitmeye razı olursunuz!

Ancak bunun istisnaları da yok değil... Beyoğlu 19. Noteri Şener Yunusoğlu gibi... O, şimdiye kadar görüp tanıdıklarınızın hiçbirine benzemez. Onun dairesi, daha çok, bir müzeyi ya da biraz düzenlenmeyi bekleyen bir kütüphaneyi andırır.

Duvarları, müzelik belgelerle, resimlerle, karikatürlerle doludur. Oturduğu odanın içi, bir okuma oburunun doymak bilmez iştahını dindirmeye yönelik her türden kitaplarla dolup taşar... Edebiyat, karikatür, dil, müzik, hukuk, tarih, felsefe, din kitapları... Ne arasan bulunur!

O, bütün bu eserlerin arasında, bir filozof sükûneti, bir bilge kişi gösterişsizliği içinde oturur ve karşısındakiyle kâh ateşli, kâh sakin, ama derinliği olan söyleşilere girişir.

Meslekte 32. yılını doldurmuştur Yunusoğlu. Burdur ve Adana illerindeki hizmetinin ardından İstanbul'a atanmıştır; 18 yıldan beri de, Türkiye'nin en civcivli, en kaynaşmalı yeri olan Taksim'de icra-

i sanat eylemektedir.

Birkaç dönem Noterler Odası Başkanlığı'nda bulunan Şener Yunusoğlu'nun işini severek yaptığını söylemeye gerek yok...

Kitaplarla, kültür ve edebiyatla, tarihle ilişkisi, elbette bir rastlantı değil; aile geleneğinin bir uzantısı. Dedesi, Meclisi Mebusan üyesi Böcüzade Süleyman Sami, iki ciltlik 'Isparta Tarihi'nin yazarı... Babası ise, 60'lı yıllarda, Isparta ilinin ilk ve tek kitapçısı...

O yıllarda Hukuk Fakültesi'nde okuyan Yunusoğlu, bir yandan da Babıâli'deki yayınevlerini dolaşıyor, Ispartalıların kültürünü besleyecek olan yeni yayınları izliyordu...

Daha sonraki yıllarda da kitap ve belge toplama tutkusunu hiç yitirmeyecekti Şener Yunusoğlu.

➤ *Elinizde biriken belgelerle, bugün bir noter müzesi açmak mümkün mü?*

Noter evrakının gizli olması nedeniyle açılamaz, en azından... Benim topladığım belgeler, sahafa düşen parçalar... Gidip de müzayededen bir şey alamam. Ama, Adalet Bakanlığı'nın izniyle evrim geçiren noter kâğıtları, benim ilgi alanıma girer.

Mesela, bir dönem 'Tayyare Cemiyeti' basmış bu kâğıtları; bir dönem Maliye Bakanlığı basmış; şimdi serbest... Bu kâğıtların özellikleri vardır; üzerindeki 'kâtib-i adlî' pullarının özellikleri vardır; noterlere özgü pullardır. Bunlardan malzeme yaratılabilir...

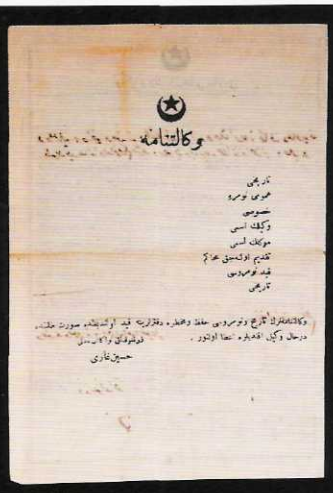
Sonra, ünlü noterler ayrı bir bölüm oluşturabilir: Örneğin, tarihçi Mithat Cemal Kuntay'ın, çevirmen ve mason locası üstadı Servet Yesari Bey'in, besteci Zeki Arif Bey'in, hikâyeci Umran Nazif Bey'in noter olmaları bir zenginliktir.

Servet Yesari Bey, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nu yüreklendiren, onun 'Yeni Adam' dergisinde yazılarını yayımlanan bir kimsedir. Umran Nazif, milletvekilliğinden sonra noter oldu. Onun başkâtibi vardı; o da yazardı: Pakize Başaran. Rejisör Tunç Başaran'ın annesi.

Bunların dışında da örnekler var. Sözgelimi Yemen'de görevli bulunmuş bir noterin Yemen üzerine yazılmış bir kitabı var bende. Bunlar bir ara-

I. Meclis döneminden

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne bağlı Kâtib-i Adlî Dairesi'nin Zonguldak'taki kâtib-i adlîsi Hüseyin Gazi eliyle, 2 Aralık 1923 tarihinde dairenin, basılı evrakı üzerinde düzenlenmiş bir umumî vekaletname: Umumî numarası 1336; hususî numarası ise 926 olan evrakın kapak yüzü ve iç sayfalarında 'TBMM Hükümeti' ibaresini görmek mümkün.

"Kâtib-i Adl'iden Notere" başlığı altında, Beyoğlu 19. Noteri Şener Yunusoğlu'nun ofisinin duvarlarını süsleyen 20'li ve 30'lu yıllara ilişkin belgeler (solda).

Urartulardan kalma...

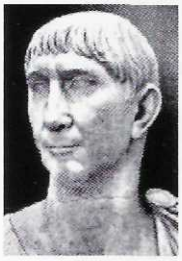

Çağdaş dünyada noterlik hizmetinin, ihtiyaçtan doğan çok yaygın bir uygulama olduğunu vurgulayan Beyoğlu 19. Noteri Şener Yunusoğlu, mesleğin ilk geçmişi konusunda da şu ipucunu veriyor: "Van Müzesi'nde *(üstte)*, Urartular döneminde yapılmış bir sözleşme metni gördüm. Onaylı değil ama, yapılan sözleşmeyi yazılı hale getirmişler. Yazıdan yararlanılmış ve bu, zaman içinde değişik biçimler alarak sürmüş..."

ya getirilebilir.

➤ *İsterseniz konuyu baştan alalım; noter kavramının ortaya çıkışından bu yana...*

Bu kavram Roma Hukuku'ndan geliyor. Yazı yazan anlamında, 'notari' deniliyor. Bu sıfatı taşıyan özel kâtipler sözleşme düzenleme işini üstlenmişler.

İmparator Ulpianos (altta) zamanında Roma Hukuku'nun kurumlarından biri de 'notari'ler olmuştu.

Ulpianos zamanında bunlara 'tabelio' deniliyor. Başlangıçta bunlar lonca biçiminde örgütlenmiş; devletin izni ve belediye makamlarının denetimi altında çalışmışlar.

4 ve 5. Yüzyıl'da yapılan yenileştirmeyle kamuya ait tanzim, tasdik, tescil işlerini gören kâtiplere 'akseptoros', kayzer adına bu işleri yapanlara da 'kayzer kâtibi' ya da 'kayzer notarisi' denilmiş...

Daha sonraki dönemde, Germen Hukuku'nda, noterlik kurumu geliştiriliyor. 1870 sonrasında, Almanya'da eyaletlere göre özellik gösteren üç tür noterlik kuruluyor. Müstakil noterlik, mahkeme nezdinde noterlik ve avukatlarla noterliğin birleştiği bir sistem...

➤ *İslâm Hukuku içinde böyle bir düzenleme var mı?*

İslâm Hukuku'nda durum şöyle: Kuran'ın 'Bakara Suresi'nde belirtilmiş kurallar var. Şöyle deniliyor:

"Belli bir müddet vaadiyle borçlaştığınız vakit bunu yazınız. Aranızda doğrulukla tanınmış bir yazı bilen yazsın. Bir yazı bilen de kendisine Allah'ın öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın. Borçlu kendi söyleyip yazdırsın. Ve her biri Allah'tan korksun da haktan bir şey eksiltmesin. Eğer borçlu hafif akıllı, ya da küçük, ya da kendi söyleyip yazdıramayacaksa, velisi yazdırsın. İki erkek buna tanık olsun. İki erkek bulunmazsa, bir erkekle iki kadın -ki biri unutursa öteki hatırlasın- tanık tutulsun. Siz yazanlar da, az olmuş çok olmuş, bunu vârisine kadar yazmakta usanmayın. Bu, Allah katında adalete daha uygun, hem tanıklık için daha sağlam, hem şüpheye düşmemek için daha elverişlidir..."

Buna benzer kurallarla devam ediyor. Bu, bizim yaptığımız işlemlere benziyor. Biz de bazı işlemleri yaparken tanık bulunduruyoruz. Zaten yeminle başlanılan bir meslek. Doğru olmak, dürüst olmak, insanları yasalara yönlendirmek bizim görevimiz. Yasaya aykırı iş yapmayız.

➤ *Noterlik kurumunun Türkiye'de ortaya çıkışı hangi zamana rastlıyor?*

Türkiye'deki uygulama önce şer'i hukuka göre gider-

Daha sonraki yıllarda tarihçiliğe de sıvanacak olan genç Mithat Cemal Kuntay, Süleyman Nazif ile Mehmet Akif'in arasında (en sağda). Beyoğlu 4. Noteri olarak da çalışan Kuntay'ın 18 Ekim 1926 tarihinde düzenlediği bir noterlik belgesi (sağda).

1926'dan bir noterlik belgesi

Beyoğlu 19. Noteri Şener Yunusoğlu'nun noterlik ofisindeki duvarlarda camlı çerçeveler içinde yer alan 'müzelik' belgelerden biri de, Mart 1926 tarihli ve Türkiye'nin Roma Başkonsolosluğu'nun mühürlü tasdikiyle, İtalyan Devlet Bakanlığı'nın onaylarını taşıyan İtalyanca bir sözleşme *(solda)*... Biz de bu belgeyi görünce, Yunusoğlu'na, "Türkiye noterlerince onaylı bir belgenin Batı ülkeleri mahkemelerinde kanıt değeri var mı?" diye soruyoruz ve şu yanıtı alıyoruz: "Var... Yapılan sözleşmeler, 'apostil' dediğimiz bir biçimde onaylanır. Yani benim burada onayladığım bir belge, Beyoğlu Kaymakamlığı'nca, bu imza ve mühür 19. Noter'e aittir diye apostil yapılır. Bu yapılınca, benim belgem yurtdışında işlem görürür. Aynı biçimde, dışarıdan gelen belgelerde biz de, apostil ararız."

ken, daha sonra dava daireleri kuruluyor; kara ve deniz ticareti nizamnameleri yürürlüğe konuluyor. Tanzimat sonrasında, 1877'de de mecellenin beyyinat, yani alım satım işleri yürürlüğe konduktan sonra noterlik işlerinin ayrı

ayrı değil, birleştirilerek işlem görmesi kabul ediliyor.

Fransız noter yasasından çevrilerek 'mukavelat muharrirleri nizamnamesi' yürürlüğe konuluyor. İngilizlerde öyle; 'mukavelat muharrirleri' diye geçer. Sözleşme kâtipleri, gibi.

1913 yılına kadar yürürlükte kalıyor bu nizamname; 1913'te, 'kâtib-i adlî kanun-u muvakkatı' çıkarılıyor. Ondan önceki kanunlar ilga ediliyor (kaldırılıyor).

Bu kanun 1929'da bir değişikliğe uğruyor; ama bu değişiklik öz'de değil, terim değişikliği biçiminde... 1929'dan itibaren de kâtib-i adlî, 'noter' oluyor. Bu kanun yirmi yedi yıl yürürlükte kalıyor. Sonra, 3456 Sayılı Noterlik Kanunu yayımlanıyor...

Türkiye'de iki hükümetin bulunduğu dönemde, yani Ankara'da Meclis Hükümeti, İstanbul'da da padişah hükümeti varken, TBMM'ye bağlı olarak çalışmış noterler var... Elimde o noterlerden birine ait bir belge bulunuyor.

İstanbul işgal altındayken bazı devlet kurumları millî hükümetin, Ankara'nın yanında yer aldı. Bunlar, 1939 yılına kadar, yani yeni noterlik yasasının çıkışına kadar çalışıyorlar. O yasa da 1972'ye kadar yürürlükte kalıyor. Bugün yürürlükte bulunan yasa, dördüncü düzenlemeyi ifade ediyor.

➤ *Atanmaları devletçe yapılan, ücretleri devletçe belirlenen noterler birer devlet memuru mudur?*

Noter devletten bir şey almaz. Tayini ve ihdası Adalet Bakanlığı'nın yetkisi içindedir. Adalet Bakanlığı gerekli gördüğü zaman noterlikler açar. Tayin işi de Adalet Bakanlığı'nca yapılır. Bu, şu demektir: Noter, devletin imtiyaz verdiği kamu görevlisidir. Yarı bağımsız, ama görev yapma zorunluluğunda olan kişilerdir. Ben yapmıyorum, diyemez." ■

Beyoğlu 19. Noteri Şener Yunusoğlu'nun (altta) dedesi ve Meclisi Mebusan üyesi Böcüzade Süleyman Sami Bey, iki ciltlik 'İsparta Tarihi' kitabının da yazarıdır (sol sayfada). Beyoğlu I. Noteri Reşit Zihni Bey'in 14 Eylül 1921 tarihinde düzenlediği bir tercüme belgesi (sol altta).

1931 yazının İstanbul gündemi...

'Dolmuş' nasıl doğdu?

İstanbul halkına yaklaşık 75 yıldır hizmet veren dolmuş, 'Aşçı Halit' adlı bir şoförün buluşudur. Bu buluşla halk, belli semtlere taksiden ucuz bir ücretle taşınırken, belediye tam 23 yıl dolmuşu 'tanımamış', resmî izin vermemiştir.

ERTAN ÜNAL

Amerika'da başlayan ve giderek Türkiye'yi de etkileyen ekonomik bunalım yıllarında, 1929 ve sonrasında, bir Türk şoförün buluşuyla dünyaya gözlerini açan 'dolmuş', yaklaşık 75 yıldır İstanbul halkının hizmetinde...

O yıllarda, 1931'de, İstanbul böylesine milyonların yaşadığı, sokaklardan 'insan selleri' akan bir kent değildi: Kentin kara ulaşımı, emektar tramvaylar, yeni yeni çalışmaya başlayan ve sayıları pek az olan otobüsler, bir de sayıları 600'e yaklaşan taksiyle sağlanırdı. Ancak taksiye binmek de, bir 'lüks' idi.

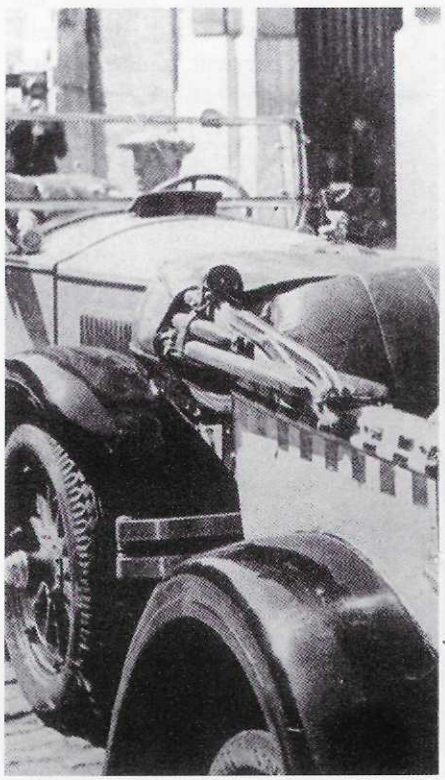
1929'da bütün dünyada kendini hissettiren 'büyük bunalım' etkilerini Türkiye'de de yayınca, taksi şoförleri de zora düştüler.

Geçmişte 'kuruşları bastırıp' taksiye binenler, birer ikişer ortadan kaybolmuş; ucuz olsun diye tramvayları tercih etmeye başlamışlardı. Şoförler işsizlik karşısında meslek değiştirmeyi bile düşünürken, içlerinden biri, 'Aşçı Halit' bulduğu yöntemle -ki, aslında denizde yıllardır uygulanıyordu- dol-

Sururi, 1953'te Hürriyet gazetesinde yayımlanan karikatürünün lejandında, "Dolmuş boşalıyor!" diyor...

1930'lu yıllarda, Üsküdar-Haydarpaşa arasında dolmuş ve taksi olarak çalışan faytonlar (sağda). İstanbul'da, sıcak yaz günlerinde, üstü açık taksi ya da dolmuşlarda yolculuk etmek bir zevkti (en sağda)...

muşun öncüsü oldu.

Aşçı Halit, adından da anlaşılacağı gibi, önceleri Cağaloğlu'ndaki lokantasında aşçılık yapıyordu. Lokantasına gelip giden şoförleri gördükçe imrenmiş, şoför olmaya heveslenmiş, sonunda lokantasını satıp bir 'Ford' otomobil alarak, yeni mesleğine başlamıştı. Talihi de yardım ettiğinden, bir de 'abonman' müşteri bulmuştu. Her gün onu Nişantaşı'ndaki evinden alıp Eminönü'ndeki iş yerine getiriyor, saat ne yazarsa onu alıyordu: 80 kuruş. Bugün bize gülünç gelen bu rakamla, o yıllarda en iyisinden semiz bir tavuk almak kabildi!

Aşçı Halit, ekonomik buhran abonman müşterisini de etkileyince, bir çözüm aramaya başladı ve buldu da: 'Müşterisi aynı yöne giden 3 kişi daha bulduğu takdirde, saatin yazdığı rakamı dörde bölecek, her birinden ayrı ayrı tahsil edecek, böylece taksiyle yolculuk da ucuza gelecekti.'

Müşterisinin bu yöntemi kabul etmesi ve 'taksi arkadaşı' bulması üzerine, hemen servise başladı. Sabah servisini yaptıktan sonra, tramvay duraklarında bekleyen kalabalığa yanaşıyor, bir gözü yakalanmamak için dikiz aynasında, "10 kuruş. Tramvaya vereceğin parayı bana ver. Seni Taksim'e götüreyim" diyerek yolcu topluyordu.

BUNUN ADI NE?..

Doğrusu ya, o güne kadar taksiye uzaktan adeta 'saltanat arabası' gibi bakan İstanbullular dolmuştan pek hoşnut kalmışlardı.

Nasıl kalmasınlar ki, bir tramvay bileti parasına, hem de itişip kakışma olmadan, canlarını tehlikeye atıp salkım saçak demirlere asılmadan, otomobilin rahat koltuklarına kurulup çevrede tanıdıklara da hava atarak rahatça yolculuk yapabiliyorlardı.

Böylece ilk dolmuş hattı, Karaköy-Taksim arasında doğdu. Ücreti ise, 10 kuruş idi.

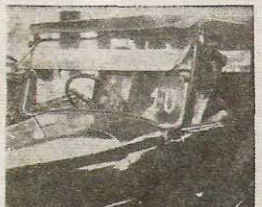
Kendileri boş otururken, Aşçı Halit'in durmadan çalıştığını gören taksi şoförleri de bu yeni modaya uymakta gecikmediler. Hatta bazıları ön cama '10 kuruş' yazılı karton astı.

Gazeteler de bu yeni toplu taşımacılığı ilgiyle izliyor, ancak isim bulamıyorlardı. Cumhuriyet gazetesi konuya ilişkin ilk haberinde şöyle diyordu:

Kadıköy İskelesi'nde yolcu bekleyen taksi ve dolmuşlar (üstte). Cumhuriyet gazetesi, dolmuşla ilgili son gelişmeleri okurlarına duyuruyor (altta).

Belediye Mâni oluyor!

Çünkü 10 kuruşa Bir adam taşımak Nizamnameye muhalif!!

Dün Belediye memurlarının gözünden kaçarak on kuruşa yolcu taşıyan otomobillerden biri

Bazı taksi otomobillerinin onar kuruşa üç adam alarak Beyoğlu ile İstanbul arasında otobüs şeklinde işlemeğe karar verdiklerini fakat Belediyenin buna mu-

Dolmuş, önce denizde başladı

Dolmuş sistemi, sanılanın aksine, önce karada değil, daha motorlu taşıtlar doğmadan, denizde kayıklarla başlamıştı. Şemseddin Sami Bey, 'Kamus-u Türkî'de (Türkçe Sözlük) 'dolmuş'u, "İskelede bekleyen, dolunca hareket eden, narh ile (yetkililerce belirlenen ücret ya da fiyat) yolcu taşıyan nöbet kayığı" olarak tarif eder... Boğaziçi'nde buharlı gemi çağı başlamadan önce, Boğaz semtlerine toplu ulaşım 'pazar' ya da 'nöbet' kayıkları diyebileceğimiz, bir seferinde 40-50 yolcu alabilen kayıklarla sağlanırdı *(üstte)*. Üç ve dört çifte olmak üzere ikiye ayrılan bu kayıklar, Sirkeci'de ve Eminönü'nde belirli iskelelerden dolunca hareket ederlerdi.

"Otomobilleri eski olan bazı şoförler otobüsler gibi müşteri alarak bazı hatlarda adam başına onar kuruş ücretle işlemeye başlamışlardır. Bu suretle 60 otomobil Karaköy-Beyoğlu ve Eminönü-Taksim arasında işlemek istemektedir. Adam başı ücret almak suretiyle yolcu nakletmek otobüslere ait olduğundan, belediye bu gibi otomobillerin işlemesine müsaade etmeyecektir."

Cumhuriyet, 15 Eylül 1931 günü de, "Bunun adı ne, ne taksi, ne otobüs?" başlığı altında haberin gelişmesini şöyle verecekti:

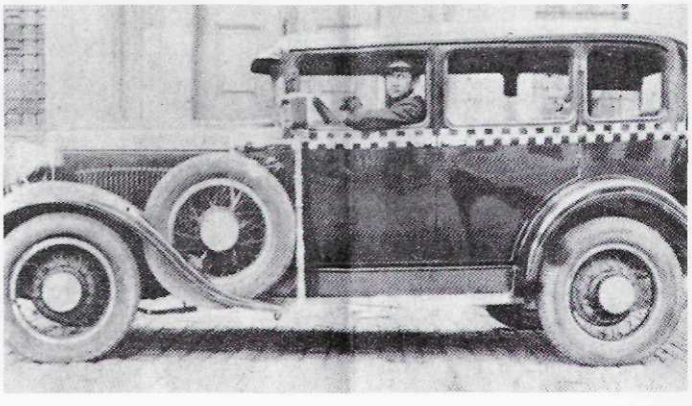
"Bazı taksi otomobillerin onar kuruşa üç adam alarak Beyoğlu ile İstanbul arasında otobüs şeklinde işlemeye karar verdiğini, fakat belediyenin buna muvafakat etmediğini (izin vermediğini) dünkü nüshamızda yazmıştık. Dün de bazı otomobiller bu suretle işlemişler, şoförler çeşitli semtlerde, 'On kuruşa bir adam' diye bağırmaya başlamışlardır. Fakat bu hareketleri belediye tarafından yasaklanmıştır. Şoförler bu suretle otomobil işletmenin kanuna aykırı olmadığını, taksiden daha ucuza adam naklettiklerini pek haklı olarak söylemektedir."

TRAMVAY İŞLETMESİ KIZGIN

'Dolmuş harekâtı', belediyenin atlı, bisikletli ve motorize polislerle önleme çabalarına rağmen, diğer şoförlerin de katılımıyla çığ gibi büyüyecek ve iş resmiyete dökülecekti!

Şoförler Cemiyeti'nin katibi Necat Bey, 50 şoförün imzaladığı bir dilekçeyle belediyeye başvurdu. Şoförler dilekçelerinde, "Arabalarının diğerlerine oranla daha eski model olduğunu, bu yüzden müşteri bulamadıklarını" belirterek, taksi ücretlerinden daha ucuz bir ücretle, tramvay güzergâhında belirli noktalar arasında yolcu taşıma izni istiyorlardı.

Müfettiş müdahale etti

10 kuruşluk otomobillere niçin müsaade edilmediği Belediyeden soruldu

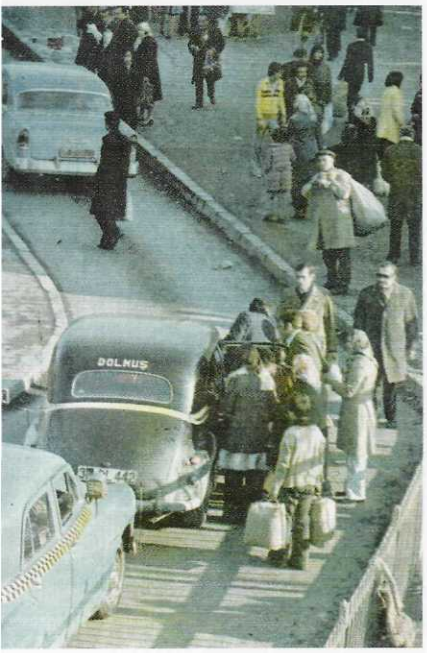
Mes'ele gittikçe Hararetleniyor !

Belediyenin 10 kuruşa yolcu taşıyan otomobilleri menetmesi üzerine şoförler şikâyette bulunmuşlardı. Bu cihet Mülkiye Müfettişliğinin de nazarı dikkatini celbetmiştir. İstanbul mıntakası Mülkiye Başmüfettişi Hacı Hüsnü Bey Belediyeye bir tezkere yazarak bu otomobillerin menedilmesinin sebabını sormuştur. Hacı Hüsnü Bey bunun teşkilâtı esasiye kanununa muhalif olduğunu beyan ederek, ticarete mâni olmak suretinde tefsir etmektedir. Belediye Mülkiye Müfettişliğine verilecek cevabı hazırlamakta dır. Belediyenin kanaatine göre mes'ele taksiden ucuz otomobil işletmek mes'elesi değildir. Belediye buna mâni olmamaktadır. Nitekim taksiden daha ucuza yolcu taşıan otomobillere müsaade edilmemektedir. Yalnız bun-

Ucuz otomobillerin menedilmesine sebebi ticarete ve binaenaleyh teşkilâtı esasiyeye muhalif olduğu kanaatinde bulunan Mülkiye Başmüfettişi Hüsnü B.

ların otobüs şeklinde bekliyerek birer birer müşteri almalarına itiraz etmeyeceği

Eylül 1931 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki haber, belediyenin dolmuşlara olan tepkisinin nedenini araştırıyordu (altta). İstanbul'da dolmuşçuluğun öncülerinden biri de, bir benzin istasyonunda çalışırken şoförlüğe merak salan Cıvan Ali'ydi (sağda, ortada). İstanbul milletvekili seçildikten sonra esnafın sorunlarını meclise taşıyan, Otomobilciler Esnaf Derneği Başkanı Kâzım Özeke de (en sağda) uzun yıllar dolmuşçuluk yapmıştı.

Belediye yetkilileri halka ucuzluk vaat eden ve aslında dolmuşu meşrulaştıran bu dilekçeyi hemen reddettiler: "Olacak şey değil" diyorlardı. "Bir taksi, otobüs şeklinde, müteaddit kimseyi alıp yolcu taşıyamaz. Hem böyle bir durumda parayı kim verecek?"

Taksilerin adı konmamış olmakla birlikte, 'dolmuş' yapmalarının en büyük zararı tramvaylara idi. O devir İstanbul'unda ulaşım yükünün büyük ağırlığını çeken tramvayların yolcu sayısında azalma olması, şirket yöneticilerini çok kızdırdı...

Gazetelerde de, dolmuş şoförlerine hak veren yazılar yer alıyor; belediye, üstü örtülü olarak, bazı 'yabancı şirketleri' kollamakla suçlanıyordu. Tartışmalar sürüp giderken, İstanbul mıntıkası Mülkiye Başmüfettişi Hacı Hüsnü Bey, belediyeye bir yazı göndererek, bu şekilde çalışan otomobillerin seferden alıkonulmasının nedenlerini soruyordu.

Hacı Hüsnü Bey, bu müdahalenin Anayasa'ya aykırı olduğunu öne sürerek, bunu, 'ticarete mani olma' şeklinde yorumluyordu.

Olayı başından beri sessizce izleyen Belediye Başkanı ve Vali Muhittin (Üstündağ) Bey, kamuoyunun dolmuşu sempatiyle karşıladığının ve benimsediğinin ortaya çıkmasından sonra, sessizliğini bozarak bir açıklama yapıyor ve belediyenin bakış açısının haklı olduğunu, her araç türü için ayrı 'talimatnameler' bulunduğunu, dolmuşların bunlardan hiçbirine uymadığını söylüyordu.

Belediye 'olmaz' der, Tramvay Şirketi yöneticileri öfkelerinden ne yapacaklarını şaşırırken, dolmuş sistemini uygulayan şoförlerin sayısı da giderek artıyordu. Bir avuç 'öncü' dolmuşçuya katılanlar çoğalınca, hatların sayısı da artmış; mevcut hatlara Şişli-Pangaltı, Fatih-Beyazıt hatları da eklenmişti.

Dolmuşların çoğu Amerikan modelleriydi: De Soto, Chevrolet, Ford gibi markaların bir kısmı, konsoloslukların satışa çıkardıkları kullanılmış otolardan sağlanmaktaydı.

Bu otomobiller, tamirhanelerde ustaların elinde onarımdan geçiriliyor, ortadan kesilip boyları uzatılarak yeni oturma yerleri ekleniyordu. Böylece 4-5 kişilik araç, 7-8 kişi alacak hale getiriliyordu.

Ama ortadaki sırada uzun boylular, şişmanlar oturmakta büyük zorluk çekiyorlardı. Bazı açıkgöz şoförlerin arka sıraya 3 yerine 4 yolcu alması da yolculuğu zorlaştırmasına rağmen, hoşgörü ile karşılanıyordu.

Belediye, yeni bir taktik ile, bu kez ucuz bir taksi tarifesi ya-

1970'lerde, trafiği aksattıkları gerekçesiyle dolmuşların kaldırılması gündeme gelmişti (en solda). İstanbul Belediye Başkanı ve Valisi Muhittin Üstündağ (solda).

'Dolmuş' tarihinden...

- Dolmuşun doğduğu yıllarda 'Evli olmayanlar ve 25 yaşından küçük olanlar' şoförlük yapamazlardı. Bunun yanı sıra, 'sabıkasız' olmaları gerekmekteydi.
- İstanbul'da ilk dolmuş hatlarının uzunluğu 2-26 km arasında değişirdi. Örneğin, en kısa hat 1,3 kilometre ile Cerrahpaşa-Aksaray; en uzun hat ise 26,4 kilometreyle Taksim-Florya idi.
- İlk dolmuşun çalışmaya başladığı 1931'de İstanbul'daki tüm otomobil sayısı 700 idi. Dolmuşun belediye tarafından resmen tanındığı 1954'te ise bu rakam, 4 bin 832'yi buldu.
- Otomobillere sarı-siyah damalı çizgi, 6 Kasım 1931'den itibaren konuldu, plakalarda taksi ve hususî (özel) ayırımı yapılması, 1933'te gerçekleşti.

1970'li yılların sonuna kadar, Karaköy'de, Köprübaşı'ndan Beyazıt ve Aksaray dolmuşları kalkardı.

1930'lu yıllarda, Sirkeci'deki Yeni Postane arkasında, taksi-dolmuş otomobilleri müşteri bekliyor (sağda). İlk dolmuş güzergâhı olan Karaköy-Taksim yolunda, iskeleden ve günümüzde yıkılmış olan pasajın (en sağda) önünden yolcu alınırdı.

parak isteyen şoförlerin bu tarifeyi uygulamakta serbest olacaklarını açıkladı.

İlk verilen tarifede, açılış ücreti 26 kuruş olduğu halde, ucuz tarifede bu ücret 14 kuruştu, ayrıca her 100 metre için de 40 para alınması kararlaştırılmıştı. Ama belediye yine de dolmuşu tanımıyor, böyle bir sistemin geçerliliğini kabul etmiyordu.

Belediyenin bu inadı, dolmuşun doğuşundan tam 23 yıl sonraya, yani 1954 yılına kadar sürdü. 1954'ün Aralık ayında belediye dolmuşçuluğu resmen tanıyarak ilk tarifeyi verdi.

Bu süre içinde, 4 olan dolmuş hattı sayısı 150'ye yükselmiş, üstü açık Fiat'ların, Ford'ların, Chrysler'lerin yerini daha modern otomobiller almıştı. Bu ilk tarifede, ücret 25 ile 150 kuruş arasında değişmekteydi. En ucuz hatlardan biri Sirkeci-Beyazıt (25 kuruş), en pahalı hatlardan biri de Kadıköy-Pendik'ti: 150 kuruş...

İlk dolmuşların çalışmaya başlamasından sonra, bu yöntem yasal bulunmadığından trafik kontrolleri artmıştı (sağda). 1930'larda taksi ve dolmuşlar, Galata Köprüsü'nün iki ucunda bekler, vapurlarla çeşitli yerlerden gelen müşterilerini alıp gidecekleri yerlere götürürdü (sağ altta).

RAKİP DİNLEMİYOR

1960'lardan sonra dolmuşun 'tırmanışı' hızlandı. 1961'de ilk minibüslerin çalışmaya başlamasından sonra da dolmuş, toplu taşımacılıkta ön planda geliyordu. 1965'te bu alandaki payı yüzde 30 gibi rekor bir düzeye erişti.

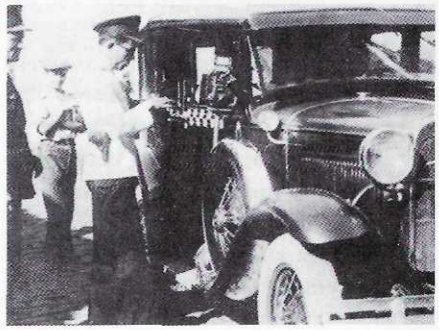
Yani dolmuş, şehir içi ulaşımın üçte birini tek başına sırtlamış gidiyordu. Doğal olarak, bunda tramvayların seferden kaldırılmış olmasının da payı vardı.

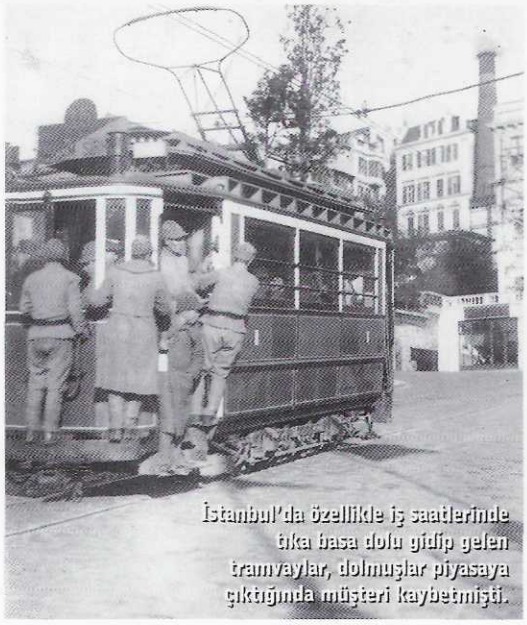
1966'da taksi ve dolmuş plakaları dondurulduğu zaman, taksilerin sayısı 15 bin 203; dolmuşların ise, 705 olarak belirlendi. Taksilerin çoğu dolmuş olarak da çalışıyordu.

Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu tarafından 10 veya 11 Kasım 1970 günleri, tüm yurtta düzenlenen boykota özellikle İstanbul'da katılım büyük oldu.

Gazetelere göre, 'kontak kapatma' eylemine 50 bin şoför katılmış, bu nedenle trafik rahatlayıp yollar boşalınca, otobüsler Şişli'den Karaköy'e 20 dakikada gelmişlerdi!

Ancak alınan tüm tedbirle-

İstanbul'da özellikle iş saatlerinde tıka basa dolu gidip gelen tramvaylar, dolmuşlar piyasaya çıktığında müşteri kaybetmişti.

re rağmen pek çok kişi yollarda kalmıştı. Boykot sırasında trafiğin rahatlaması 'dolmuşların kaldırılması' konusunu gündeme getirmiş; başta vali Vefa Poyraz, pek çok kişi bu görüşü savunurken, birçok İstanbullu da buna karşı çıkmıştı.

DOLMUŞ KABUK DEĞİŞTİRİYOR

Boğaziçi Köprüsü hizmete girdikten sonra, kıtalararası da çalışmaya başlayan, Taksim-Bostancı, Şişli-Bostancı, Kadıköy-Taksim gibi seferlerle yolcularını kıta değiştirerek taşıyan dolmuşlar, 1995'lerden itibaren de kabuk değiştirmeye başladılar.

De Soto'lar, Ford'lar, Fiat'lar, Chevrolet'ler, Pleymouth'lar, Dodge'ler ve diğerleri birer-ikişer ortadan kayboldular. Bunların yerini, Koç Grubu'nun Otosan fabrikasında üretilen sarı renkli minibüsler aldı. Ama tam da o günlerde, dolmuşa olan eski rağbet de kaybolmuş gibiydi. Kentte otobüs şebekesinin genişlemesi, hafif raylı sistemin ve metronun devreye girmesi, kuruluşların çalışanları için servis oluşturması gibi nedenlerle, dolmuş adeta kendi kabuğuna çekilmiş, toplu taşımacılıktaki payı da yüzde 11'e kadar düşmüştü.

Ama bu rakamlar neyi gösterirse göstersin, dolmuşun bir İstanbul taşıtı olduğunu, İstanbul'da doğup büyüdüğü gerçeğini değiştiremiyordu, değiştiremezdi de... ■

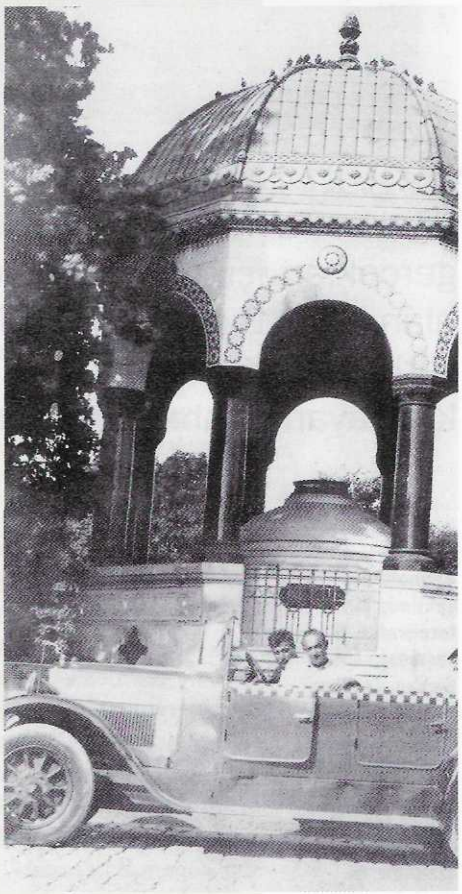

FOTOĞRAF: ERTAN ÜNAL

İlk dolmuşçulardan Saim Çağlasın anlatıyor:

"Köprü'den nasıl yolcu alırdım?"

Dolmuş 74 yaşını bitirirken, bu toplu taşıma sistemini karada başlatan şoförlerden -bildiğimiz kadarıyla- kimse hayatta kalmadı. Aşçı Halit'ler, Civan Ali'ler, Baba Saim'ler ömürlerini tamamlayarak sonsuzluğa göç ederken geride kalan yakınlarına 'Dolmuşun Öncüleri' unvanını bıraktılar. Bu şoförlerden, yaşamının son yıllarında tanıdığımız Saim Çağlasın *(üstte; yaşamının son yıllarında ve altta; üstü açık Fiat marka otomobiliyle 1930'larda),* bize anılarını anlatırken, "Belediye ilk yıllarda dolmuşu tanımıyordu. Peşimizde polisler, müşteri toplamaya çalışıyorduk. Polisleri atlatmak, müşteri kapmak için neler yapmadık ki..." demişti. Ehliyet numarası '3' olan ve yarım asra yakın bir süreyi direksiyon başında geçiren, bu süre içinde 6 otomobil eskiten Saim Çağlasın, dolmuş yaptığı yıllara ilişkin bir anısını da bize şöyle aktarmıştı: "Dolmuşa yeni başladığımız yıllardı. O zamanlar polis bugün de olduğu gibi, Köprü üzerinde [Galata Köprüsü] durmamıza, yolcu beklememize izin vermezdi. Oysa burası iş bakımından en kazançlı yerlerden biriydi. Gel gelelim, polis korkusundan müşterilerden yararlanamıyorduk. Baktım, bu iş böyle uzayıp gidiyor. Tuttum otomobilin içine bir palto, bir şapka koyup köprünün üzerinde beklemeye başladım. Tabii polisler hemen ensemde. Onlara, 'Müşterim vapura kadar gitti; hastasını alıp gelecek: İşte paltosu, işte şapkası. Bana bir-iki dakika müsaade...' derdim. O zaman bir şey söylemezlerdi. Vapur geldiği zaman da, kaşla göz arasında müşterileri toplayıp götürürdüm. Bu usulle bir hayli para kazandım. Tabii şapka ve paltonun bana ait olduğunu hiçbir zaman öğrenemediler!"

'Aile tarihi'ne tutulmuş bir ışık

'Makbule'

Eğitimci anne ve babasının, genç Cumhuriyet'in gerçekleri içinde şekillenen öyküsünü kaleme alan Üner Birkan, onları ilerici düşüncelerle yetiştiren aile büyüklerinin hikâyesini de kapsayan kitabına, anneannesinin adını vermiş.

BURCU ILGIN

1936'da Gelibolu'da çekilmiş bir fotoğrafta, iki yaşındaki Üner Birkan, [soldan sağa] teyzesi Ayşe, babası Abdullah, annesi Hatice ve kitabına ismini verdiği anneannesi Makbule ile (üstte).

Kendini eğitime ve bu ülkenin geleceğini şekillendirmeye adamış iki idealist 'Cumhuriyet öğretmeni'nin ve bu öğretmenleri ilerici düşüncelerle yetiştiren, onların bu eğitim ordusuna girmesini sağlayan iki Türk ailesinin, özellikle de son dönem iki Osmanlı kadınının bireysel tarihi... Üner Birkan'ın, tarih yazıcılığını, savaşların, bir anlamda da 'erkeklerin tarihi' olmaktan çıkarmak istemesinin bir ürünü 'Makbule'...

Uzun yıllar Maliye Bakanlığı'nda çalışan, şimdilerde ise yeminli malî müşavirlik yapan Üner Birkan'ı, yıllardır çeşitli yayın organlarında yazdığı 'müzik' yazılarından ve yine bu alanda yayımladığı kitaplarından tanıyoruz. İzmir'deki Tepekule Kitaplığı Yayınları arasından çıkan 'Makbule', Osmanlı'nın son yıllarından yola çıkıyor, Cumhuriyet Türkiye'sine uzanıyor; bir anlamda, Birkan'ın 'eğitimci' ebeveynlerinin kişisel tarihlerini içeriyor.

"Kitabın adını, bu ailenin kurucusu sevgili anneanneme olan bağlılığımın eseri olarak 'Makbule' koydum. Öldüğünde 3 yaşındaydım. Onunla ilgili hiçbir şey hatırlamıyorum. Fakat bıraktığı değerli eseri görmemem mümkün değildi. Kitabın bir başka adı olsaydı, kendisini tanımak, kısa bir süre kendisiyle yaşamak mutluluğuna erdiğim sevgili babaannem Behiye'nin adını kullanırdım. Her ikisini de rahmetle anıyorum"... Birkan'ın bu sözleri, kadınların tarihte gizli kalmış etkinliğine, yazılmamış kahramanlıklarına bir gönderme; tarihin gündelik hayattaki o dilimine Birkan'ın gözüyle tutulmuş bir ışık...

Üner Birkan, hiç bir karşılık talep etmeden, ailesine ve tarihe armağan ettiği 'Makbule'yi ve eğitimci ailesini, Popüler Tarih'e anlattı...

➤ *'Makbule'yi yazmaya nasıl karar verdiniz?*

Öncelikle anıların ve fotoğrafların

FOTOĞRAFLAR: HASAN GÜRKAN

değerlendirilmesini istedim... Annem Elazığ, babam da Kastamonu kökenlidir. Annemin ataları, Kemaliye'den Elazığ'a geliyor. Aile, özellikle kitaba adını veren Makbule Hanım'ın, yani anneannemin ileri görüşlülüğüyle çocuklarını okutmak istiyor. Makbule Hanım, Ayşe teyzem dışında, 3 çocuğunu da okutmuştur. Teyzemin okuyamaması, annesine bakmak zorunda olmasından kaynaklanmış; fakat o da, daha sonra hemşirelik okuluna devam etmiş. Makbule Hanım'ın 2 erkek çocuğu subay okuluna, annem de öğretmen okuluna gitmiş... Benim özellikle üzerinde durduğum konu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, iki idealist öğretmenin bir araya gelmeleri ve kitapta geçen deyimle, Atatürk'ün irfan ordusunun birer üyesi olma yolundaki azimleriydi... Hikâyede, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte, Atatürk'ün yerleştirdiği ilkeleri ve ilerici görüşleri benimseyen öğretmenlerin ideallerini ön plana çıkarmaya çalıştım. Kitapta anlatılanlar, bazı 'anne'lerin, 1920'lerde ve 30'larda, Elazığ gibi bir doğu şehrinde, nasıl bir ileri düşünceyle hareket ettiklerini göstermesi bakımından önemlidir...

➤ *Kitapta, neden özellikle Makbule Hanım'ı öne çıkardınız?*

Makbule, yetişme tarzı itibariyle, yalnız kalmış, çocuklarını bu yalnızlık içinde yetiştirmiş fedakâr bir anne... Babaannem Behiye Hanım, uzun seneler yaşamıştır; fakat Makbule Hanım, 49 yaşındayken hayattan ayrılmış. Abdullah ile Hatice'nin, yani annemle babamın bir araya gelmelerinin, birlikte bir yaşam kurmalarının ve daha sonra da Anadolu'nun çeşitli yörelerinde öğretmenlik mesleğini icra etmelerinin menşeinde, hep Makbule Hanım vardır. Bu bakımdan, kendisi benim için çok önemli bir sembol... Bu kitap, ebeveynlerime, yani anneme, babama ve onların büyüklerine olan gönül borcumun ödenmesi anlamına geliyor aslında. Makbule ve Behiye Hanım ile eşleri Ali Rıza Efendi ile Ahmet Efendi'ye, annemi ve babamı, dolayısıyla da beni yetiştirdikleri için gönül borcu duyuyordum... 'Makbule' böyle doğdu. Kitabı, her hangi bir fiyat koymaksızın, dostlar arasında dağıtma düşüncesiyle yayımladım.

Üner Birkan'ın (solda; arkadaşımız Burcu Ilgın ile) hiçbir maddi karşılık beklemeden yayına hazırladığı 'Makbule', Tepekule Kitaplığı Yayınları'ndan çıktı (sol sayfada, altta). Birkan'ın anneannesi Makbule, 1892'de babasıyla (altta). 1930'lu yılların başında Elazığ (en altta).

16 Mart 1933 tarihli fotoğraf, Hatice ile Abdullah'ın düğünlerinde çekilmiş (üstte). Makbule Hanım, 1931'de çocuklarıyla (sağ üstte). Üner Birkan'ın babası Abdullah, 1924'te, 12 yaşında (sağda). Üner Birkan, 1936'da Küçük Manika Köyü'nde anne ve babasıyla (sağ altta).

➤ *O yıllarda, o yörelerde, anneniz gibi öğretmen okuluna giden genç kızlar ya da çocuklarını okutmaya çalışan aileler var mıydı?*

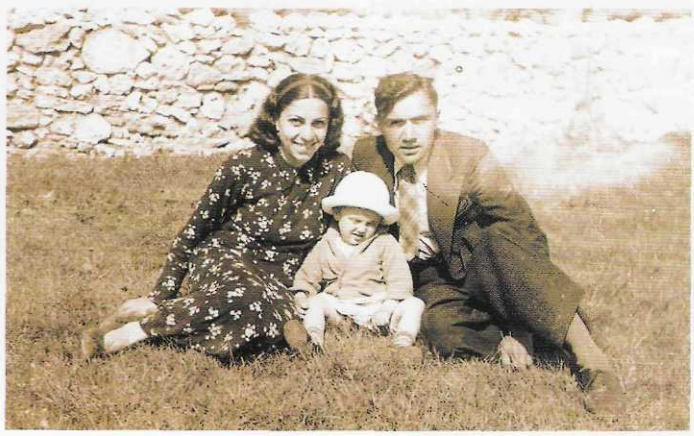
Evet, varmış. Fakat annem Hatice'nin Adana Kız Muallim Mektebi'ne gitmesi, bir görenektir aslında... Çünkü o dönemde, orta sınıf ailelerin çocukları, genellikle askerlik ve öğretmenlik mesleklerini seçerlermiş. Bugün, gençlerin her türlü mesleğe sahip olma olanağı var; ama o yıllarda böyle değilmiş... İşte benim ailemde de, gençlerin bir kısmı asker, bir kısmı öğretmen olmuş. Sonra da annem, memleketi Elazığ'da, babamla bir araya gelmiş; bu, kaderin cilvesi... Orada birbirlerini görmüşler, sevmişler. Babamın ailesi uzakta olduğu için, bu birlikteliğin evliliğe dönüşmesi sırasında inisiyatif, anne tarafıma ait olmuş...

➤ *Kitapta ailenize ait pek çok fotoğraf ve detaylı bilgi var. Bunları nasıl bir araya getirdiniz?*

Babamda fotoğraf çekme merakı vardı. 1930'larda, özellikle evliliklerinin ilk yıllarında ve elbette şehirden şehre dolaşırken pek çok fotoğraf çekmiş babam. Kitapta bunları kullandım. Bilgiler konusunda da, zaman zaman tuttuğum günlüklerden yardım alsam da esasen belleğimden faydalandım. Ama fotoğraflar, asıl önemli çıkış noktası oldu. Fotoğrafları ve ailemle ilgili bilgileri derleyip toparlama konusunda, teyzemden de yardım aldım. Kitapta hikâyesini anlattığım kişilerden biri olan 1916 doğumlu Ayşe teyzem, o kadar çok şey bilir, o kadar çok şey hatırlar ki, belleği beni çok şaşırtmıştır... Ailemle ilgili bilgilerin çok büyük bir bölümünü ondan öğrendim; bu kitabın hazırlanmasında, onun çok büyük emeği vardır.

➤ *Ailenizin tarihini kaleme almadan önce de tarihe meraklı mıydınız?*

Aslında ben, yakın tarihe çok meraklıyım. Yakın tarihi mutlaka öğrenmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca bu tür aile tarihi kitaplarının da çoğalması gerekir. Bu başka bir alan; aileler, mutlaka kökenlerini araştırmalı ve yazmalılar... Başka ailelerin hayat hikâyelerini yazmak konusunda, şu an için bir teşebbüsüm yok; ama imkânım olursa yaparım. Çok sevdiğimiz yakın bir dostumuz, bize babasını,

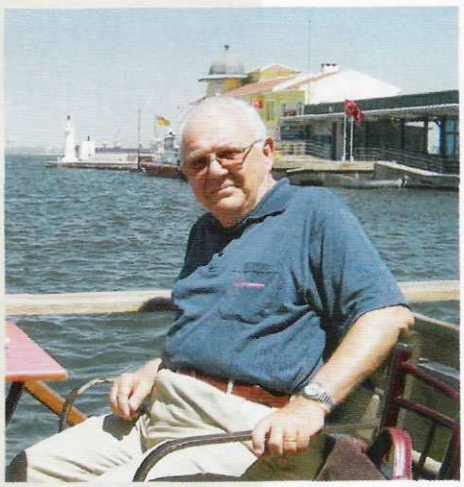
annesini, dedesini anlatıyor; bir ucu saraya dayanan soylu bir aileden geliyor... Keşke vaktim olsa ve elime kalemi alıp yazabilsem...

➤ *Herhangi bir kazanç beklemeden yayına hazırladığınız bu kitabın belli bir maliyeti var. Ailesinin tarihini yazmak ve yayımlamak isteyen, fakat bunun malî yükünü kaldıramayacak durumda olan pek çok insan vardır sanırız...*

Bu anlamda, böyle bir işe kalkışmak pahalıca bir hobi elbette. Ben, kitabı piyasa sürülebilecek bir yayın olarak düşünmedim. Yalnızca, bu çalışmayı olabildiğince fazla insana tanıtmaya ve ulaştırmaya çalışıyorum... Ailesinin tarihini yazmak isteyen ve malî sebeplerden dolayı bunu yapamayanlar vardır elbette. Nispeten 'ünlü' insanlar, böyle bir çalışma yapıp bir yayınevine satabilir. Böylece bilinmesi istenen söz konusu hikâye, daha çok insana ulaşmış olur. Ama tabi, sıradan birinin böyle bir fırsat yakalaması pek kolay olmayabilir.

Üner Birkan kimdir?

1934'te Elazığ'da doğdu. İzmir Atatürk Lisesi'ni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. 1957'de, Maliye Bakanlığı Hesap Uzman Yardımcılığı sınavını kazandı ve 1960'ta Hesap Uzmanı oldu. 1969'ta devlet memurluğundan ayrıldı ve özel sektöre geçti. 1990'daki emekliliğinin ardından serbest çalışmaya başladı. Müziği kendi çalışmalarıyla öğrenen Birkan, müzik yazılarına, öğrencilik yıllarında haftalık 'Pazar Postası' gazetesinde başladı. 1975'te başladığı 'Milliyet Sanat' dergisi yazarlığını 25 yıldır sürdüren Birkan, 1985-95 yılları arasında Cumhuriyet gazetesinde, ardından da Yeni Yüzyıl gazetesinde yazdı. Şimdilerde Radikal gazetesinde yazıları yayımlanan Birkan, ünlü orkestra şefi Charles Münch'ün 'Ben Bir Orkestra Şefiyim' adlı kitabını dilimize kazandırdı. 'İdil Biret'e Armağan' ve 'Dinleyicinin Kitabı', Birkan'ın daha önce yayımlanan çalışmaları arasında yer alıyor.

➤ *Tarihî romanlara ve biyografi türüne duyulan ilgi, son zamanlarda önemli oranda arttı. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Bu yayınlar gerçek tarihi aktarıyorlarsa, onlara olumlu bir gözle bakabilirim. Ama, tamamen hayal ürünü olan romanlara olumlu bakmıyorum. Otantik olması, gerçek olgulara ve olaylara uyması şartıyla, bu eserlere yönelen ilgili olumlu bulabilirim... Öyle sanıyorum ki, yakın tarihimizi bilmiyoruz biz; resmî tarihi okumuşuz. Örneğin, bu anlayış içinde, tarihi erkekler yapmış gibidir; kadınlar yok sayılmıştır. Yakın tarihimizin daha iyi öğretilmesi gerekiyor. Örneğin, 1908 Meşrutiyet İnkılabı'nı, İttihat Terakki'yi ve ondan sonraki gelişmeleri, çok üstün körü geçiştirmişlerdir tarih kitaplarında ve derslerinde... Ayrıca, pek çok önemli gelişmeye sahne olan 19. Yüzyıl Osmanlı tarihini hep ihmal etmişiz... Son zamanlarda, tarihî romanlara duyulan ilgi, belki de tarih bilincinin uyanmasıyla ilgilidir... ➤

Hatice Birkan, 1937'de kardeşi Ayşe ile Gelibolu'da (solda, en üstte). Abdullah Birkan'ın ailesi (üstte; sağ başta oturan, Üner Birkan'ın babaannesi Behiye Hanım). Üner Birkan, 1951'de İzmir Atatürk Lisesi'nde (solda).

Üner Birkan anlatıyor...
Birkan öğretmenlerin hikâyesi

Abdullah Birkan, 1933-34 ders yılında, Elazığ'da öğrencileri ile.

Hatice Birkan, 1940'ta, Sivas Lisesi'nde çalıştığı günlerde...

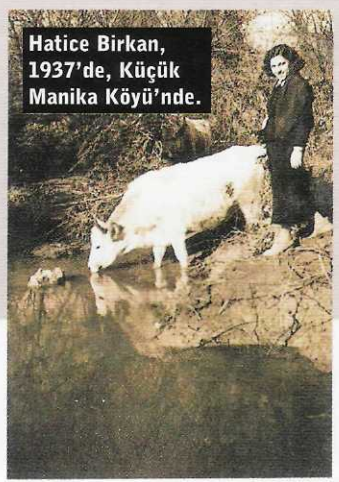

Abdullah Birkan, 1938'de Gazi Eğitim Enstitüsü'nün bahçesinde.

"Annem ve babam için, öğretmenliğin o zaman için doğal gereği olan memleket içinde tayinler başladığında, önce, Tekirdağ'ın Çorlu ilçesine bağlı Küçükmanika köyünde öğretmenlik yapmaya başlıyorlar... Annem orada, çok iyi dostlar buluyor; fakat bir süre yalnız kalıyor. Çünkü babam, ilköğretim öğretmenliğinden ortaöğretim öğretmenliğine geçebilmek için, 'Gazi Terbiye Enstitüsü'nde, yani şimdiki Gazi Üniversitesi'nde eğitim görmeye başlıyor. Babamın eğitimi sona erdikten sonra da, annemle birlikte, Sivas'a tayin ediliyorlar. Sivas Lisesi'nde, 1919'daki o büyük devrim hareketinin merkezlerinden birinde, Sivas Kongresi'nin yapıldığı binada çalışıyorlar... Sivas'ta, çok güzel

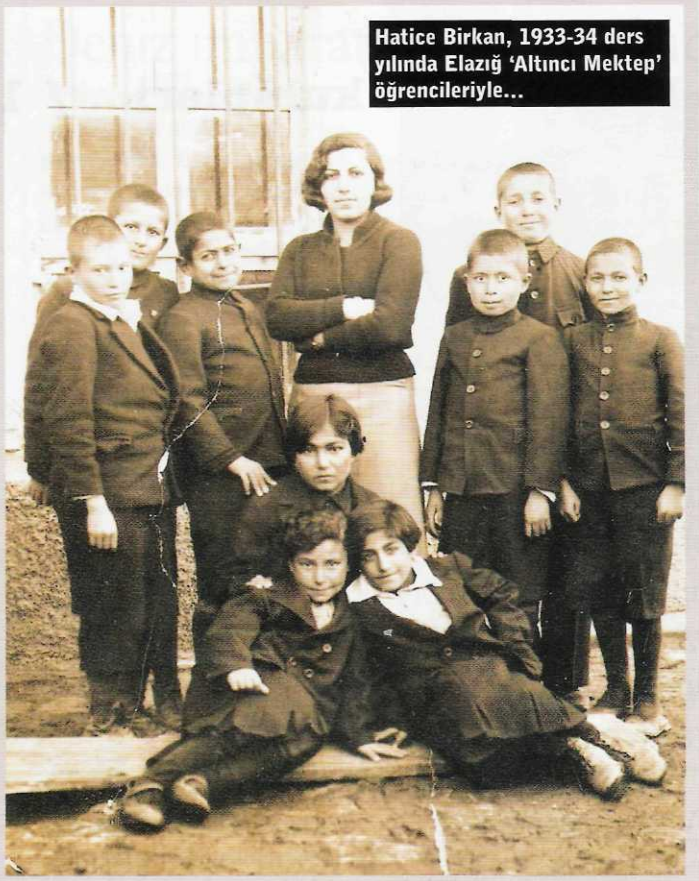
bir sosyal, kültürel ortam içinde bulunmuş ailem. Atatürk devrimlerinin cıvıl cıvıl kaynadığı bir ortam varmış... Bu arada, babam, Tire'de görev yapan Sivaslı bir öğretmenle 'becayiş' yapıyor, yani yer değiştiriyor. Muammer Bey gelip memleketi Sivas'ta göreve başlıyor, babamla annem de, 1942 sonbaharında, İzmir'in Tire ilçesine göreve başlıyor... Ben, ilkokulu ve ortaokulu orada bitirdim. Tire Ortaokulu'ndaki o ilerici öğretmenler, Tire gibi nispeten geri kalmış diyebileceğim bir ilçe merkezinde, sosyal ve kültürel bir kıpırdanma yaratmışlardı o yıllarda. Bir taraftan, halkevi sahnesinde oyunlar sergiliyorlar, bir taraftan da okul sahnesinde müsamereler düzenliyorlardı. Kitapta da yer alan müzik öğretmenim Hayriye Hanım örneğin, müstesna bir çalışkanlık sembolüydü. Bize, çok sesli koro ile şarkılar; Verdi'nin, Bach'ın operalarından bölümler öğretirdi. Öteki

Hatice Birkan, 1937'de, Küçük Manika Köyü'nde.

1919'daki Sivas Kongresi'ne de ev sahipliği yapan Sivas Lisesi binası.

Hatice Birkan, 1933-34 ders yılında Elazığ 'Altıncı Mektep' öğrencileriyle...

Birkan çifti 1935'te, Elazığ'da.

öğretmenlerimiz de ondan geri değildi elbette... Annem, Tire'de bir süre boş kaldı; kadro bekledi. Bir süre sonra, Tire'nin merkez ilkokullarından birine tayini yapıldı ve Tire'de günlerimizi tamamlamış olduk... Bu arada ben, İzmir Atatürk Lisesi'ne yazıldım. Sonrasında, Hatice ve Abdullah Birkan, İzmir'de buluştular ve burada hayatlarını devam ettirdiler. Babam, Karataş Ortaokulu'nda ve İzmir Atatürk Lisesi'nde; annem ise Gazi İlkokulu'nda öğretmenlik yaptı.
Ertuğrul Özkök gibi, Ali Kocatepe gibi pek çok yetenekli öğrenciyi mezun etti...
Annem 1969'da, babam da 1970'te emekli oldu.
Alsancak'taki evlerinde, 1990'da, biri Ocak'ta, diğeri de Kasım'da, aramızdan ayrıldı... ■

Hatice Birkan'ın, 1937'deki 'İktisat Haftası'nda, Küçük Manika Köyü İlkokulu'nda düzenlediği 'Çin dansı'na katılan öğrenciler.

İzmir'in köklü futbol kulüpleri... / 1

Neydiler, ne oldular?

Modern futbolun ülkemizdeki ilk adımları İzmir'de atılmıştı. Fakat, bir zamanlar önemli başarılara imza atan Karşıyaka, Göztepe, Altınordu, İzmirspor ve Altay gibi takımların bugün geldikleri nokta, bu önemli gerçeği gölgede bırakıyor gibi...

VÂLÂ SOMALI

Amatörlükten profesyonelliğe geçiş sonrasında, 1957'de 'Türkiye Birinci Ligi'nin yeniden başlamasıyla birlikte, İzmir futbolunun temsilcileri olan Karşıyaka, Altay, Altınordu, Göztepe ve İzmirspor'un futbol takımları, bugün 'Süper Lig' olarak adlandırılan bu en üst düzeydeki futbol organizasyonu içinde yer alıyorlardı.

Elverişsiz ekonomik koşullarına rağmen, Türkiye Birinci Lig'inde mücadele eden bu beş takım, İzmir sporunu bu platformda gerektiği gibi temsil etmeye çalıştı. Bu beş takım içinde 'en dayanıklı' armada olan Altay, üç-dört kez küme düşmesine rağmen, tekrar layık olduğu birinci lige geri döndü. Üstelik Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe üçlüsünden sonra, 'Birinci Türkiye liginde en uzun süre yer alan' İzmir ekibi unvanını aldı. Buna karşın Altay, son yıllarda yine ikinci ligde var olma savaşı veriyor...

Bir zamanlar 'üç büyükler'i olumlu futboluyla titreten, aynı zamanda Avrupa kupalarında, bir Türk takımı olarak ilk defa 'yarı final' oynayan Göztepe; bu sezon sonunda 'üçüncü küme'de yer aldı... Yine 'bir zamanlar',

1960'lı yıllardan bir fotoğrafta, İzmir'in köklü ekiplerinden İzmirspor, Beşiktaş karşısında, İnönü Stadı'nda (sağ üstte). **Yıl 1947: 'Fuar Kupası' karşılaşmalarında 'İstanbul Karması'na karşı oynayan 'İzmir Muhteliti'** (sağda).

Avrupa kupalarında 'yarı final' oynayan ilk Türk takımı olan İzmir ekibi Göztepe, 'üçüncü küme'ye düştü; Altınordu, 'amatör küme'ye kadar indi. İzmirspor, yıllardır ikinci ile üçüncü küme arasında mekik dokuyor. İzmir'in en önemli, aynı zamanda en eski iki armadası olan Altay ile Karşıyaka da layık oldukları 'Süper Lig'de değiller... Bir zamanlar önemli başarılara imza atan İzmir takımlarının yolunu kesen tek engel, ekonomik darboğaz değil şüphesiz; yönetim zaafları da büyük engel... Popüler Tarih olarak, üç ay boyunca, 'İzmir futbolu'nun geçmişine doğru belgesel bir gezinti yapacağız...

futboluyla olduğu kadar, voleybol ve basketboluyla da çok güçlü olan Altınordu Kulübü, ikinci ya da üçüncü lig bir yana, 'amatör' kümeye kadar düştü... İzmirspor'un da, son yıllarda bu rakiplerinden farklı bir durumda olduğunu söyleyemeyiz...

İzmir kulüplerinin içinde bulundukları bu hazin tablonun nasıl meydana geldiği konusuna geçmeden önce, bu köklü kulüplerin nasıl kurulduklarını, zengin tarihî gelişimlerini belgeler doğrultusunda inceleyeceğiz...

İZMİR'DE FUTBOLUN İLK İZLERİ

Modern futbolun ülkemizdeki ilk izleri İzmir'de görülmüş ve bu spor, buradan İstanbul'a sıçramıştı. Nitekim, 18. Yüzyıl'ın sonlarına doğru İzmir, koyu 'istibdat yılları'nın İstanbul'una nazaran daha serbest bir şehirdi. İzmirliler, Rugby ile futbolu, 1890'tan beri kendi aralarında oynuyorlardı. İngilizleri görüp de öncelikle futbola heves eden İzmirli Rum ve Türk gençlerinin sayısı hayli fazlaydı.

İzmirli Rumlar İngilizlerle rahatlıkla arkadaşlık kurarken, Türk gençler, İstanbullular kadar olmasa da, yine de 'İstibdat Dönemi'nin baskısını üzerlerinde hissediyorlar; İngilizlere yaklaşıp onlarla top oynamaktan çekiniyorlardı. Buna karşın, İngilizlerle yakınlaşan Rum gençleri, İngiliz-Rum karma takımlarını, hattâ tamamen Rumlardan meydana gelen kendi semt takımlarını kurmuşlardı bile...

İzmir'de futbolun yerleşmesine ve takımlar kurulmasına önayak olan sporcular ile İzmir'deki İngiliz futbolcularının tamamına yakını, Lafonten'ler, Vitol'ler, Jiro'lar ve Culi'ler olarak tanınan dört aileye mensuptu. Bu aileler, ticarî alanda olduğu kadar, sporda da öncü faaliyetler içindeydi.

Futbol aşığı bu dört Bri-

Altay'ın unutulmaz kaptanlarından Hamit Aslan [solda] ve Karşıyakalı Oktay Vahi (solda). 1924'te, Altay'ın Hamit Aslan'lı kadrosu (altta).

İzmir temsilcisi Göztepe, 1940'lı yıllarda, 'Millî Küme' münasebetiyle Şeref Stadı'nda (üstte). 1943 İzmir şampiyonu 'Altınordu'nun kadrosu (sağda).

tanyalı ailede, 'iki futbol takımı' oluşturacak kadar bol genç vardı. Nitekim, aralarında iki ayrı takım oluşturmuşlar, zaman zaman da çekişmeye başlamışlardı. İstanbul'daki İngilizler ise futbol oynamaya, İzmirli yurttaşlarından birkaç yıl sonra başlayacaklardı...

İZMİR'İN İLK TÜRK KULÜBÜ: KARŞIYAKA

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte, II. Abdülhamid'in istibdat yönetiminin sona ermesiyle, 'cemiyetler kanunu' yürürlüğe girmiş; halk, kısmen de olsa bazı özgürlüklere kavuşmuştu. Bu serbesti sonucunda, meşin top oyunu İzmir'de ilk kez, 1908-1912 yılları arasında, okullarda görülmeye başlanmıştı...

Futbolun çekiciliğine kendilerini kaptıran bazı gençler, her türlü zorluğu göze alarak, 1912'de, Karşıyaka'nın 'Omiro' diye anılan boş bir sahasında bir araya geldiler. Bu açık hava toplantısı sonrasında, orada bulunan gençlerle onları yönlendiren idareciler, 'Karşıyaka Terbiye-i Bedeniye Kulübü'nü kurmaya karar verdiler. Bu kararın ardından, Bahariye Sokak'taki 17 numaralı ev kiralandı ve kulüp lokali haline getirildi. Ayrıca, 'Omiro' arsası düzeltildi; top oynamaya müsait bir alan yaratıldı. Bu hazırlık aşamasının ardından da, hemen maçlar organize edilmeye başlandı.

Karşıyaka Spor Kulübü, kuruluşundan bir iki yıl sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne sığındı ve burayı 'lokal' olarak benimsedi. I. Dünya Savaşı boyunca da Müdafaa-i Milliye Cemiyeti tarafından himaye edilen kulüp, İzmir'in işgalinin ardından, faaliyetlerine ara vermek zorunda kaldı. Kulübün, 'Karşıyaka Gençlerbirliği' adı altında tekrar faaliyetlerine başlaması ise, Milli Mücadele'nin ardından gerçekleşti.

Son olarak, 1924'te 'Karşıyaka Spor Kulübü' adını alan ve 81 yıldır bu isim altında İzmir'i temsil eden kulüp, lokomotif branşı olan futbolda, 1928 ve 1959 yıllarında 'İzmir Lig Şampiyonu' olmuştu.

Türkiye ligi kurulduktan sonra, dönem dönem bu ligde boy gösteren, ama çoğunlukla 'ikinci lig'te tutunmaya çalışan Karşıyaka Spor Kulübü; futbolda ülke çapında bir başarı yakalamadığı halde, tam bir spor kulübü hüviyeti taşıdığından, basketbolde ve deniz sporlarında elde ettiği başarılarla, İzmir'i layıkıyla temsil etti.

Son yıllarda içine düştüğü ekonomik dar boğaz nedeniyle, bazı ticarî firmaların sponsorluğunu kabul ederek ayak-

İzmirspor'un şampiyonluğa oynadığı 1940'lı yıllarda Tarık Gençay'lı, Fikret'li, Avni'li ve Durmuş'lu kadrolarından biri (sağda).

ta kalmayı sürdüren Karşıyaka, ne çekiyorsa, amatör branşlarında kol gezen 'gizli profesyonel' oyuncularından çekiyor. En önemli ve öncü branşı futbola gereken yatırımı yapamadığı için, 'Süper Lig'e terfi edecek çapta bir kadro kuramıyor...

... VE İZMİRSPOR KULÜBÜ

1923'te, İzmir'in Eşrefpaşa semtinde Sakarya ve Altınay adlı iki gençlik kurumu doğdu. Sakarya Kulübü kısa zamanda gelişme kaydedip 1930'da İzmir Lig Şampiyonluğu'nu kazanınca; aynı semtin diğer takımı Altınay, Sakarya Kulübü ile birleşti. Ve böylece, Türk sporunun mavi-beyaz renkli İzmirspor'u doğmuş oldu.

Altı yıl bu isim altında faaliyet gösteren kulüp, 1937'de, dönemin İzmir Valisi Fazlı Güleç'in kulüpleri birleştirme prensibi neticesinde benliğini kaybetti. 1936 Berlin Olimpiyat'ları dönüşü Futbol Federasyonu, Türk futbolunun kalkınmasında önemli etkisi olan bir karar alarak 'milli küme' maçlarını başlattı.

O yıl İzmir kulüpleri, 'milli küme' karşılaşmalarında daha iyi sonuçlar alabilmek için bir araya geldiler. Altay, Altınordu ve Buca birleşip 'Üçok' adını alırken; İzmirspor da Göztepe ve Egespor ile bir araya geldi, 'Doğanspor' formasını oluşturdu. Fakat, bu yeni oluşumdan memnun olmayan bazı eski İzmirsporlular, 6 ay sonra bu oluşumdan ayrılarak 'Ateşspor Kulübü'nü kurdular. İki yıl sonra Vali Fazlı Güleç'in görevinden ayrılması sonrasında ise, kulüpler yeniden eski yapılanmalarına döndü. 'Ateşspor' tekrar İzmirspor oldu, 'Doğanspor' da Göztepe...

Basketbol, boks, su sporları, voleybol ve atıcılık dallarında birçok İzmir şampiyonluğu kazanan İzmirspor Kulübü, futbolda 1930, 1933, 1949, 1955 ve 1956 yıllarında 'İzmir Lig Şampiyonu' oldu...

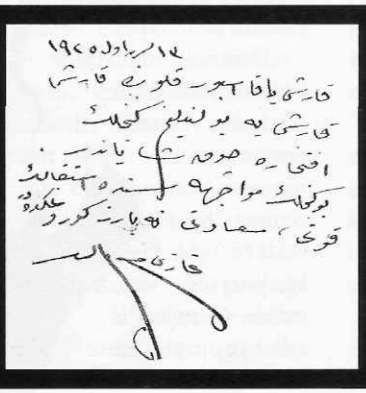

Bir 'Galatasaray-Altay' maçında, Ayhan Elmastaşoğlu [solda] kardeşi Ayfer'in mağlubiyet üzüntüsünü gidermeye çalışıyor (üstte). 1949 İzmir Lig Şampiyonu İzmirspor, Alsancak Stadı'nda (sol üstte).

12'şer katlı 8 binaya sahip olan İzmirspor Kulübü; buralardan sağladığı kira geliri sayesinde, bir dönem, İzmir'in 'borçsuz harçsız' en zengin kulübü haline gelmişti. Fakat kulüp, son 20 yıl içinde, iyi yönetilemediği ve gelirlerini iyi idare edemediği için, hemen hemen tüm varlığını kaybetti...

'Bugün, İzmirspor Kulübü'nü neden Türkiye Süper Ligi'nde göremiyoruz?' sorusuna verilecek yanıtın, 'ekonomik sebepleri' içerdiğini kabul etmek gerekir...

Atatürk'ün notu...

13 Ekim 1925'te Karşıyaka Spor Kulübü'nü ziyaret eden Atatürk, kulüple ilgili olarak tarihe şu notu düşmüştü: "Karşıyaka İspor Kulübü'nde karşı karşıya bulunduğum gençlik iftihara çok şayandır."

Osmanlı'nın denizlerdeki gücü

Prof. Dr. İdris Bostan'ın 25 yıllık bir çabaya dayanan araştırmaları, açık ve kesin bir biçimde ortaya koyuyor ki, Türkler asla sırtlarını denize dönmemişler ve Osmanlı denizciliğinin boyutlarını uluslararası bir düzeye taşımışlardı.

ERHAN AFYONCU

Tarih boyunca, Türklerin hep denizlerden uzak kaldığı anlatılır. Bunun nedeni, denizcilik tarihimizle ilgili fazla araştırma yapılmamış olmasıdır.

Osmanlı denizciliği konusunda 25 yıldır arşivlerde araştırmalar yapan ve bu alanda, dünyadaki birkaç uzmandan biri olan Prof. Dr. İdris Bostan'ın Bilge Yayınları arasından çıkan 'Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri' isimli yapıtı, denizciliğimize nasıl da haksızlık ettiğimizi, bilgi ve belgelerle ortaya koyuyor.

Prof. Dr. İdris Bostan, araştırmalarına dayanarak, Osmanlıların Akdeniz'deki bütün gelişmeleri takip ettiklerini ve en büyük gemileri inşa etmekte hiç de zorlanmadıklarını ortaya koyuyor.

İdris Bostan'ın da altını çizdiği gibi, 1571 İnebahtı, 1770 Çeşme ve 1827 Navarin deniz muharebelerinde, Osmanlı donanmasının tamamının imha olduğu mağlubiyetlerden sonra bile, çok kısa sürelerde eskisinden geri kalmayacak yeni donanmaların inşa edilmesi, Osmanlı denizciliğinin gücünü gösteriyor.

Osmanlı denizciliği konusundaki yüzlerce desen, resim, gravür ve minyatürle bezenmiş 'Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri' adlı yapıtıyla denizciliğimize farklı bir bakış açısı getiren Prof. Dr. İdris Bostan, kitabının Önsöz'ünde şu çok çarpıcı satırlara yer veriyor:

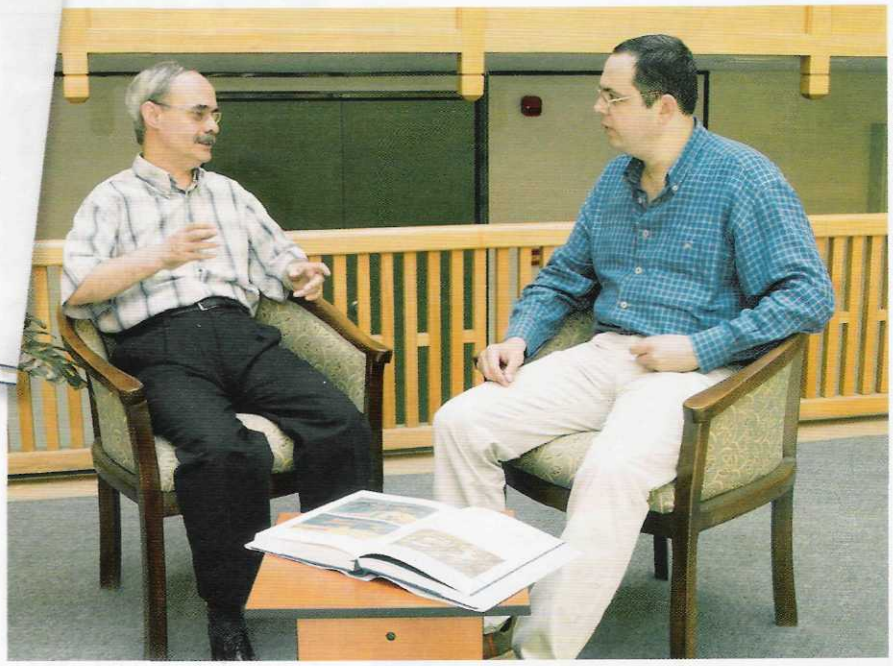
"İmparatorluğun son dönemlerine kadar, gemi inşa sanayiini kendi imkânları ile yürütmeyi başaran Osmanlıların, çağdaşı devletlerin hiçbirinde görülmeyen bu üstünlüğü bile henüz yeterince incelenmemiştir."

Bu tespitin sahibi Prof. Dr. İdris

Surnâme'den bir minyatür detayında, 18. Yüzyıl başlarına ait bir kadırga çizimi (sağda).

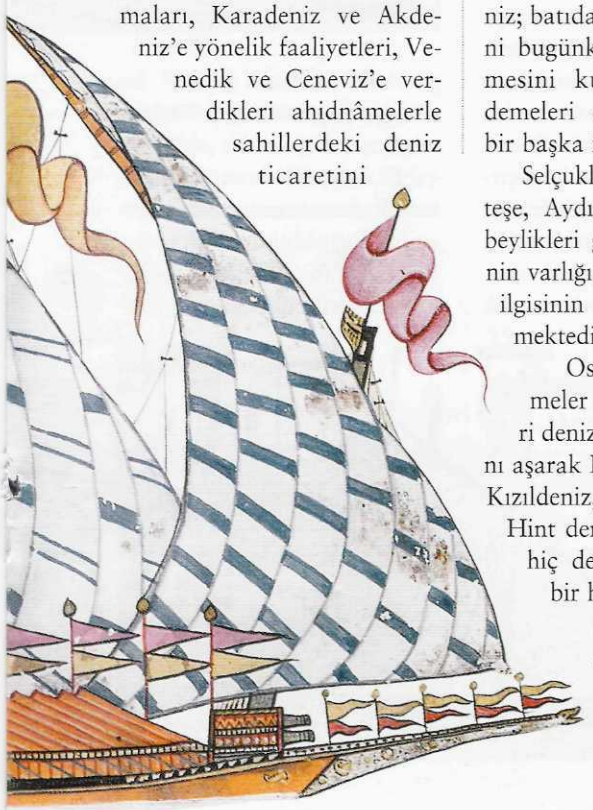
FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

Bostan ile, Türklerin dünya denizlerindeki macerasını konuştuk.

➤ *Türklerin tarih boyunca denizlerden uzak kaldığı anlatılır. Bu konuda neler söylersiniz?*

Türklerin denizlerle karşılaştığı ilk önemli dönem, Anadolu'yu yurt edindikleri ve özellikle Batı Anadolu'ya ulaştıkları 11. Yüzyıl'a kadar gitmektedir. Çaka Bey'in Ege'deki faaliyetleri bu sıralarda başlamıştır.

Selçukluların Sinop'ta ve bugüne intikal eden Alâiye, yani Alanya'da tersaneler kurmaları, Karadeniz ve Akdeniz'e yönelik faaliyetleri, Venedik ve Ceneviz'e verdikleri ahidnâmelerle sahillerdeki deniz ticaretini

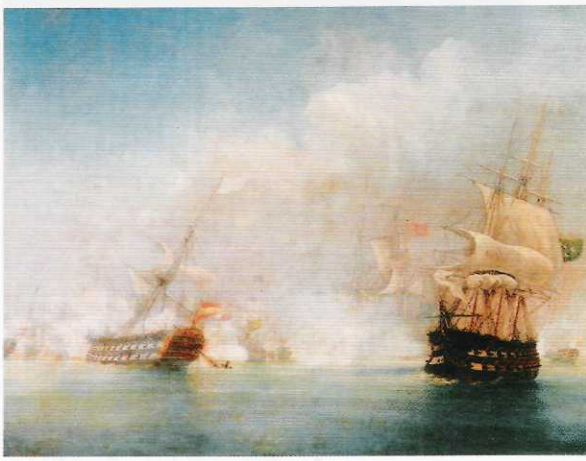
himayeleri altında tutmaları ve "emîrü's-sevâhil, reisü'l-bahr" gibi denizcilik unvanları kullanmaları, denizlere olan ilgilerini göstermektedir.

Yine Anadolu Türklerinin, Karadeniz'e, kuzeyde bulunan denize, yön belirten 'kara' kelimesini kullanarak Karadeniz; batıda bulunan denize yani bugünkü Ege'ye 'ak' kelimesini kullanarak Akdeniz demeleri denizlere ilgilerinin bir başka ifadesidir.

Selçuklulardan sonra Menteşe, Aydınoğulları ve Karasi beylikleri gibi sahil beyliklerinin varlığı, Türklerin denizlere ilgisinin sürdüğünü göstermektedir.

Osmanlıların, bu gelişmeler üzerine bina ettikleri denizciliklerinin sınırlarını aşarak Karadeniz, Akdeniz, Kızıldeniz, Basra Körfezi ve Hint denizlerine ulaşmaları, hiç de küçümsenmeyecek bir husustur.

Özellikle Akdeniz'de karşılaştığı İspanya, Venedik, Ceneviz, Fransa ve Malta gibi denizci devletlerden oluşan Müttefik Hıristiyan Güçleri'ne karşı tek başına mücadele edebilmesi ve Akdeniz'i de dünyanın en önemli devletlerarası ticaret merkezi haline getirmesi, dünya denizciliği bakımından da önem taşımaktadır.

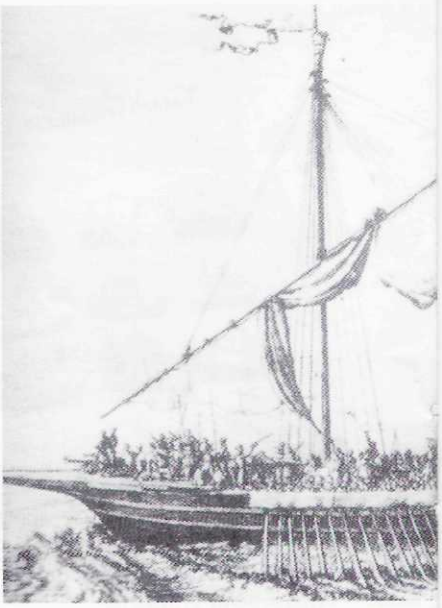

Bu durum Osmanlı'yı; Kızıldeniz, Hint Okyanusu ve Basra Körfezi'nde Portekiz karşısında, sonraları da Hollanda ve İngiltere karşısında söz sahibi yapmıştır.

Neredeyse bütün Osmanlı sahillerinin tersane ve liman şehri haline gelmesi, bazı stra-

'Osmanlı Gemileri' kitabının (solda, en üstte) yazarı Prof. Dr. İdris Bostan, Yrd. Doç. Dr. Erhan Afyoncu ile söyleşide (en üstte). Osman Nuri Paşa'nın yağlıboya bir tablosunda [Raffi Portakal Arşivi], 17. Yüzyıl'da, Akdeniz'de bir Osmanlı-İspanyol deniz savaşı (üstte).

III. Ahmed'i, Haliç'te Baştarda-i Hümayun'da gösteren bir minyatür (sağda). Bir başka baştarda minyatürü (altta). Bir Cezayir korsan kalyatası (en sağda).

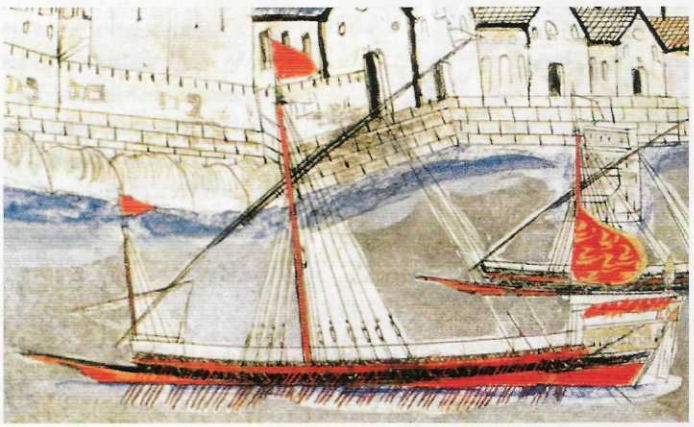
tejik nehirlerde donanma bulundurulması ve tersaneler kurulması, Akdeniz'de Cezayir, Tunus, Trablusgarb, İskenderiye, Kıbrıs, Rodos, Sakız, Midilli ve İnebahtı'da; Kızıldeniz'de ise Süveyş, Cidde, Moha ve Aden'de; Basra Körfezi'nde de Basra gibi eyalet ve sancaklarını birer deniz üssü ve filosu olarak teşkil etmesi; Karadeniz'in tamamını yüzlerce yıl sadece iç ticarete açık tutması gibi hususlar da, Osmanlı İmparatorluğu'nun aynı zamanda bir deniz imparatorluğu olduğu fikrini doğrular.

➤ *Osmanlı padişahları denizciliğin gelişmesi için neler yaptılar?*

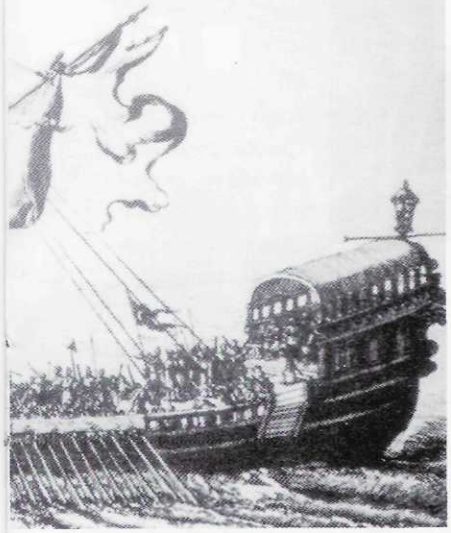
Osmanlı padişahları içinde, stratejik olarak denizlere ilgi gösteren ilk padişah Yıldırım Bayezid'dir. Gelibolu'yu bir deniz üssü olarak organize ettikten sonra, süratle kadırgalar inşa ettirmiş, Çanakkale Boğazı'ndan geçişi kontrol altına almıştır.

Fatih bu politikayı devam ettirerek Taşöz, Limni ve Midilli'yi almış ve Sakız'ı vergiye bağlamıştır. Donanmasındaki gemilerin sayısını artırarak süratle Karadeniz ve Akdeniz'e yönelmiş, Kuzey ve Güney Karadeniz kıyılarını ele geçirdikten sonra, Orta Akdeniz'e doğru ilerlemiş, Otranto'ya asker çıkarmış, Rodos'u kuşatmış ve denizlerde varlık gösteren 'denizci gaziler' bu dönemde görülmeye başlanmıştır.

II. Bayezid devri, imparatorluk donanmasının alt yapısının kurulduğu dönemdir. Bir taraftan tersaneler kurulup geliştirilmekte, diğer taraf-

II. Bayezid'in yaptırdığı çektiri sınıfı savaş gemisi 'göke' (sağda, ortada). Matrakçı Nasuh'un çizgileriyle 1543 tarihli bir minyatürde, Marsilya Limanı'nda bir Osmanlı kadırgası (sağda).

tan denizlerde düzenli devlet donanması yanında, gayr-ı nizâmî denizciler faaliyet göstermektedir. Bu döneme 'deniz gazileri' de dediğimiz gönüllü reisler damgasını vurmuştur.

"Hakanü'l-bahreyn" olan Kanunî'nin politikaları Osmanlı denizciliğinin boyutlarını uluslararası düzeye taşımıştır. Artık mücadele Orta ve Batı Akdeniz'de yaşanmaktadır. Osmanlı donanması İspanya'ya karşı Fransa'ya yardım için sefere çıkmaktadır...

Çok geçmeden Akdeniz'i aşarak Faslı korsanlarla Atlas Okyanusu'nda görülen ve özellikle Güney İngiltere'yi hedef alan 'Garp Ocakları' denizcileri, bölgenin en etkin unsurları olmuşlardır.

Ayrıca, Uzakdoğu ve Hindistan'daki Müslüman devletlere Hind Denizi'nde yardım eli uzatan, ticarî ve dinî amaçlarla deniz güvenliğini sağlamakla sorumlu olan bir Osmanlı İmparatorluğu görülmektedir. 1538 tarihli ünlü Bender kitabesinde belirtildiği gibi Kanunî, "gemiler yürüden Bahr-i Frenk u Mağrib ve Hinde" bir sultandır artık.

➤ *Barbaros, hangi nedenlerle Osmanlı donanmasının başına getirildi?*

16. Yüzyıl başlarında Akdeniz'de büyük bir mücadele yaşanmaktaydı: İspanya, V. Karlos'un Akdeniz'e donanmasıyla çıkarmasıyla Kuzey Afrika'da, Fransa ise, İtalya, Adriyatik sahilleri ve Mora'da yeni topraklar edinme çabasındaydı.

Barbaros Hayreddin Paşa, Cezayir'de İspanya karşısında tutunmakta ve aynı zamanda Kuzey Afrika'daki bazı emirlerle mücadele ederek bölgede birliği sağlamaya çalışmaktaydı. Ünü bütün Akdeniz'i tutmuştu. Bu yüzden İspanya ve Fransa, onu kendi donanmalarının başına getirmek için çeşitli tekliflerde bulunmaktaydılar. Diğer taraftan Endü-

Hem deniz savaşlarının hem de gemilerin tarihi

Prof. Dr. İdris Bostan *(altta)*, Nisan 2005'te Bilge Yayınları arasından çıkan 461 sayfalık 'Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri' adlı büyük boy yapıtının 'Osmanlı Deniz İmparatorluğu' başlıklı birinci bölümünde, denizlerle tanışmamızı, Osmanlı-Venedik rekabetini, beylikten imparatorluğa gelişen Osmanlı denizciliğini, 'deniz gazileri' diye anılan Türk korsanlarını, Dârü's-Sınâ'a denilen Tersâne-i mire'yi, hakanü'l-bahreyn, yani denizlerin hakanı Kanunî Sultan Süleyman'ın Osmanlı denizciliğine katkılarını, Barbaros Hayreddin Paşa'yı, Preveze Deniz Muharebesi'ni, Malta Kuşatması'nı, Türk denizciliğinin büyük başarısı olan Kıbrıs'ın fethini, İnebahtı Deniz Muharebesi'ni anlatıyor. Yapıtın ikinci bölümünde 'Kadırgadan Kalyona' başlığı altında, 17. Yüzyıl'ın ikinci yarısında Osmanlı gemi teknolojisinin gelişimi, 24 yıl süren Girit Seferi'nin Osmanlı gemi teknolojisine tesirlerini, kalyonun yükselişi, Mezemorta Hüseyin Paşa, 1770 Çeşme Muharebesi, Osmanlı Bahriyesi'nde modernleşme çabaları, Akdeniz'de Fransa'ya karşı Osmanlı-Rus-İngiliz ittifakı ve 1827 Navarin baskını ele alınıyor. Kitabın en önemli bölümü olan üçüncü bölümde, Osmanlı donanmasındaki baştarda, kadırga, mavna, kalyata, firkate, pergandi, karamürsel, palaşkerme, şayka, şehtur, melekse, geç gemisi, celiyye, kancabaş, kırlangıç, üstüaçık, işkampoye, tonbaz, aktarma, çekeleve, çamlıca, çete kayığı gibi kürekli gemiler anlatılıyor. Dördüncü bölümde ise, göke, barça, ağribar, kalyon, bartun, karavele, firkateyn, kapak, korvet, brik, şalope, şehtiye, uskuna, kotra, pink, gulet gibi yelkenli gemiler ele alınıyor. Osmanlı donanmasında kullanılan gemiler, gemilerin özellikleri, nerelerde nasıl inşa edildikleri, kullanılan malzemeler, Osmanlı arşiv belgelerine ve kütüphanelerde bulunan gemi resim ve minyatürlerine dayanılarak anlatılıyor.

Deniz Müzesi'nden, Barbaros dönemi kadırgalarını temsil eden bir maket (sağda). **Barbaros Hayreddin Paşa'nın bir minyatürü** (en sağda).

lüslü Müslümanların yardım feryadnâmeleri Osmanlı başkentine gelmekteydi.

Böyle bir safhada Kanunî, Barbaros'u imparatorluk donanmasının başına getirmeyi, Akdeniz politikalarına yeni bir yön vermek için düşünmüş ve onu 'Deniz Beylerbeyliği'ne tayin ettirerek vezirlik rütbesi vermiştir.

Bu durum Osmanlı denizciliği için bir dönüm noktasıdır. Çünkü Osmanlı tarihinde ilk defa, deniz işleri 'Cezayir-i Bahr-i Sefid' adıyla bir eyalet olarak teşkilatlandırılmış ve başına mülkî ve askerî sorumluluk taşıyan bir beylerbeyi getirilmiştir.

➤ *Barbaros'tan sonra Kılıç Ali Paşa gibi bir-iki istisna dışında, kaptanıderyalar niçin tecrübeli denizcilerden seçilmedi?*

Fernand Braudel'in de dediği gibi, "16. Yüzyıl sonlarından itibaren, Akdeniz'de büyük devlet donanmaları merkezî üslerine çekilmiş, büyük deniz savaşları veya fetihler söz konusu olmamıştır".

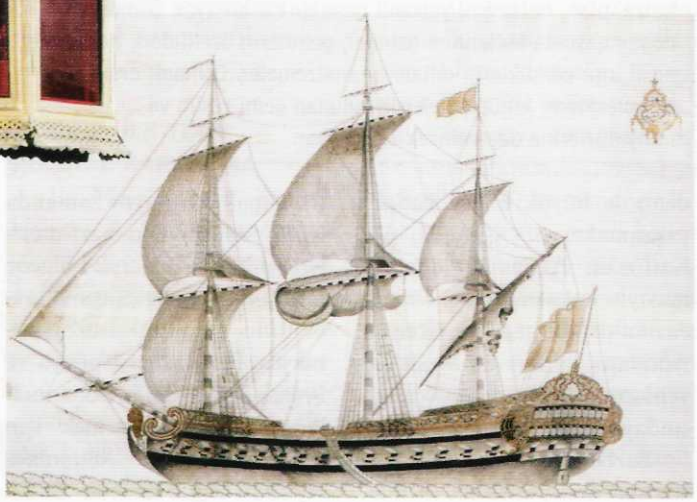
Artık Akdeniz'de Osmanlı donanmasının karşısına çıkacak güçte bir Haçlı donanması yoktur. Korsanlık hareketleri daha yaygındır ve özellikle Kuzey Afrika'da üs edinmiş olan denizci leventler, Orta ve Batı Akdeniz ile Adriyatik'te varlık göstermektedir.

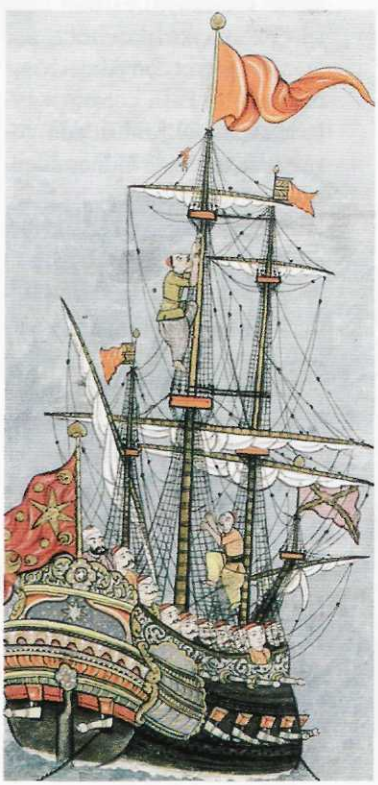
Büyük deniz savaşları dışında, kaptanıderyaların kara askerlerinden tayin edilmesi, birinci derecede etkili olmamıştır. Çünkü donanma bir adaya çıkarma yapacaksa veya denizden ulaşılan bir kara bölgesine sevk edilmişse, asıl önemli olan, orada yürütülecek kara harekâtı için komutanın kimliğidir.

Bu yüzden Kıbrıs'ta, Müezzinzâde Ali Paşa'nın kaptanıderya olması bir engel teşkil etmemiştir. Ancak, aynı kaptanıderyanın İnebahtı Savaşı'nı yönetmesi, feci akıbetin yaşanmasında etkili olmuştur.

Nihayet, denizcilikte önemli bir değişimin yaşandığı 17. Yüzyıl sonlarında Mezemorta ile yine denizciler ön plana geçmiştir. Bu durum, 1770-1774 ile 1774-1789 yılları arasında, Cezayirli Gazi Hasan Paşa ve 1792-1803 yılları arasında da

Deniz Müzesi'nden bir kadırga feneri (üstte). **Tek ambarlı bir 18. Yüzyıl kalyonu** (sağda). **1720 tarihli bir minyatürde 'Delibalta' kalyonu** (en sağda).

Küçük Hüseyin Paşa gibi ünlü denizcilerin ortaya çıkışıyla tekrarlanmıştır.

➤ *Korsanlık nedir? Türk korsanları niçin deniz gazileridir?*

Korsanlık, denizlerde düşman deniz hedeflerine saldırı düzenleme, bunlara el koyma ve sonra ticarî amaçla satma gibi anlamlar taşıyordu ve genellikle denizlerde yağmalama ve haydutluk yapma olarak tanımlanıyordu.

Osmanlılar, bu tanımlamayı 16. Yüzyıl sonlarına kadar sadece yabancı devlet denizcileri için kullanıyorlardı. Kendi denizcileri için levent, gönüllü reis gibi tanımlamalar daha uygun görülüyordu ve kendi halkına saldırıda bulunmaları halinde onlara 'haramî reis' diyorlardı.

Gönüllü reislerin tâbi oldukları hukuk, İslâm'ın devletlerarası hukuk prensiplerine göre belirlenmişti ve yabancı devletlere verilen ahidnâmelerde, bu ilişkilerin şekli belirtiliyordu.

Dolayısıyla, karadaki akıncıların üstlendiği görevin denizlerdeki uygulaması idi korsanlık ve bu yüzden de, deniz gaziliği olarak karşılanması daha anlaşılır olmaktadır.

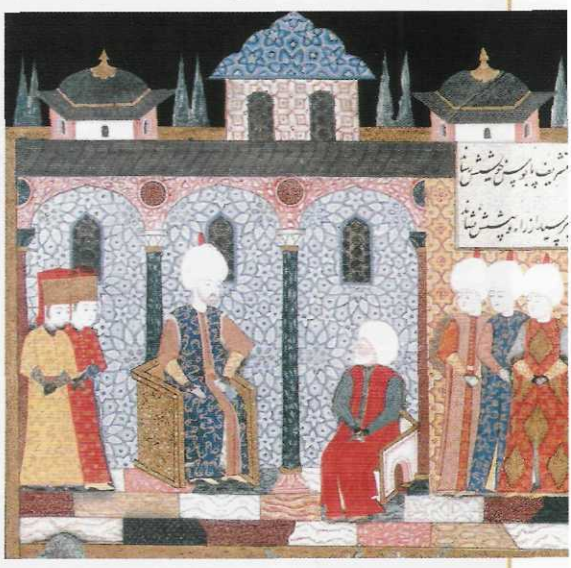
➤ *İnebahtı Muharebesi, Osmanlıların denizde bitişini mi simgeler?*

Savaş esnasında yaşananlar için bu tespit doğru olabilir; ama sonuçları bakımından incelendiğinde, hiç de öyle değildir. Çünkü bu olay sonucunda denizcilikte yeni bir hamle gerçekleştirilmiş, donanma yeniden inşa edilmiş ve 1572'de denizlere açılan Osmanlı donanması, karşısında ciddî bir rakip bulmamıştır.

Yani yenilgi bir şaşkınlığa ve moral bozukluğuna yol aç-

Deniz imparatorluğunun padişahları

Türkler, Anadolu'ya gelene kadar, denizden uzak yaşamışlardı. Batı Anadolu sahilleri, Türkleri denizcilikle tanıştırdı ve bu bölgede ortaya çıkan 'Çaka Bey' isimli bir Türk, denizcilikte ilk adımları attı. Çaka Bey'den sonra Aydınoğulları, Karesioğulları, Menteşeoğulları gibi Batı Anadolu Türk beylikleri denizcilikte öne çıktılar. Osmanlı denizciliği de, 14. Yüzyıl'ın başlarından itibaren oluşan Batı Anadolu 'deniz gaziliği' geleneğine dayandı. Bir kara devleti olarak kurulan Osmanlı Beyliği, ele geçirdiği beyliklerdeki gemi ve denizcileri kullanarak denizlere açıldı. Yıldırım Bayezid *(solda)* devrinde, Gelibolu donanma üssü ve tersane olarak seçildi; Fatih Sultan Mehmed *(sol altta)*, İstanbul'u fethettikten sonra, Akdeniz ve Karadeniz'e açıldı; II. Bayezid *(sağda)*, Akdeniz'de faaliyet gösteren Türk korsanlarını devlet hizmetine alarak donanmayı geliştirdi; Yavuz Sultan Selim de *(sağ altta)* İstanbul'da tersaneyi büyüttü. II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde tersaneler büyütülerek ve yenileri kurularak, Osmanlı donanması gemi sayısı açısından büyümüştü. Sonra da sıra, tecrübeli denizcileri Osmanlı donanmasında istihdam etmeye gelmişti. Kanunî Sultan Süleyman, babası Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı hizmetine girmiş olan Cezayir Sultanı Barbaros Hayreddin Paşa'yı İstanbul'a çağırarak Şubat 1534'te 'kaptanıderya' yapınca *(en üstteki minyatürde)*, Osmanlı donanması Akdeniz'in en etkili deniz gücü oldu. Barbaros Hayreddin Paşa, 1538'de Andre Doria komutasındaki Haçlı donanmasını Preveze Deniz Muharebesi'nde mağlup etti. Osmanlı donanması, 1560'ta kazandığı Cerbe Deniz Muharebesi'yle, Akdeniz'de gücünün zirvesine çıktı ve bu üstünlüğü sayesinde, Kıbrıs fethedildi.

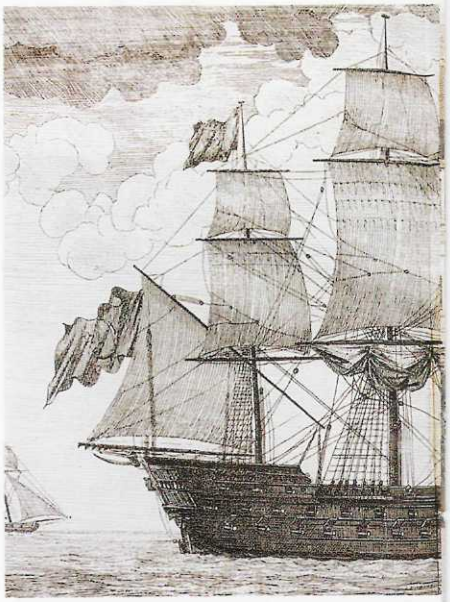
Bir 'Tersane Çavuşu' figürü (solda, en üstte). C. Gouffier'nin çizgileriyle bir kara levendi figürü (solda).

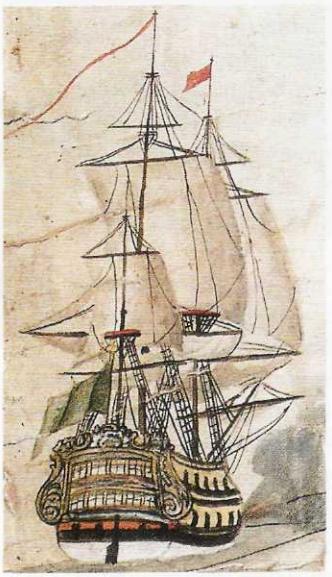

Pirî Reis'in karavelesi

Pirî Reis'in *(sağda)* 1528 tarihli dünya haritasında yer alan desenlerden biri de, 16. Yüzyıl başlarına ait karavele tipi yelkenli bir gemidir. Osmanlı donanmasında yer alan bu savaş gemisinin yelkeni, üçgen şeklindedir ve kıç tarafı şehnişinlidir. Pirî Reis'in Kitâb-ı Bahriye'sinde ve kendisine ait iki dünya haritasında, bol sayıda karavele çizimlerine rastlanır. 15. Yüzyıl'da bu gemiler, iki veya üç direkli olup, rüzgârın durumuna göre latin ve kare yelkeni de taşımışlardır.

mamış, aksine donanma eskisinden daha güçlü olarak yeniden inşa edilmiştir. Muhtemelen, Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa'nın kaptanıderya Kılıç Ali Paşa'ya söyledikleri gerçek çıkmıştır.

➤ *Osmanlıların kalyon yerine kadırgayı tercih etmelerinin sebepleri nelerdi?*

15. Yüzyıl sonlarında Osmanlı donanmasında diğer Akdeniz devletlerinde olduğu gibi, hem kürekli, hem de yelkenli gemiler bulunmaktaydı. Ayrıca kadırgalar sadece kürek değil aynı zamanda rüzgârlı havalarda yelken de kullanıyorlardı.

Ancak kadırga ve kalyon arasında, inşa teknikleri ve hareket özellikleri bakımından farklar bulunuyordu: Kalyon, kadırgaya nispetle çok daha büyüktü ve bu sayede fazla sayıda top taşıyordu. Gemileri uzaktan dövebilme imkânına sahipti. Fakat seri hareket edemiyordu, sığ sularda ve rüzgârsız havalarda gidemiyordu.

Kadırga ve kalyatalar ise, tam karşıt özelliklere sahiptiler. Bu yüzden Akdeniz'i coğrafî özellikleriyle yakından tanıyan Barbaros'un stratejik ve taktik tercihi, küçük gemilerden yana oldu. Ünlü denizcinin bu tercihi de, kendisinin yetiştirdiği denizciler tarafından sürdürüldü.

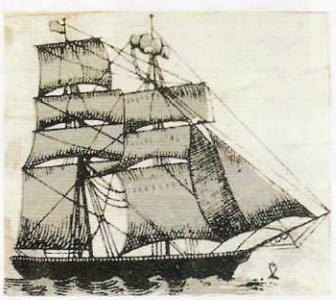
➤ *Osmanlı donanması kalyona nasıl geçti?*

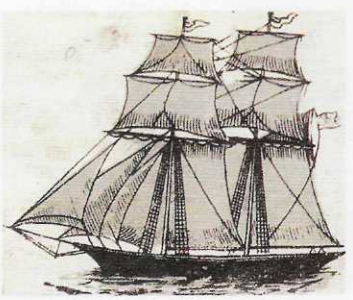
Osmanlı donanmasında, 15. Yüzyıl sonlarında kalyon türü gemiler bulunduğu gibi, 16. Yüzyıl'da ticaret gemisi olarak kalyon kullanılıyordu. Ancak, donanmada kalyona geçiş için en etkili sefer, 1645'ten itibaren Girit'in fethi için sürdürülen mücadele sırasında yaşandı:

Venedik'in İngiliz ve Hollandalılardan kiraladığı kalyonlar karşısında Çanakkale Boğazı'nı geçemeyen Osmanlı donanmasının aczi, dönemin en etkili devlet adamlarını bizzat padişahın başkanlığında bir meşveret meclisi toplayarak konu üzerinde uzun boylu tartışmaya sevk etti.

Kâtip Çelebi gibi genellikle yeniliklere taraftar olduğu düşünülen kimselerin bile geleneksel gemilerden, yani ka-

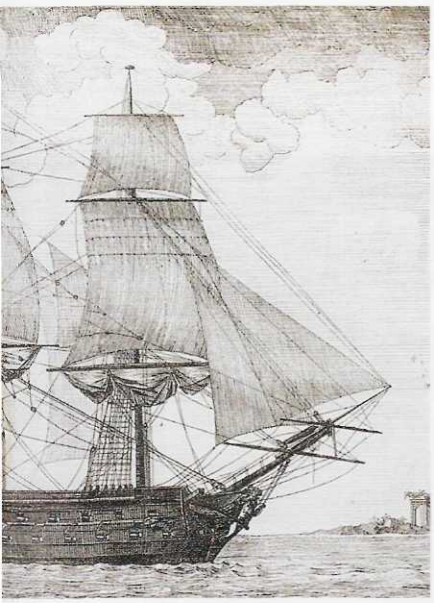
III. Selim döneminde Ahmed Kaptan tarafından Midilli'de yaptırılan 45 metre uzunluğunda iki ambarlı ve 70 toplu bir kalyon (sağda, en üstte). **1788 Özi Kuşatması'na katılmış bir Cezayir kalyonu** (sağda, ortada).

İki direkli yelkenli savaş gemileri

Brik *(solda)*, iki direkli yelkenli savaş gemilerinin en hızlısıdır; 18. Yüzyıl'da kullanılmıştır. Yine iki direkli olan uskunanın *(sağda)* özelliği ise, farklı yelken donanımlarına olanak tanımasıdır.

dırgalardan yana tavır alması manidardır ve hep aynı mantıkla Barbaros'un bu gemileri tercih sebebi üzerlerinde etkili olmuştur.

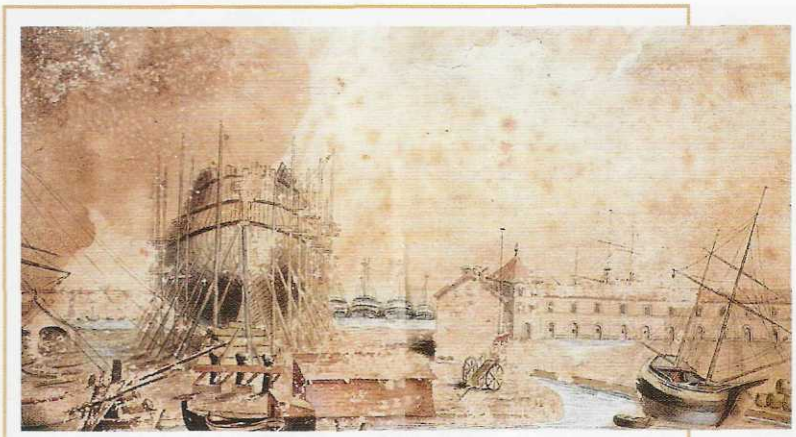
'Osmanlı Araştırmaları Dergisi'nin 24. sayısındaki 'Kadırga'dan Kalyona' makalem bu konuya ayrılmıştır. Nihayet Osmanlılar, 1645-1661 arasında ilk kalyon denemelerini gerçekleştirdikten sonra, Fazıl Ahmed Paşa'nın emriyle kalyona bir süre ara vererek tekrar kadırgaları ön plana çıkarmışlarsa da, bu kalıcı olmamış ve 1682'de yeniden ve bir daha tartışmamak üzere kalyon dönemi başlamıştır.

Kalyonlar, yelken donanımlarındaki yeni gelişmeler sayesinde az rüzgârla da hareket edebilmeye başlamışlar ve en vurucu savaş gemileri olarak kendilerini göstermişlerdir.

➤ *Osmanlı gemi isimleri ve denizcilik terimleri hangi dillerden geliyor?*

Sadece Osmanlı donanmasındaki gemi türleri değil, genellikle denizcilik terimleri Akdeniz'de gelişen ortak bir dilin ürünüdür.

Bunun en güzel tarifi de 'Lingua Franca' olarak tanımlanmalıdır. Denizci her devlet ve milletin bu dile etkisi vardır. Üstelik bazı terimler Ortaçağ dönemlerine aittir. Tersane, aslında 'Dârü's-sınâa'nın çeşitli dillerde değişmesiyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu ortak dildeki her gemi adı, tam anlamıyla birbirinin aynısına işaret etmemektedir ve her devletin bu gemilere müdahalesi söz konusu olmuştur. Fakat bu konulardaki bilgilerimiz oldukça azdır. ■

'Haliç Tersanesi ne olacak?'

Prof. Dr. İdris Bostan'a yönelttiğimiz sorulardan biri de, Haliç Tersanesi'nin geleceğine ilişkindi. Aldığımız yanıt şöyle oldu: "Anadolu'daki yerleşim tarihi boyunca denizlerle ilgisi olan bir milletin, Beşiktaş'taki 'Donanma Müzesi' sayabileceğimiz müze dışında, genel özellikleriyle bir Deniz Müzesi'nin olmaması, büyük bir eksikliktir. Bugün Alanya Tersanesi, belki en eski denizcilik tecrübesini temsil etmektedir. Özellikle Gelibolu tecrübesinden sonra, Haliç'in kuzey kıyılarını, yaklaşık 500 yıllık bir deniz faaliyetiyle işleyen Osmanlı Denizciliği'ni temsil etmek üzere, bir Deniz Müzesi'ne ihtiyaç vardır. Klasik dönemden günümüze kadar, askerî ve sivil tersane binalarıyla, bugüne intikal eden ve etmeyen yapılarıyla, deniz teknolojisinin bütün değişimlerini örnekleriyle günümüze taşıyabilecek bir uygulama alanı bulunmalıdır. Haliç sahillerinin ve bir denizci şehri olarak kurularak gelişimini yüzyıllar içinde sürdürmüş olan Kasımpaşa'nın *(üstte; Tersane-i Amire'de, inşa halinde bir kalyon)* bunu hak ettiğine ve Türklerin denizlere sırtını dönmediğinin ispat edilmesi gerektiğine inanıyorum."

17 ya da 18. Yüzyıl'a tarihlenen 'anonim' bir yağlıboya tabloda [Raffi Portakal Arşivi] Garp Ocakları denizcileri, muhtemelen bir İtalyan limanında su tedarikinde (solda). 1768 imalatı ağızdan dolma, tunç kaval kalyon topu (altta).

Cezayir'in Mers-el-Kebir limanındaki Fransız Akdeniz Filosu'nun Vichy'ci amiralleri, 3 Temmuz 1940 sabahı, İngiliz filosunun ültimatomunu reddedince, İngilizler ateş açtılar.

İngilizler, Fransızlara saldırıyor!

M. Tanju Akad

Trafalgar'da bir Fransız keskin nişancısı tarafından öldürülen Amiral Nelson genç denizcilere hitap ederken, "Fransızlardan bir şeytandan nefret eder gibi nefret etmelerini" öğütlemişti.

İngiltere ile Fransa son kez resmen, 1815 yılında Waterloo'da savaştılar ve 1856 yılındaki Kırım Savaşı'na müttefik olarak girdiler. Ama İngilizler, 'Fransız' sözcüğünü düşmanla o kadar özdeşleştirmişlerdi ki, Ruslardan, 'Fransızlar' diye söz ediyorlardı.

Bu duyguların Fransa tarafında ne kadar yoğun yaşandığını gösteren ilginç bir olaylar dizisi de II. Dünya Savaşı'nda meydana gelen İngiliz-Fransız çatışmalarıdır.

Bir avuç 'Hür Fransız' birliğinin çabaları bir yana bırakılırsa, Fransızların ülkelerini işgal eden Almanlardan daha fazla, 'müttefikleri' olan İngilizler ile savaştıkları görülür.

Savaş boyunca Fransızlar, 51 ay süren çok kanlı muharebelerden geçtiler ve 1940'ta, iki haftada teslim oldular: Silahlarını atan birlikler Almanların şaşkın ve aşağılayıcı bakışları altında dans ediyorlardı!

Her şey o kadar çabuk olup bitmişti ki, kendileri bile gelişmelerin tam olarak farkında değillerdi!

1940 yazında, herkesin dilinde 'ihanet' kelimesi vardı ve öfkeleri yine İngiltere'ye çevrilmişti, ama Fransızların aklı başında olanları, ihanetin kendi içlerinden geldiğini biliyorlardı.

Fransa teslim olurken, güçlü Fransız donanmasının durumu İngiltere için büyük bir endişe kaynağı idi.

Bu gücün Alman donanması ile birleştirilmesi, İngiltere'nin başlıca avantajı olan deniz hakimiyetini sona erdirebilirdi.

1940 Haziran'ının ilk günlerinde Fransa'nın ayakta kalamayacağı ortaya çıkınca, Churchill, Fransa'yı sömürgelerine çekilerek savaşı sürdürmeye ikna çabasına girişti.

Ne var ki Fransızlar, bunu duymak dahi istemiyorlardı. Hatta Churchill, Fransa ile İngiltere'nin birleşmesini ve tüm Fransızlara 'İngiliz vatandaşlığı' verilmesini önerince, Reynaud Kabinesi'nin bir üyesi,

Vichy Hükümeti'nin başına geçen Mareşal Pétain, 1940 yılının 24 Ekim'inde Hitler ile ünlü 'Montoire Garı Görüşmesi'ni yapar (solda): Dönemin Fransız gazeteleri, karşılaştıklarında, ilk el uzatanın Hitler olduğunu ısrarla belirtir (altta). Pétain'den önceki başbakan, Paul Reynaud (en altta).

16 Haziran'da şöyle demişti:

"Bir Nazi vilayeti olmak daha iyidir, en azından bunun ne anlama geldiğini biliyoruz."

Tabii, işgalin ilk günleri geçip de Almanlar Fransa'yı sistematik şekilde soymaya başlayınca, 'bir Nazi vilayeti olmanın' ne anlama geldiğini pek de bilmediklerini anlayacaklardı!

Cumhuriyetçiler tasfiye edilecek, Yahudiler toplanmaya başlanacak, ağır tazminatların yanı sıra, işçiler zorunlu çalışma için Almanya'ya gönderilecek, Alsace ve Lorraine tekrar Almanlaştırılmaya başlanacaktı.

17 Haziran 1940 günü Reynaud Kabinesi düştü ve başbakanlık 'Verdun Gazisi' Mareşal Pétain'e verildi. Pétain'in hükümet listesi çoktan hazırdı. Yapacağı şey, 'Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik' sloganını silip yerine, 'İş, Aile, Vatan' sloganını koymak ve Hitler'in yeni Avrupa düzeninde, yer kapmaya çalışmaktan ibaret olacaktı.

Le Petit Parisien

SAMEDI 26 OCTOBRE 1940

EDITION DE PARIS

24 OCTOBRE 1940

Une date dans l'histoire de la France et de l'Europe

QUATRE MOIS APRÈS L'ARMISTICE

LE MARÉCHAL PÉTAIN ET LE FÜHRER DU REICH ont eu, en zone occupée, un entretien décisif pour l'avenir de notre pays

M. VON RIBBENTROP ET M. PIERRE LAVAL ASSISTAIENT A CETTE RENCONTRE

Hükümet, Fransa'nın ortasında, bir kaplıca ve gazinolar kenti olan Vichy'ye taşındı. Ülkenin kuzeyi ve tüm Atlantik kıyısı Alman işgal bölgesi olarak kalacaktı...

Vichy, Akdeniz kıyıları ile Orta Fransa'da son derece gerici bir yönetim oluşturdu. İngiltere'ye geçerek Almanya'ya karşı savaşı sürdüren bir avuç 'Hür Fransız' kuvveti, 'hain' sayıldı ve direniş lideri olarak adını duyurmaya başlayan General De Gaulle, gıyabında idama mahkûm edildi.

1941 başlarında yapılan

1940 yılının 10 Haziran'ında Paris Garı: 4 gün sonra Almanlar, Fransız başkentine girecekler. Halk, trenlere hücum ederek Paris'ten uzaklaşıyor (solda).

14 Haziran 1940: Alman askerleri, Fransız başkenti Paris'in Champs-Élysées'sinde (üstte): Zafer Anıtı'nın altından geçip gülümseyerek ilerliyorlar. Büyük kavşaklara Almanca yol işaretleri yerleştiriliyor (sağ üstte).

Vichy'ci bir afişte, toprağı işleyen geleneksel Fransız ailesinin kendisini kurtlarla temsil edilen masonlardan, Yahudilerden ve De Gaulle'cülerden korumaya çalıştığı görülüyordu. Vichy zihniyeti tam da buydu ve çoğunluğu oluşturan 'öteki' Fransa'nın 'gerçek' temsilcisiydi.

Fransa, Atlantik dünyasından kopup Germen istilacılarına sığınırken Temmuz ayında meydana gelen bir olay, İngiltere ile Fransa arasında silahlı çatışmaların ilk habercisi oldu.

Cezayir'in Mers-el-Kebir limanında bulunan Fransızların 'Akdeniz Filosu' 3 Temmuz 1940 sabahı, ufuktan beliriveren İngiliz filosundan bir ültimatom aldı: Fransızlar İngilizlere katılabilir, azaltılmış mürettebat ile İngiliz limanlarına gidebilir, tarafsız ülkelere sığınabilir veya gemilerini kullanılmaz hale getirebilirlerdi. Aksi halde gemiler batırılacaktı.

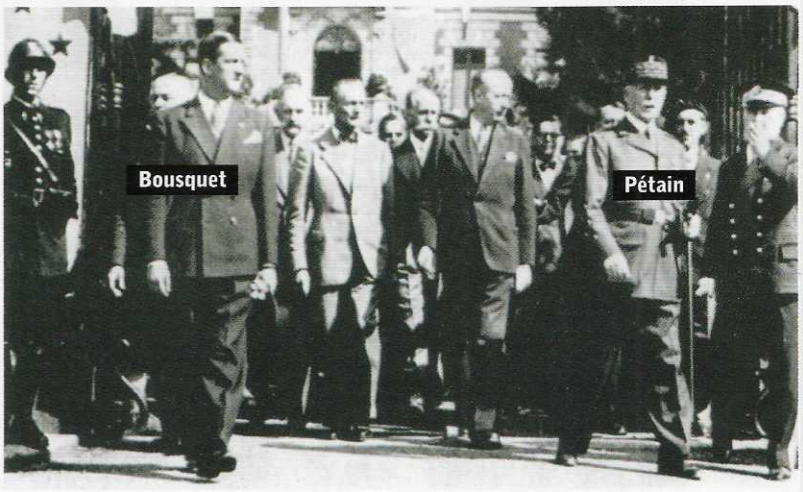
Vichy'ci Fransız amiralleri bu ültimatomu reddedince, İngilizler ateş açtılar. Bu bombardımanlarda, bin 297 Fransız denizcisi öldü.

Mers-el-Kebir olayı, iki ülke arasındaki husumeti fiilen savaş haline dönüştürmüş, Fransız halkının İngiltere'ye yönelik düşmanlık duygularını daha da körüklemiş oldu. Fransız basınında, 'İngiltere köleliğe mi mahkûm edilmeli?" türünden makaleler birbirini kovaladı.

1940 yazında tek başına savaşan İngiltere, henüz Dünkerk'in şokunu yaşıyor ve Nazilere direnebileceğine, büyük bir kuşkuyla bakılıyordu.

Vichy Hükümeti ve işbirlikçiler, Fransa'daki gerici rejimi sağlamlaştırmaya koyulmuşken, İngilizler De Gaulle'ü Afrika'daki Fransız birliklerinin başına geçirerek etkin kılmaya çalıştılar. Bu önemliydi, çünkü Habeşistan ve Libya'da İtalyanlara karşı savaşıyorlardı.

Daha da önemlisi, Fransa'nın Atlantik limanları Alman denizaltıları tarafından kullanılmaya başlanmışken, Batı Afrika limanlarının da bunlara eklenmesi, İngilte-

Temmuz 1942: Nazilerle yakın işbirliğine girecek olan René Bousquet, Pétain tarafından Emniyet Genel Müdürü yapılır (sağda).

re'nin en büyük destekleri olan Hindistan ve Avustralya ile bağlantısını zora sokabilirdi.

Özellikle Senegal'in başkenti Dakar bu açıdan büyük bir tehlike oluşturuyordu. 'Hür Fransızlar' ve İngilizler, gemilerden karaya çıkınca halkın sevinçle kendilerini karşılayacağını düşündüler.

Ama 23-25 Eylül tarihleri arasında Dakar'daki Fransızlardan hiç ummadıkları bir karşılık aldılar. Kıyı bataryaları ve limandaki gemiler şiddetle ateş açıp İngiliz filosuna ciddi kayıplar verdirdiler.

Denizaltıların torpil hücumları İngiliz kayıplarını artırınca Majesteleri'nin gemileri, yaralı olanları çekerek kıyıdan uzaklaştılar. Churchill anılarında, bu durumu, Vichy'ci subayların Dakar'a gidip etkili olmalarını önleyememelerine bağlar; ancak İngiliz karşıtlığı burada zaten yaygındı...

Büyük Fransız sömürgeleri, Vichy tarafına geçerken Fransız Orta Afrikası (Çad) valisi Félix Eboue, de Gaulle'ün tarafına geçti. Bunu Tahiti, Markiz Adaları ve Yeni Kaledonya izledi. Bu gelişmeler, 'Hür Fransızlar' için, her şeye rağmen bir moral kaynağı oldu...

Vichy hükümetlerinin en etkin üyeleri, her ikisi de İngiltere'nin büyük düşmanları olan Laval ile Amiral Darlan idi. Bunlar, daha fazla işbirliği yaptıkları taktirde, Almanların Fransa'ya daha iyi davranacağı hayaliyle yaşıyorlardı. Hitler, "İşgal ettiğim ülkeleri çürüteceğim" demişti; ama bu sözler onlara fazla ters gelmiyordu!..

Vichy'ciler, faşist milislerin ve Gestapo'nun hâkimiyeti altındaki yeni hayatı, Bolşeviklerin ve cumhuriyetçilerin kendilerine verdikleri rahatsızlıklara tercih ediyorlardı. Ayrıca Fransa, Almanların yükselttiği anti-semitizmin esas ve orijinal kaynağı idi. Dreyfus olayı Fransa'yı 20 yıl boyunca silkelemişti. Bu nedenle, on binlerce Fransız, gönüllü olarak faşist lejyonlara girip Rus Cephesi'nde Almanlara katıldı ya da Fransa içinde direnişçi avına girişti...

En üst kademelerden alt kademelere...

1937'de Yahudi karşıtı bir örgüt kurmuş olan ve Vichy Hükümeti tarafından 'Yahudi Masası Komiseri' yapılan Darquier de Pellepoix, 22 Mayıs 1942'de, Paris'i ziyarete gelen Nazi partisinin Yahudi sorunları sorumlusu Heydrich ile birlikte *(en üstte)*. Paris sokaklarında bir SS subayı, Fransız polisinden yardımını alıyor *(üstte)*.

1941 ilkbaharında Irak'ta İngilizlere karşı bir isyan başladığı zaman, Amiral Darlan, Almanların gözüne girmek için, yeni bir fırsat çıktığını düşündü:

Raşid Ali'yi destekleyerek İngiliz İmparatorluğu'na bir darbe vurmak üzere, Suriye'deki havaalanlarını Alman uçaklarına açtı. Alman uçakları ve Fransız silahları ile, is-

1940 yazında Paris: 14 Temmuz tarihli komünist yayın organı L'Humanité, sayfalarında üstteki fotoğrafı yayımlayarak Fransız-Alman kardeşliğinden söz ediyor ve bu arada "Ne Londra Ne Berlin" sloganı altında, İngilizlerin de Gaulle'ü kullandıklarını öne sürüyordu (sağda, ortada).

yanın başarıya ulaşabileceği umuldu.

Ne var ki isyan bastırılırken Suriye ve Lübnan'da yeni bir savaş başladı. Vichy'ci bölge komutanı General Dentz bu ülkelere ilerleyen İngilizlere karşı sayı üstünlüğü ve Alman yardımı ile direnebileceğini düşündü; ama binlerce kişinin öldüğü altı hafta süren kanlı savaşlardan sonra, İmparatorluk birliklerine teslim olmak zorunda kaldı.

Suriye ve Lübnan Vichy egemenliğinden çıktıktan sonra, de Gaulle 'Hür Fransızlar' adına, bu iki ülkeye bağımsızlık sözü verdi ama bu durum onların arasında da bölünmeye yol açtı: Vichy'cilerin elinden kurtardıkları sömürgeleri Anglo-Saksonların isteğine uygun olarak elden çıkartmak, çoğunun zoruna gitmişti.

1940 ve 1941 yılındaki İngiliz-Fransız savaşları, 1942'de yapılacak Kuzey Afrika çıkarmasından önce, buradaki Fransız kuvvetlerinin tutumunu kritik hale getirmişti.

Fransız askerlerinin sayısı müttefiklerin üzerinde olduğu için, bunların hiç olmazsa tarafsız bir tutuma çekilmeleri gerekiyordu.

İngiliz düşmanlığı nedeniyle, ortamı yumuşatma işini Amerikalılar üstlendi.

General Mark Clark bir denizaltı ile gizlice Cezayir'e çıkıp bazı muhalif liderlerle görüştü. Aynı gece, bir şeyler döndüğünden şüphelenen Fransız jandarmalarına yakalanmadan denizaltısına dönmeyi başardı; ama durum tam olarak açıklığa kavuşmamıştı.

Ayrıca, çıkarma tarihinin gizli tutulmuş olması nedeniyle Vichy karşıtları örgütlenemediler. Bu nedenle, 8 Kasım günü çıkarma başladığı zaman, Amerikalılar Fransız ordusu ve donanmasının ateşiyle karşılandılar.

Laval bu durumu, Almanlar ile pazarlık için kullanmak istedi; ama o sırada tesadüfen Cezayir'de bulunan Amiral Darlan, iki gün sonra ateşkes

250 yıl boyunca savaştılar!

Fransa kralının vasalı Normandiya Dükü, 1066'da İngiltere'yi istila ettiğinde, iki ülke arasında bin yıl sürecek bir düşmanlık başlatmıştı. Bu tarihten Fransız Devrimi'ne kadar geçen 713 yılın 240'ında, iki ülke fiilen savaş halinde oldular. Ayrıca İhtilâl Savaşları ve Napolyon döneminde 20 yıl daha savaşarak, resmî toplamı 250 yılın üzerine çıkarmayı başardılar! Tarihte birbirleriyle bu kadar uzun süre savaşan başka iki ulus bulmak zordur. Fransa ile İngiltere arasındaki 25 büyük savaşın en uzunu, 1337'den 1453'e kadar devam eden 'Yüzyıl Savaşları'dır *(sağda; Yüzyıl Savaşları'ndan Azincourt Muharebesi).*

ilan edince girişimi havada kaldı.

Vichy taraftarları büyük bir karışıklığa sürüklenmiş, Cezayir'de herkes bulabildiği üst rütbelileri tutuklamaya başlamıştı. Bu karmaşa, Darlan'ın bir suikaste kurban gitmesine kadar sürdü.

Müttefikler, Kuzey Afrika'daki Fransızların başına bir Alman hapishanesinden kaçmış olan General Giraud'u getirmek istediler. Fakat onun bu işi yapacak kapasitede olmadığının anlaşılması üzerine, Fransız direnişinin liderliği yine de Gaulle'e kaldı. Anglo-Saksonlar ona söz geçiremiyorlardı ama o, biraz da bu sayede giderek prestijini artırıyordu.

Kuzey Afrika çıkarmasının ardından Almanlar, Darlan'ın ikili oynamasından şüphelenmişlerdi. Bir yandan hızla güneye inip Vichy bölgesini işgal ederken, diğer yandan da Tunus'a girdiler.

Ayrıca Toulon'da yatmakta olan büyük Fransız filosunu ele geçirmek istediler; ama bu filo Almanlar yaklaşırken kendisini batırdı. Bundan sonra Fransa'da direniş artmaya başladı; çünkü 1942'nin son aylarında Almanlar El Alamein ve Stalingrad'da yenilerek çekilmeye başlayınca, sonlarının sadece bir zaman meselesi olduğu anlaşılmıştı.

Vichy, Almanlarla pazarlık umudu kalmamış bir kukla hükümet haline düştü.

Diğer ülkelerde olduğu gibi, Fransa'da da giderek artan ve 1943'te iyice yoğunlaşan bir direniş sarmalı başladı...

1941 ve 1942 yıllarında Hint Okyanusu'nda bulunan Fransız sömürgeleri de müttefiklere karşıt bir tutum içerisindeydiler. Hindiçini'nde bulunan sömürgeler, Orta-Doğu ve Kuzey Afrika'dakiler gibi, de Gaulle'ü değil Vichy'yi tercih etmişlerdi. Bunlar da, Japon işgalcilerle işbirliği halinde savaşın sonunu beklediler...

Vichy'nin Almanlarla işbirliği politikasına karşı, de Gaulle'cüler de İngilizlerle aralarına mesafe koymak için özen göstermişlerdi. De Gaulle Fransızların gözünde, 'başka bir işbirlikçi' konumuna düşmemeye çalışıyordu.

Sonuçta, sürekli itirazları ile özellikle Roosevelt'i çok bunalttı. Ancak ABD, de Gaulle'ün arkasında durdu; çünkü savaştan sonra Fransa'yı toparlayabilecek başka bir lider ortada görünmüyordu. ■

De Gaulle ile Churchill zor bir işe girişirler: Fransız-İngiliz işbirliği (solda, en üstte). Vichy hükümetlerinin etkin ismi Pierre Laval (sol üstte). 1940'tan itibaren Fransa'da Yahudi karşıtı faaliyetler resmileşecek; "Yahudiler giremez" ibaresi çocuk parklarına bile yayılacaktır (solda).

Günümüz dünyasında: Yoğun rekabet sürüyor

Fransa ve İngiltere, savaştan tükenerek çıktılar ve kısa sürede sömürge imparatorluklarını tasfiye etmek zorunda kaldılar. Fransa ile Almanya arasında işgal altında başlayan işbirliği, Amerika'nın desteklediği Avrupa Birliği'ne dönüştü. Fransa, Avrupa'da kalıcı barışın esas bedeli olan Almanya'nın öne çıkmasını kabul etmiş görünüyor; ABD de 'Soğuk Savaş' koşullarında AB'yi destekliyordu... Bu şartlarda, İngiliz-Fransız husumeti de, Manş Tüneli ile sembolik olarak, tarihe gömülmek istendi *(üstte; 6 Mayıs 1994: II. Elizabeth ve Mitterrand tüneli açıyorlar)*. Ne var ki, ABD, Avrupa'da sözünü geçirmekten vazgeçmeyeceğini net bir şekilde ifade edip, İngiltere de ABD'nin 'sağ kolu' rolünü sürdürünce, iki ülke arasındaki rekabet önce NATO, sonra AB içerisinde yeni biçimler altında devam etti.

Yeni bir karma Türkçe pop albümüyle...

'45 devirli' yıllara geri dönmek...

Evlerimizdeki pikapları çoktan elden çıkarmış olsak da, orijinal kayıtların yeniden piyasa sunulmasıyla, 60'larda ve 70'lerde yaşamımızda yer etmiş 45'lik plaklar, birer birer dönmeye devam edecek...

HAKAN TOK

Bulunduğu kabın şeklini alsa da, her devre ve her duruma kolayca ayak uydursa da, artık herkes biliyor ki, 'popüler müzik' denilen şey, gündelik hayatımızın tanığı ve bir anlamda 'vakanüvisi'. Nitekim, geçmişin şarkılarına kulak verdikçe, o günlerin yaşam tarzı ile siyasî, politik, hatta ekonomik gidişatı hakkında etraflıca fikir sahibi oluyor; yakın tarihimize daha 'yakından' bakabiliyoruz...

Evlerimizdeki pikapları çoktan elden çıkarmış olsak da, görünen o ki, orijinal kayıtların yeniden piyasa sunulmasıyla, 60'larda ve 70'lerde yaşamımızda yer etmiş 45'lik plaklar birer birer dönmeye devam edecek... Tamamı orijinal plak kayıtlarından oluşan ve Türkiye'de 70'li yılların panoramasını çizen bir albüm daha, geçtiğimiz günlerde Ossi Müzik ve Sony-BMG Müzik işbirliğiyle piyasaya çıktı. 'Bir Zamanlar' adlı bu karma albümde, popüler müzik tarihine yazılmış 19 isim, 19 şarkıyla, dinleyenleri o günlere götürüyor. Albümdeki şarkılar ve sanatçılar, şöyle sıralanıyor:

Albümün açılış

Erkut Taçkın, Uğur Akdora, Erol Evgin, Funda ve Meral-Zuhal kardeşler, 'Bir Zamanlar' albümünün tanıtımı için bir araya gelen sanatçılardan bazılarıydı (sağda). 16 Ağustos 1976 tarihli 'Hey' dergisinde, Uğur Akdora (sağ sayfada, üstte).

FOTOĞRAFLAR: YAŞAR OKUYAN

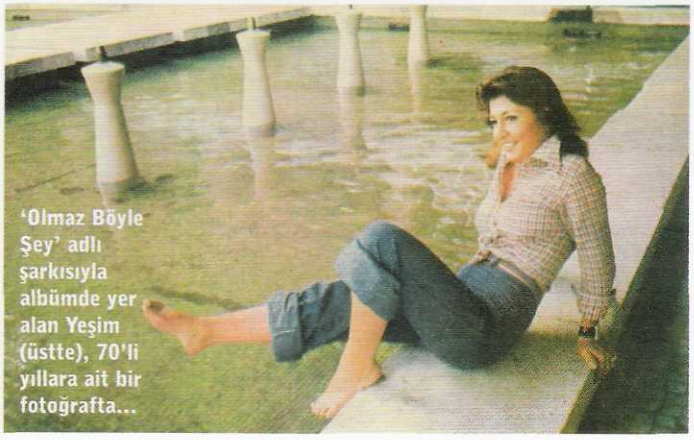
şarkısı, 'Hababam Sınıfı Uyanıyor' filminin unutulmaz koğuş sahnesiyle hafızalarımıza yer eden 'Hayırdır İnşallah'... 1975 Eurovision Şarkı Yarışması Türkiye elemelerinde, 'Anılar' adlı şarkısıyla finale kalarak adını ilk kez duyuran Uğur Akdora, müzik kariyeri boyunca sadece üç 45'lik plak doldurdu. Bu altı şarkı arasında 'Hayırdır İnşallah'ın da yer alması, Akdora adını popüler müzik tarihine silinmez harflerle yazdırdı. Çiğdem Talu'nun Melih Kibar öncesi dönemde sözlerini yazdığı bu şarkı, o yıllarda, mutlaka evlilikle sonuçlanması gerektiğine inanılan aşkların, 'niyeti ciddi' aşıkların ve hayallerini 'bir altın yüzük' süsleyen genç kızların millî marşı olmuştu. Bu albümdeki diğer bütün şarkılar gibi bu şarkı da, yıllar boyu dillerden düşmemiş olmasına rağmen, CD formatında ilk kez yayınlanıyor...

Albümün ikinci şarkısı, Türk popunun en dokunaklı seslerinden Yeşim'in kırılgan yorumuyla olağanüstü bir 'hit'e dönüşmüş 'Olmaz Böyle Şey'... Kimi şarkıcılar, hayatları boyunca sayısız şarkı söyleseler bile adları hep bir tek şarkıyla anılır; popüler müzikte önemli bir yer edinmiş Yeşim için de böyle olmuş ve bu şarkı, bir anlamda onun imzası haline gelmişti. Bir genç kızın kırılan hayalleri, yıkılan dünyasıyla, başka birini çoktan ona tercih etmiş sevgiliye, "Ben bu dertten ölürsem, söyle küçük bey, hiç mi kalbin sızlamaz, olmaz böyle şey" cümleleriyle hitabı, yıllardır içimizi acıttı, yüreğimizi burktu; daha da çok burkacak gibi gözüküyor...

'Olmaz Böyle Şey'in olağanüstü başarısı, benzer temalı şarkıların ardı ardına yapılmasına neden olduysa da, şüphesiz hepsi aynı başarıyı elde edemedi. Müzik piyasasının görüp göreceği en ileri görüşlü, en zeki müzik adamlarından biri olan Nino Varon'un lanse ettiği Ayşe Mine'nin ilk 45'liği de söz konusu denemelerden biriydi; ancak bu defa sonuç mükemmel oldu. Bu albüm sayesinde, yıllar sonra tekrar dinleyici karşısına çıkan 'Demek ki Öyle', Ülkü Aker'in sözleri ve Ayşe Mine'nin yetkin yorumuyla çok sevilmiş ve dillere düşmüştü...

Aranjman geleneğinin bütün hızıyla sürdüğü günlerde, yurt dışında popüler olmuş yabancı şarkılar Türkiye'de paylaşılamıyor; aynı şarkının bazen iki, kimi kez üç, hattâ

'Olmaz Böyle Şey' adlı şarkısıyla albümde yer alan Yeşim (üstte), 70'li yıllara ait bir fotoğrafta...

AYŞE MİNE

4 Yunan sanatçı... Londra'da bir Türk kızı...

Eurovision Yarışması'nda Yunan ekibinin söylediği «Mathema Solfege» adlı şarkıyı «Sıdı Fıkı» adlı bir plak yaparak müzik dünyasına giren genç sanatçı, «Amacım ,iyi bir yere gelmekti» diyor

Eskimedik anda gelen hıkıl

Hey 58

28 Kasım 1977 tarihli 'Hey' dergisinde Ayşe Mine (üstte). Türk rock müziğinin Türkiye'de ilk temsilcilerinden biri de Erkut Taçkın olmuştu (sağda).

dört farklı Türkçe versiyonu yapılabiliyordu. 'Dibi Dibi Da', Türkiye'de Rana Alagöz ve Serpil Barlas tarafından, farklı sözlerle plak yapıldı ve her iki versiyon da çok sevildi. Serpil Barlas'ın 'Oldu Olanlar' adıyla seslendirdiği bu şarkı, onun en büyük 'hit'lerinden biri oldu. Barlas, yıllardır dillerden düşmemiş bu şarkısıyla, bu albümde, bir kez daha gönülleri fethediyor...

Müzik piyasasına Hulki Saner'in lanse ettiği Meral-Zuhal ikilisi, ilk plaklarında

Ayşe Mine

'İkizler' adını kullanmışlardı. Birbirlerine bir su damlası kadar benzeyen iki kardeş; zarif, naif, kimi kez eğlenceli, ama çoğu kez romantik aşk şarkıları söylediler... Albümde yer alan ve popüler müziğe yıllar boyu emek vermiş Erdener ve Özdener Koyutürk kardeşlerin imzasını taşıyan 'Yeter ki Anla', Meral-Zuhal ikilisinin dillere marş olmuş şarkılarından biri...

Türk rock müziğinin Türkiye'de ilk temsilcilerinden biri, Erkut Taçkın olmuştu. Elvis rüzgarının tüm dünyayı kasıp kavurduğu yıllarda, Türkiye'de Erkut Taçkın ve Erol Büyükburç fırtınaları esiyordu. Sahne enerjisi, heybetli sesi ve karizmasıyla Türk popunun ilk starlarından biri olan Erkut Taçkın, bugüne dek yazılmış en güzel aşk şarkılarından biri olan 'Beyaz Ev' ile, bu albümde tekrar karşımıza çıkıyor.

Müzik dünyasına solo çalışmalarla adım atan, ancak daha sonra 'Zafer-Banu-Hülya' üçlüsünün bir elemanı olarak dinleyici karşısına çıkan ve üçlünün dağılmasından sonra yoluna tek başına devam eden Banu, 80'lerin ikinci yarısından sonra, daha çok halk müziğine yakınlaştı, yer yer politik içerikli şarkılar söyledi. 'Ölsem de Bir Kalsam da Bir', onun pop çizgisindeki solo çalışmaları arasında, epey ses getiren şarkılardan biri olmuştu. Nitekim, yakın

Hulki Saner'in müzik piyasasına lanse ettiği Meral-Zuhal kardeşler (sağda) ve ikilinin müzik dünyasına atıldığını duyuran bir haber (en sağda).

Şaşırtıcı şekilde birbirine benzeyen ikizler

MERAL-ZUHAL

müziğe atıldı

Albümde, 'Ölsem de Bir Kalsam da Bir' adlı şarkısı yer alan Banu (en solda); 1 Ekim 1979 tarihli 'Hey' dergisinin 'Top 50' sıralamasında, bu şarkıyla 1 numarada (solda). Esmeray, 1974'te düzenlenen 'Toplu İğne Şarkı Yarışması'nda adını duyurmuştu (sol altta).

tarihlerde, şarkı önce Zuhal Olcay, ardından Deniz Seki tarafından yeniden yorumlandı. Şarkının bu orijinal versiyonu, yıllar sonra ilk kez yayınlanıyor...

Kariyerinin başında tiyatro ve müzik arasında gidip gelen Esmeray, 1974'te düzenlenen 'Toplu İğne Şarkı Yarışması'nda, Ali Kocatepe, Erol Evgin ve Nilüfer gibi güçlü rakiplerini geride bırakarak birincilik ipini göğüslemiş ve televizyondan da yayınlanan bu yarışma sayesinde adını tüm Türkiye'ye duyurmuştu. Burada ona birincilik getiren 'Unutama Beni', Esmeray'ın buğulu sesiyle o günlerden bugünlere, Türk popunun en önemli şarkılarından biri oldu, yıllar boyunca çalındı ve söylendi...

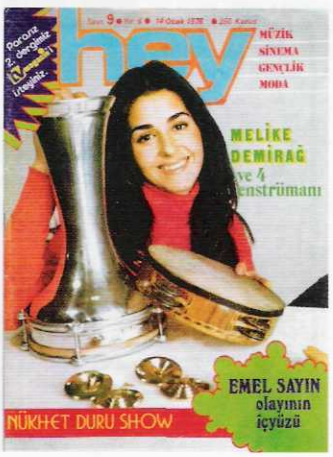
Türk popunun gizli hazinelerinden biri daha, 'Bir Zamanlar' albümüyle gün ışığına çıktı: Zaliha... Popüler müziğin en özel kadın seslerinden biri olan, ne var ki, 80'lerle birlikte plak dünyasından elini eteğini çeken Zaliha, türküden 'çigan'a, poptan aranjmana, her türde şarkı söylemişti. Zaliha, 'Beklenmeyen Misafir'le yıllar sonra tekrar karşımıza çıkarken, 70'lerin o çok ince hissiyatından bir kez daha payımızı alıyoruz...

Son zamanlarda artan ilgi nedeniyle, bugünlerde bir çok reklam filminde, eskilerden hatırladığımız şarkıları duyuyoruz. 'Laylalaylalay' tekrarlarıyla dilimize yerleşen 'Affetmem' de bunlardan biri... Tüm müzik kariyeri boyunca sadece iki 45'lik plak doldurmasına rağmen Türk popunun unutulmazları arasına giren Funda'nın bu akılda kalıcı, eğlenceli ve keyifli şarkısı, bir dönem stadyum tezahüratlarının da vazgeçilmezlerinden biri olmuştu. 70'lerin tüm coşkusunu taşıyan 'Affetmem', yıllardır eski şarkıların peşinden koşanlar için, albümün en güzel sürprizlerinden biri...

Tavrı, tarzı ve duruşuyla Türk popunun farklı bir yerinde duran Melike Demirağ, kariyeri boyunca zaman zaman son derece doğrudan mesajlar içeren politik içerikli şarkılar, zaman zamansa sözünü ince söyleyen, nispeten daha eğlenceli ve pop sayılabilecek şarkılar söyledi. Bu albümde yer alan 'Ninni', bu iki çizginin arasında bir yerlerde duruyor. 70'lerin basın, sinema, televizyon ve müzik dünyasına göndermeler yapan şarkı, önceleri bir süre televizyon ve radyodan yayınlanıp

'Affetmem' adlı şarkısı, bugünlerde televizyon reklamlarında da duyulan Funda, 70'li yıllarda Zerrin Özer ile (en solda). 14 Ocak 1976 tarihli 'Hey' dergisinin kapağında, Melike Demirağ (solda).

Rüçhan Çamay (sağda), albümde 'Para Para Para'; Ercan Turgut (ortada), 'Tövbe' ve Mehmet Taneri de (en sağda) 'Bir Zamanlar' adlı şarkısıyla albümde yer alıyor (en sağda).

dillere düşmüş, ancak daha sonra şarkının yayınlanması yasaklanmıştı...

Türk popunun ilk kadın solistlerinden Rüçhan Çamay, 50'li yıllarda yola caz söyleyerek çıkmış, 70'lerde ise ününü pop şarkılarla sürdürmüştü. Bu albümde yer alan Rüçhan Çamay şarkısı 'Para Parra Parrra', 'Ninni' ile aynı dönemde ve aynı minvalde yapılmış bir başka Şanar Yurdatapan şarkısı. O da tıpkı 'Ninni' gibi, bir dönem televizyonda ve radyoda sıklıkla yayınlanmıştı. Hattâ şarkı için, TRT kameralarıyla Darphane'de özel çekim yapılmış ve Türkiye'de popüler müzik tarihinin ilk kliplerinden biri 'Para Parra Parrra' için çekilmişti. Ne var ki daha sonra şarkı, içerdiği politik hiciv nedeniyle TRT'nin yasaklı şarkılar listesine girmekten kurtulamamıştı...

70'li yıllara ait bir dergi sayfasında Funda (en sağda). Erol Büyükburç'un (altta; dönemin bir dergi kupüründe), seslendirdiği 'Gençlik Şarkısı', dönemin gençliğinin yaşama nasıl baktığını anlatıyor. Turgay Merih (sağ altta), albümde, 'Çalsam Bir Gün Kapını' ile yer alıyor. Semiha Yankı'nın yeni 45'liğini tanıtan 22 Nisan 1978 tarihli 'Ses' dergisinden bir kupür (sağda).

70'li yılların Türkiye'sinde yaşanan ekonomik darboğazı grotesk bir dille anlatan şarkı, geçen onca yıla rağmen bugün de güncelliğini yitirmemiş gibi görünüyor...

Hâlâ müziğe emek veren Erol Büyükburç var sırada... 60'larda, dönemin modasına uygun Anadolu-pop türündeki plakları peynir ekmek gibi satılan Büyükburç, 70'lerde, eğlenceli pop şarkılarıyla ortalığı kasıp kavurdu. Erol Büyükburç'un sesinden sunulan 'Gençlik Şarkısı', 30 yıllık bir zaman diliminde, hayata bakışımızın ne denli değiştiğinin bir belgesi olarak da dinlenebilir...

1975 Eurovision Şarkı Yarışması'nda Türkiye'yi temsil etme hakkını kazandığında henüz 16 yaşında olan Semiha Yankı, yaşından beklenmeyecek

45'LİK

SEMİHA YANKİ

Yankı bir çıkış noktası arıyor. «Sıcak, Sımsıcaksın» ve «Böcecik» adlı parçalardan oluşan bu 45'lik, bu yetenekli sanatçıyı arzuladığı noktaya belki bir yere kadar yaklaştıracaktır. Etiketi Bip Plak

bir ses performansı ve şarkıcılık tekniğiyle herkese parmak ısırtmış ve yarışma sayesinde kazandığı şöhreti, takip eden üç yıl boyunca yaptığı 45'lik plaklarla sürdürmüştü. Bu al-

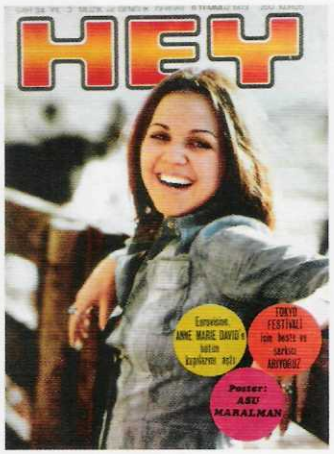

bümde yer alan ve söz ve müziği Ercan Turgut imzası taşıyan 'Sıcak Sımsıcaksın', Semiha Yankı'nın 1978'de yaptığı son 45 devirli plaktan alınmış...

Bir dönem popüler müzik içerisinde var olup, sonrasında yoluna başka kulvarlarda devam eden isimlerden biri de Turgay Merih olmuştu. 70'lerin 'romantik prensleri' arasında sayabileceğimiz Merih, bu albümde 'Çalsam Bir Gün Kapını' adlı şarkısıyla yer alıyor. Çok ses getirmiş bu plak ve sonrasında yapacağı birkaç plaktan sonra Turgay Merih, popüler müzik piyasasından çekilmiş ve yoluna Ankara Devlet Tiyatrosu'nda devam etmişti...

Bir dönem ülkede pop müzik dinleyen herkesin adını çok iyi bildiği Mehmet Taneri de, 80'lerle birlikte plak piyasasından çekilen isimlerden biri olmuştu. Sahneye çıktığı dönemlerde ülkenin en önemli erkek sesleri arasında sayılan Taneri, yaptığı plaklarla da ününü pekiştirmişti. Bu albümle aynı adı taşıyan 'Bir Zamanlar' adlı şarkı, Mehmet Taneri'nin son dönem çalışmalarından biri. Sözlerini Ülkü Aker'in yazdığı bu şarkı,

Taneri'yi hiç tanımayanlar için iyi bir başlangıç olabilir...

Müziğe pop türünde şarkılar söyleyerek başlayan fakat 80'lerle birlikte 'arabeske geçiş yapmış' bir başka isim de Ercan Turgut idi. Söz ve müziğini kendisinin yazdığı 'Tövbe' adlı şarkı, Ercan Turgut'un pop dönemine ait çalışmalardan biri. Başından itibaren güçlü sesiyle dikkatleri üzerine çeken Ercan Turgut, bu şarkıda da bütün şarkıcılık hünerini ortaya koymuş ve çok sağlam bir hit'e imza atmış...

Albümde karşımıza çıkan sürprizler bu kadarla da bitmiyor. Kendine özgü tarzıyla, neredeyse kırk yıldır gönüllerdeki tahtını koruyan Erol Evgin de sürprizlerden biri. İsmi genellikle Çiğdem Talu – Melih Kibar şarkılarıyla anılan Evgin, bu ekip çalışmasının öncesinde yaptığı bir şarkıyla yer alıyor 'Bir Zamanlar' albümünde... 'Gel de Yanma' adlı şarkı, Erol Evgin'in adını tüm Türkiye'ye duyurmasında rol oynamış ve o günlerde

plak listelerinin üst sıralarına kadar tırmanmıştı...

Albüm, Türk pop müzik tarihinin gelmiş geçmiş en eğlenceli şarkılarından biriyle kapanıyor; 1973 Eurovision Şarkı Yarışması'nda Lüksemburg adına yarışarak birincilik kazanan Anne-Marie David var sırada... Yarışmada kazandığı birincilik sonrasında Türkiye'de de çok popüler olan ve bu popülerlikten istifadeyle Türkiye'ye gelip gitmeye başlayan David, o günlerde Türkçe plaklar yapmış, gazinolarda sahneye çıkmış ve adeta 'bizden biri' olmuştu. Türkçe söyleyen yabancı şarkıcılara bayıldığımız o günlerde David'i de baş tacı etmiş, plaklarını kapışmış, ama en çok da 'Neşeli Gençleriz' şarkısını sevmiştik... ■

1973 Eurovision Şarkı Yarışması'nda Lüksemburg adına yarışarak birincilik kazanan Anne-Marie David de albümde yer alıyor (sol üstte). 'Hey' dergisinde, David'in 45'liği ile ilgili bir değerlendirme (üstte). 4 Şubat 1978 tarihli 'Ses' dergisinin kapağında Erol Evgin (en üstte).

Semiha Yankı ve Ercan Turgut (en solda). 3 Mart 1976 tarihli 'Hey' dergisinin sıralamasında, Melike Demirağ 'Ninni' adlı şarkısıyla 1 numarada (solda).

'Gümüş Ağaç'ı Türkiye'ye getiren film

'Ah! Güzel İstanbul'

Sinemamızın altın çağlarını yaşadığı 60'lı yıllarda, filmlerin başarısı, yurtdışından gelen ödüllerle de perçinleniyordu. Atıf Yılmaz'ın yönettiği 'Ah! Güzel İstanbul' da, 1967'de, Türkiye'ye bir 'ikincilik' ödülünü kazandırmıştı...

FÜSUN KOYUTÜRK

Türk sinemasının altın çağlarıydı 60'lı yıllar. Bu alanın yurtiçinde halktan sağladığı büyük ilginin doğruluğu, yurtdışından gelen ödüllerle de perçinleniyordu; uluslararası başarılarımız peş peşe gelmekteydi... 7 Temmuz 1964'te, Berlin'den 'Susuz Yaz' ile gelen 'Altın Ayı' ödülüne, bu kez de İtalya'dan gelen bir başka ödül arkadaşlık etmişti. 'Ah! Güzel İstanbul', 208 filmin çekildiği 1967 yılında, Türkiye'ye ikincilik ödülünü kazandırmıştı...

Bordighera'da düzenlenen 'Komik ve Mizahi Filmler' yarışmasındaki ödülün simgesi, 'Gümüş Ağaç'tı. Yönetmenliğini Atıf Yılmaz'ın yaptığı, sosyal komedi tarzındaki 'Ah! Güzel İstanbul', yarışmanın en iyi ikinci filmi seçildi; 'Gümüş Ağaç' ödülünü aldı. Filmin baş rollerinde, Ayla Algan ve Sadri Alışık oynamaktaydı...

12 Ağustos 1967 tarihli 'Ses' dergisi, 'Ah! Güzel İstanbul' filmine ve Algan'ın başarısına geniş yer verir (sağda).

12 Ağustos 1967 tarihli 'Ses' dergisinde, filmin başarısıyla ilgili olarak, şöyle denmekteydi: "10 yıldan beri İtalya'nın Sanremo şehrinde komedi filmleri yarışması yapılır. Dünyanın pek çok ülkesinin filmleriyle iştirak ettiği bu yarışmada aldığımız ödülle yaşanan bu büyük sanat olayı, nedense gazeteler aracılığıyla duyurulamadı. Eğer, Ayla Algan gibi büyük bir tiyatro ve sinema oyuncusu olmasaydı, biz daha nice yıllar Sanremo Bordighera'da 'Komedi Filmleri Yarışması'nın yapıldığını öğrenemeyecektik..."

'Ses'de çıkan bu teşvik nitelikli hatırlatma üzerine, filmin prodüktörü Nusret İkbal birden harekete geçer. Filme Fransızca altyazı yazdırarak 15-22 Tem-

Ayla Algan, 1957'den beri düzenlenmekte olan Sanremo Film Festivali'ne davet edilen ilk Türk sinema oyuncusuydu.

'Ah! Güzel İstanbul' filminden iki sahne: Ayla Algan ve Sadri Alışık, bir arada (solda ve sol altta).

muz tarihleri arasında, Sanremo-Bordighera'da düzenlenen 'Santimental Komediler' yarışmasına gönderir. Filmin rejisörü Atıf Yılmaz ile erkek oyuncusu Sadri Alışık'ı da filmle birlikte Sanremo'ya götürmek isteyen Nusret İkbal, Yılmaz ve Alışık'ın iş yoğunluğu nedeniyle sadece Ayla Algan'ı götürebilecektir. Ayla Algan da önce, yoğun çalışmaları nedeniyle gidemeyeceğini bildirir. Fakat, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı'nın yetkililerinin ısrarlı ricaları karşısında, alelacele pasaport çıkartır ve 21 Temmuz Cuma günü, Yeşilköy'den İtalya'ya uçar.

Bundan sonrasını, Ayla Algan şöyle anlatır:

"Öğleden sonra Sanremo'ya ulaştım. Festival tertip komitesinin tercümanı, bizim filmimiz 'Ah! Güzel İstanbul'un gösteriminin, sanatçılarımız gelmediğinden son güne bırakıldığını ve ertesi gün bir basın toplantısı yapmam gerektiğini söyledi. Ertesi sabah, jüri üyeleri bizim filmi seyrettiler. Antalya'da olduğu gibi, jüri halk arasında film seyretmiyordu. Halk filmi, akşam 21.00'de gördü...

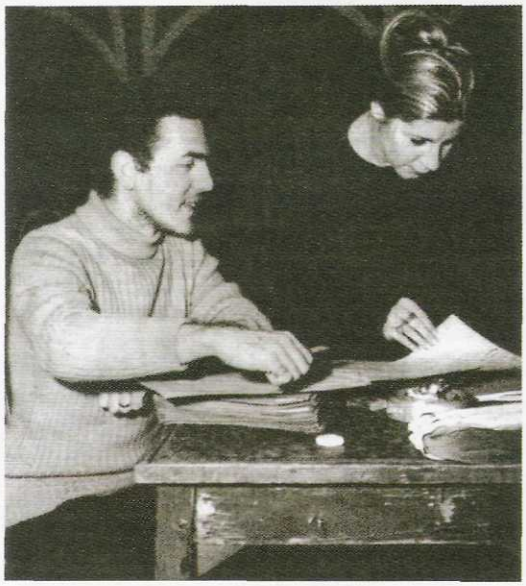
Film gösterilmeden önce yapılan basın toplantısında, Fransızca ve İngilizce konuştum. Yunanlı bir gazetecinin derdini Fransızca ve İngilizce anlatamadığını görünce, ona Rumca hitap ettim, çok şaşırdı. Çünkü Avrupalılar, bizi hâlâ cahil ve kültürsüz kadınlar sanıyorlardı. Benim bikinili resmimi çekmek istediler. Onlara, 'Ben vamp veya pine-up değilim, aktristim; bikiniye ihtiyacım yok' dedim. Birkaç

Ayla Algan, prodüktör Nusret İkbal ve yönetmen Atıf Yılmaz, 'Ah! Güzel İstanbul'un başarısını kadeh tokuşturarak kutluyor (solda).

Ayla Algan, alkışlar arasında Sanremo'daki sinema salonuna giriyor (sağda). 9 Ocak 1971 tarihli 'Ses' dergisinde yayımlanan bu fotoğrafta, Ayla Algan, Şanar Yurdutapan'la bir şarkı hakkında konuşuyor (altta).

cümle konuştuktan sonra merak ve ciddiyet içinde en ağır konulara geçtiler. Filmimizin özelliklerini anlattım; 'Ah! Güzel İstanbul'un bir sosyal komedi olduğunu, bizim problemlerimizi bilenlerin filmi daha iyi anlayacağını söyledim....

Benim oyunumu Şarlo'ya ve Giulietta Massina'ya benzettiler. Sadri için, 'İtalyan ve İspanyol rejisörlerinin tam aradığı tip' dediler. Ve dublajın farkı öne çıktı; aslında filmin dublajının İtalyanca yapılması lazımdı. Çünkü jüri üyeleri filmdeki birçok konuşmayı anlayamadıkları için bizim filmimizi ikinci seçtiklerini söylediler...

Son gece, beni sinemadaki halka takdim ettiler. Sanremo Belediye Başkanı, festival ödülü olan 'Gümüş Ağaç' plakasını bana verdi. Televizyoncular ve gazeteciler resimlerimizi çektiler. Filmimiz, bütün Avrupa sinema ve televizyonlarında gösterilmek üzere bir Alman firması tarafından satın alındı. Bu, sanatımızın Avrupa'da da tanınması için güzel bir vesile olacak..."

Daha sonraki günlerde, Berlin Film Festivali'nde de, 'Kırık Çanaklar' adlı filmiyle derece alan prodüktör Nusret İkbal, rejisör Atıf Yılmaz ve Ayla Algan ile bir araya gelir. Ekip, film ve festival hakkında bilgi verir. Atıf Yılmaz film için, 'Bu film hepimizin eseri. Başarı hepimizindir' derken; Nusret İkbal de, 'Böyle bir filme para yatırdığım için bahtiyarım. Bundan sonra rejisör, senarist ve artistler için büyük ücretler ödeyip en iyi sanatçılarla çalışacağım. Daima yabancı memleketlere satılabilecek kalitede filmler yapacağım ve festivallere gireceğim. Böylece Türkiye'mizin propagandası da faydalı bir biçimde yapılmış olacaktır' der...

Tabii ödüllerin en büyüğü, övgü dolu sözlerdir. İtalyan basını, hem film hem de sanatçılar için çok güzel sözler sarf eder; Ayla Algan'la ilgili olarak, 'çok zarif ve çok zeki bir Türk sanatçısı' yorumu yapılır....

Peki, ne anlatmaktadır izleyenlere 'Ah! Güzel İstanbul' filmi?..

İçkiye düşkünlüğü yüzünden her şeyini yitiren, 'İstanbul Hatırası' yazılı panosu önünde fotoğraflar çeken eski 'İstanbul efendisi' Haşmet karakterini, Sadri Alışık canlandırır. Gönlü güzel İstanbul sevdalısı Haşmet ile, Ayla Algan'ın canlandırdığı, fakir yaşamından 'artist' olmak için kaçan, fakat kandırılarak kötü yola sürüklenen Ayşe Gon-

Ayla Algan, prodüktör Nusret İkbal ve yönetmen Atıf Yılmaz, filmleri üzerine tartışıyorlar (sağda). 6 Aralık 1976 tarihli 'TV'de 7 Gün' dergisinin kapağında Ayla Algan (sağ sayfada, üstte). Algan, İstanbul Gelişim Orkestrası ile provada (sağ sayfada, altta).

cagül karakterinin traji-komik hikayesiydi filmin ana temasını oluşturan... Filme nefis bir fon oluşturan İstanbul, Haşmet'in dilinde her seferinde şöyle dile geliyordu: "Gerçekte kaldı mı bilmem, ama benim gönlümde hâlâ bir güzel İstanbul yaşar..." Ve, Sadri Alışık'ın o yaşanmış, güçlü, içten, sıcacık sesinde bir kez daha özetler İstanbul kendini...

Filmin diyaloglarındaki içtenlik İtalyanca dublajla verilebilseydi, diyaloglar jüri tarafından tam olarak anlaşılabilseydi; film, birincilik ödülü ile dönecekti belki de Türkiye'ye. Çünkü filmde, anlatılması ve hissedilmesi gereken çok ince felsefeler yatmaktaydı... Örneğin, Sadri Alışık bir sahnede şöyle diyordu: "Al artist hanımın resmini kutuya, aman düşmesin kirli suya, karanlıktan çıkıp fotoğraf haline gelsin, inşallah ötekilerine benzemesin"... Haşmet'in, çektiği fotoğrafın poz müddetini ayarlamak için söylediği ilginç maniler ve içerdikleri felsefi yapının da o dili bilmeyenlere aynen aktarılması gerekirdi. Bir başka sahnede örneğin, Haşmet'in evini 'gecekondu' diye tanımlayan Ayşe Goncagül'e söylediği "Gecekondu değil, 'Kulübe-i Ahsa" dediğini ve bunun da 'hüzünler kulübesi' anlamına geldiğini anlatamamıştık...

60'lı yılların ortalarına kadar, siyah-beyaz sinemamızın 'İstanbul sineması' olduğunu gösterir filmlerimiz. Film, ya İstanbul'da başlar ya da İstanbul'a gelişle. Zaten hikayeler ve kahramanlar İstanbullu-dur. Amerikan model dolmuşları, şimdilerde yok olan mekânları, sokakları ve giderek değişmekte olan gece kulüpleriyle, romantik aşklarıyla, filmlere çağırır İstanbul insanları. Her filmde, arka fonda izleyenlere göz kırpan bir İstanbul vardır... Kentin tüm neşesinin, günahlarının, çirkinliklerinin, görünmeyen güzelliklerinin gezdiği arka sokaklarını, aşklarını da bulursunuz bu filmlerde. En büyük aşk melodramları da yine buralarda yaşanır.

İstanbul filmlerinin büyüsü bir başkadır....

Herkesin merakı İstanbul'dur. Anadolu'daki insan, İstanbul'u görmek bilmek ister; köyden kente göç bu yıllarda hızlanır. Bunun için de 'Ah! Güzel İstanbul' sözcüğü, herkesin ağzından, gönüllerinden geçtiği gibi çıkıverir. Ama gelindiğinde görülür ki, 'güzel İstanbul'da, düşünülenle yaşanan farklıdır. Yani İstanbul, hem vazgeçilmez bir sevgili, hem de acı çektiren bir aşktır... ■

Çok yönlü bir sanatçı...

Ayla Algan, bu sezon, ATV ekranlarında yayınlanan 'Aliye' adlı dizide, 'anneanne' rolünde başarılı bir grafik çiziyor *(üstte)*... Çok yönlü bir sanatçı olan Ayla Algan, tiyatro ve sinemayı birlikte sürdürdü; birçok filmde rol aldı, sayısız tiyatro oyununda sahneye çıktı. Aynı zamanda iyi bir şarkıcı olan Algan'ın plakları, Türkiye'den başka Fransa'da 'Barclay' etiketiyle yayınlanmıştı. 'Koca Öküz', 'Vermediler', 'Aşk mı Bu?', 'Laf Aramızda', 'Haberin Var mı?', 'Komşunun Oğlu', 'Beni Bana Sor' ile Fransızca seslendirdiği 'Ou se cache la verite?' ve 'Voila ou m'a mene l'amour', Algan'ı kitlelere tanıtan şarkılardan bazılarıydı...

Akreple yelkovan 'an'ların peşinde

'Saat'in tarihi

Zaman, bazılarımıza bir türlü yetmeyen, bazılarımız içinse bir türlü geçmeyen bir kavram. 'Zaman'la dost olmayı bilen insanın binlerce yıllık tarihi içinde hep var olan ve onu ölçemeye yarayan saat, yazımızın konusu...

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Saat tarihinde bir yolculuğa çıkmadan önce, saatin Türk toplumundaki önemini anlatan, Türk edebiyatının eşsiz örneklerinden biri sayılan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nün baş kahramanı Hayri İrdal'ın sözlerine kulak verelim:

"Herkes bilir ki, eski hayatımız saat üzerine kurulmuştur. Hatta sonraları Muvakkit Nuri Efendi'den öğrendiğime göre, Avrupa saatçiliğinin en büyük müşterisi daima Müslümanlar ve onlar içinde en dindar olan memleketimiz halkı imiş. (...) Adım başında muvakkithaneler [Camilerin külliyelerinde sebil, çeşme, şadırvan, türbe gibi yapılardan olan muvakkithaneler, saat ayarını ve bu saatlerin tamirini yapan, halka ve müezzinlere ezan saatlerini bildirmekle yükümlü kurumlarmış] vardı. En acele işi olanlar bile onların penceresi önünde durarak cebinden, servetlerine, yaşlarına, cüsselerine göre altın, gümüş, sadece savatlı, kordonlu, kordonsuz, kimi bir iğne yastığı, yahut kaplumbağa yavrusu kadar şişkin, kimi yassı ve küçük, saatlerini besmeleyle çıkarırlar, sayacağı zamanın kendileri ve çoluk çocukları için hayırlı olmasını dua ederek ayarlarlar, kurarlar, sonra kulaklarına götürerek sanki yakın ve uzak zaman için kendilerine verdikleri müjdeleri dinlerlerdi."

Küçük yaşlardan başlaya-

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan, Mehmed Şükrü'ye ait bir saat (üstte). 1950'li yıllarda Omega saatleri fabrikası (sağda).

SİNGER SAATLARI

TOPTAN SATIŞ: TİTİŞ A.O. Eminönü Sigorta Han No. 314/315 PERAKENDE : SİNGER SAAT MAĞAZASI Eminönü No. 8 ANKARA : Yurda Sokak Vagonlı karşında İZMİR : Konak Ankarapalas otelî altında

rak saatle tanışan bizlerin yaşamımız boyunca kullandığımız saatler ile aramızdaki ilişki, bir çok nesneyle olan ilişkiden daha kuvvetli olmuş ve çocukluğumuzun o unutulmaz anıları arasında yer almıştır. Özellikle orta yaş ve üstünde olan erkeklere çocukluklarında hediye edilen -çoğunlukla sünnet düğünlerinde- saatler, ilk anımsadıkları saatler olmuştur. O zamanlar çocuk saatleri olmadığından 'büyük saatleri' hediye alan çocuklar, bir yandan büyümenin bir yandan da zamana hükmetmenin hazzını yaşarlardı.

Benim çocukluğumdaki ilk saatim, 'Nacar' marka bir saatti. O yıllarda Türkiye'nin en popüler saatlerinden biri olan Nacar, şimdi yeniden üretilmeye başlamış...

İsviçre'de yaşayan Ohannes Nacaryan ile İstanbul'daki kardeşi Kevork Nacaryan ilk saatlerini, 1921'de, Zila Watch isimli bir şirket kurarak üretmişlerdi. Saatleri Nacar, kısa sürede Türkiye'nin en ünlü saatlerinden biri olmuştu. 1997'den itibaren Konyalı Saat tarafından üretilmeye başlayan çocukluğumuzun, gençliğimizin unutulmaz saati Nacar, yeni modelleriyle serüvenine kaldığı yerden devam ediyor...

Ahmet Haşim, romanında Hayri'nin dayısı tarafından hediye edilen saat ile arasındaki ilişkiyi şu satırlarla anlatır:

"Görülüyor ki, dayımın hediyesi beni hiç de büsbütün gafil avlamamıştı. Daha doğrusu onun hayatımda dolduracağı yer kendisi gelmeden çok evvel hazırlanmıştı. O yaşta bir saati olup da içinde ne vardır diye merak etmemek kabil midir? (...) Dayımın hediyesinin elime geçtiğinden hemen birkaç hafta sonra, bir daha hiç bir işe yaramayacak hiç bir zamanı saymasına artık imkân olmıyan iğri büğrü maden parçaları, paslı veya parlak

FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

Yazarımız Feza Kürkçüoğlu, bir saat dükkânının vitrini önünde (üstte). Singer saatlerine ait bir ilan (sol üstte). Demiryolu saati diye de bilinen 'Serkisof' marka Rus yapımı cep saati (solda).

Kum saatleri (solda), daha çok gemilerde hız ölçmede, nöbet sürelerinin ölçülmesinde kullanıldı. 1940 yılına ait bir ilanda ,Nacar marka 'kumbaralı saat' (en solda).

Dolmabahçe Sarayı Saat Müzesi'nde, yerli ve yabancı ustalarca yapılmış pek çok saat sergileniyor (üstte). Hollandalı fizikçi Christian Huygens (sağda), dakikaları da gösteren saati icat etmişti.

bir yığın enkaz haline geldiğini söylemeye lüzum var mı? Bu tecrübeden elimde iki şey kaldı. Her gördüğüm saati çözmek ve içine bakmak hevesi, bir de saatten gayri şeye alâkasızlık."

Evet, bu girişten sonra artık saat tarihine göz atabiliriz... İnsanoğlu, zamanı ölçmek için Antik çağlardan başlayan bir uğraş içinde olmuş. İlk ve en eski saat ise 'güneş saati' olmuş. Mısırlıların 'gölge saati' dedikleri bu saat, güneşin gökyüzündeki hareketinden yararlanılarak zamanı ölçüyormuş. İ.Ö. 3500 yıl öncesinden başlayan bir tarihten söz ediyoruz...

Sarkaç gücüyle çalışan saatlerdeki gelişme, Galileo'nun (sağda) sarkaçların uzunlukları oranında hareket ettiklerini keşfetmesiyle yaşandı. Günümüze dek kalmayı başaran en eski saat kulesi, İngiltere'deki 'Salisbury Katedrali'dir (en sağda).

Sonra... Sonra, İ.Ö. 15. Yüzyıl'da, önce bir kabın içindeki küçük delikten akan suyu işaret eden çizgilerden 'su saati' [klepshidra], ardından zamanı ölçen çeşitli uzunluktaki mumlardan yapılan 'mum saati' ve daha sonra da 'kum saati' icat edildi. Kum saatleri daha çok gemilerde hız ölçmekte, nöbet sürelerinin ölçülmesinde kullanıldı.

Mekanik saatin, ne zaman ve kim tarafından icat edildiği kesin olarak belli olmasa da 1088 yılında Çinli Su Sung'un su gücüyle saati yaptığı bilinmekte. On metre yüksekliğindeki bir kuleye yerleştirilen su saati, su dolabından elde edilen enerji ile saati bildiren çanlar, davullar çalmaktaydı.

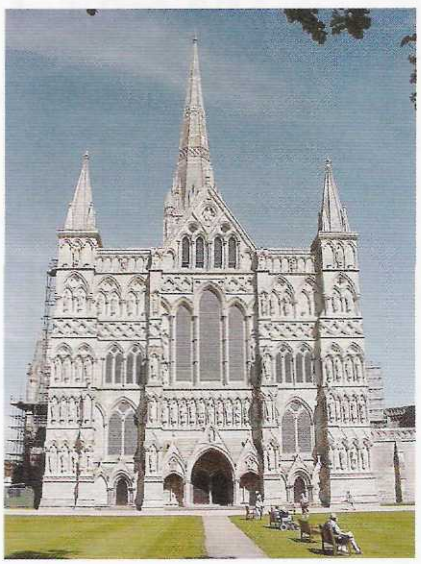
Mekanik saatler, Ortaçağ Avrupa'sında kiliselerde çanların zamanında çalması için kullanılmaya başlar. 1309'da, demirden bir saat Milano'da Aziz Eustorgio Kilisesi'ne yerleştirilir. Bugünkü saat kulelerine benzeyen ilk saat ise 1335'te, yine Milano'daki Aziz Gottardo Kilisesi'nde yapılır. Söz saat kulelerinden açılmışken belirtelim; günümüze dek kalmayı başaran en eski saat kulesi, İngiltere'de 1386'da yapılan Salisbury Katedrali saat kulesidir...

Saat tarihinin kilometre taşlarından olan bir kaç tarihi ve icadı anımsayalım... İlk zemberekli küçük saat, 1500'lü yıllarda Alman çilingir Peter Henlein tarafından yapıldı. Sarkaç gücüyle çalışan saatlerdeki gelişme, 1582'de Galileo'nun sarkaçların uzunlukları oranında hareket ettiklerini keşfetmesiyle yaşandı.

1656'da, Hollandalı fizikçi Christian Huygens, o zamana dek kadranında sadece saat başlarını gösteren saatlere, dakikaları da gösteren saati icat ederek bir yenilik getirdi. Artık zamanı dakikası dakikasına, hatasız ölçmeye başlamıştı insanoğlu...

Bu noktadan sonra hızlanmak zorundayız. Malum konu uçsuz bucaksız, dergi sayfaları ise kısıtlı...

Devam edelim... 1650'lerin sonlarında İngiliz fizikçi Robert Hooke, saat balansını bir yay yardımıyla denetleyince cep saatlerinde önemli bir

gelişme süreci başlamış oldu.

1670'te İngiliz saat yapımcısı William Clement, saniyelerin de kadranda yer alacağı saati yaptı. Denizciler için saat çok önemliydi; çünkü, boylamın doğru tespit edilmesi gemilerin kaybolmasına son verecekti. İngiliz hükümeti 1714'te, en dakik saati yapacak olana 1 milyon sterlin vaat etti. İngiliz saat yapımcısı John Horrison, saniyenin onda biri kadar hata payı olan saati yaparak ödülü aldı.

1829'da, ilk elektrikli saat icat edildiğinde, bu buluş sa-

atte devrim olarak nitelendirildi; ancak 1929'da, titreşimli 'quartz' saatler bu buluşu gölgede bıraktı.

1955 yılında, İngiltere Ulusal Fizik Laboratuvarı'nda bütün bu buluşları unutturan bir saat yapıldı: 300 yılda 1 saniye hata payına sahip 'Atom saati'...

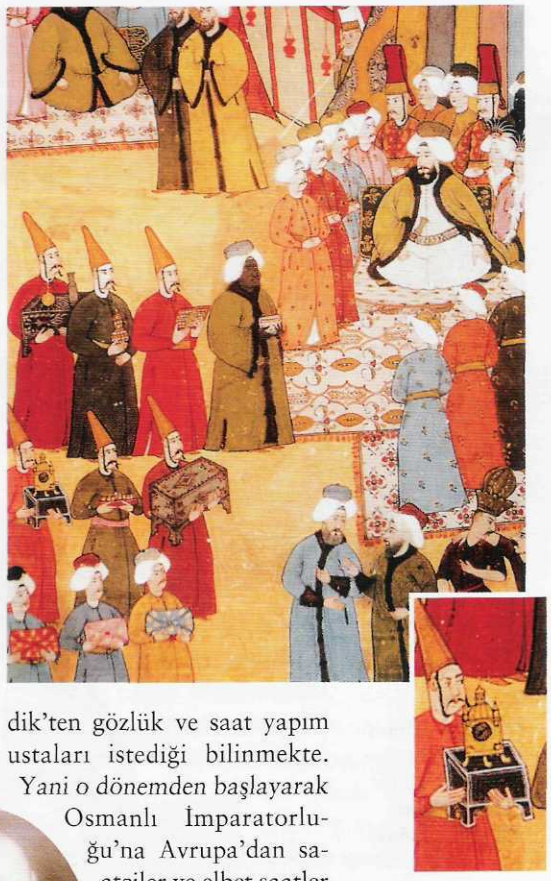
Saat tarihinin kilometre taşları kısaca bunlar... Osmanlı'da saat tarihinin kilometre taşlarına gelince; öncelikle saatin Müslümanlar için önemini vurgulayarak söze başlayalım. İbadetin vazgeçilmez unsurlarından biri olan saat, Osmanlı'da uzun süre yeniliklere kapalı bir tarih yaşamış.

İstanbul Rasathanesi'nin kurucusu Takiyüddin Efendi, 1575'te yazdığı 'Mekanik Saat Konstrüksiyonuna Dair En Parlak Yıldızlar' isimli kitabıyla, yalnız İslam âleminde değil, Batı dünyasında da yankı yaratır. Fatih Sultan Mehmet'in 1477'de, Venedik'ten gözlük ve saat yapım ustaları istediği bilinmekte. Yani o dönemden başlayarak Osmanlı İmparatorluğu'na Avrupa'dan saatçiler ve elbet saatler gelmeye başlar. Bir süre sonra İstanbul Avrupalı saat ustalarıyla dolar ve özellikle İstanbul'da, Avrupa'da üretilen saatler ayarında saatler yapılmaya başlanır.

17. Yüzyıl sonlarına kadar süren üretim, öncelikle Avrupalı üreticilerin saat yapımında kullanılan parçaları ithal etmeyi kesmesi, yerine saat ithal etmesiyle geriler. Ne yazık ki, Osmanlı Avrupa'daki saat sanayiinin hızlı adımlarına ayak uyduramaz ve Avrupa'da Türkiye için üretilen özel saatlere mahkum olur.

III. Selim, 1747 İsviçre doğumlu ünlü saat ustası Abraham Louis Breguet'in saatlerine merak salar. İstanbul bu yüzyılda, özellikle İngiliz saat ustalarının ürettikleri saatler için bulunmaz bir pazar olur.

İsviçreli saat ustası Abraham Louis Breguet (solda). 1946 tarihli 'otomatik' Omega saatlerinin ilanı (en solda). 19. Yüzyıl'a ait olan ve ön yüzünde Sultan Abdülaziz'in portresi bulunan cep saati (solda, en üstte). 'Surname-i Vehbi'den bir minyatürde, Sultan III. Ahmed'e sunulan hediyeler arasında bir saat de bulunduğu görülüyor (üstte). Günümüzün bir saat dükkânı vitrini (solda).

Feza Kürkçüoğlu, Kapalıçarşı'daki bir saat dükkânının önünde (üstte). 1937 yapımı kronometreli bir Patek Philippe kol saati (sağda).

İsaac Rogers, Ralph Gout, Robert Markham ve baba oğul Prior'lar, yüz binin üzerinde saat üretirler Osmanlı topraklarında yaşayanlar için. Gerek Osmanlı hanedanlığı, gerekse de Osmanlılar, bu saat ustalarının imzasını taşıyan saatleri kullanmaya başlarlar.

Türk saat ustalarına gelince; özellikle 16. Yüzyıl'dan başlayarak Osmanlı mekanik saat ustalarının Mevlevi olması, din ile saat arasındaki ilişkinin en güzel kanıtıdır. Sabır... Gerçekten, sabır isteyen saat yapımında, bir çok Mevlevi usta yaptıkları saatlerle ünlenirler. Bunlar arasında, Ahmet Eflâki Dede ve Mehmet Muhsin en ünlüleridir.

Saat tarihi sayfalarında yaptığımız yolculuğu burada bitiriyor ve geçmiş ve günümüz saatlerinin sergilendiği, satıldığı mekânları gezmeye çıkıyoruz. Evliya Çelebi gibi olmasa da kent içinde 'saat'in peşine düşüyoruz.

Topkapı Sarayı'nda bulunan, 16. Yüzyıl'dan 20. Yüzyıl'ın başına dek yapılmış 376 olağanüstü saatten kısaca söz ettikten sonra yola koyulacağız. Duvar saatlerinden konsol saatlerine, cep saatlerinden form saatlerine (enfiye kutusu, kalem kutusu, vazo, gözlük gibi) çeşitli form ve boyutlarda İngiliz, Fransız, Türk, İsviçre, Avusturya, Alman ve Rus ustaların yaptıkları bu tarihi saatlerin hepsinin birbirinden ilginç öyküleri var. Topkapı Sarayı'ndaki saatleri bir başka gün gezmek üzere, ilk durağımız olan Dolmabahçe Sarayı'na doğru yola çıkıyoruz...

Dolmabahçe Sarayı'ndan içeri girdik; Saat Müzesi'ne doğru yürüyoruz. Kısa bir yürüyüşten sonra Dolmabahçe Sarayı İç Hazine Binası olarak bilinen Saat Müzesi'nden içeri girdik. Müzenin sonuna kadar yürüyüp saatleri incelemeye başladık.

Burada ayaklı boy saatleriyle, çeşitli boy ve büyüklüklerde duvar ve konsol saatleri sergilenmekte. Aslında Dolmabahçe Sarayı Saat Müzesi Koleksiyonu'nda bulunan saatler ya hediye olarak saraya girmiş ya da satın alınmış... Yani sarayın yapısına uygun saatler bunlar. Sadece zamanı göstermenin ötesinde, bir sarayın görkemine uyum sağlayacak, hatta görkemine görkem katacak kadar da 'süslü' saatler.

Çoğunluğu Fransız yapımı olan saatlerin 18. Yüzyıl sonu ve 19. Yüzyıl başının özelliklerini çok iyi yansıtan, estetik

'Rodania' saatlerinin 1953 tarihli bir ilanı (sağda). 'Cyma' saatlerinin 1935 tarihli bir ilanı (en sağda).

ve ince bir işçilikle bezenmiş olduğunu söyleyelim. Belirtildiğine göre, buradaki Fransız yapımı saatler mekanik yönden kusursuzmuş. Saat Müzesi'nde saatler boyu kalıp saatlere bakmak mümkün. Ancak biz, son bir saate daha bakıp görevliye iyi günler diledikten sonra bu tarihi ortamı terk ediyoruz.

Şimdi, Kapalıçarşı'nın içindeyiz... Kuyumcu dükkânlarının arasından 'Cevahir Bedesteni'ne sapıyoruz. Bu dükkânlarda, eskiden cep saatlerinden masa saatlerine, takı saatlerden kol saatlerine kadar, yıllara meydan okuyan hemen her markadan saate rastlamak mümkündü. Bugün çoğu el değiştirerek gümüş takı ve antika satan dükkânlar haline gelen bu küçük çarşıda bulabildiğimiz üç beş saat vitrininin önünde zaman geçirdik...

Neler yoktu ki vitrinlerde;

1950'li yıllara ait bir gazete ilanının detayında, baba-oğul bir saat dükkânında (solda). Bir 'Rolex' saatin içi (en solda). 'Doxa' saatlerinin 1953'te yayımlanan bir ilanı (altta).

yakın tarihin o görmüş geçirmiş saatleri, bakım görmüş yeni alıcılarını bekliyordu. Geçmiş zamanların ince işçiliğini taşıyan kadın saatleri, bir zamanların – bir çoklarına göre yaşadığımız zamanın da - en güzel saatleri yan yana, küçük bir müze vitrininde durur gibi sıralanmaktaydı.

Zenith'ler, Patek Philippe'ler, Cartier'ler, Omega'lar, Vacheron Constantin'ler ve efsane Rolex'ler, yeni sahiplerini beklemekte... Hepsi takır takır çalışıyor; 'tarihi' ve 'piyasa' değerlerine göre değişen fiyatlara satılıyorlar. Örneğin, 1918 yapımı Vacheron Costantin bir saat, ortalama 2 bin dolara ya da 1950 model Rolex marka bir saat -altın kaplama- 4 bin 800 dolardan alıcı bekliyor.

Dolmabahçe Sarayı Saat Müzesi'nde başlayan gezimiz, Kapalıçarşı 'Cevahir Bedesteni'ndeki saat dükkânlarından sonra, günümüz saatlerinin satıldığı Osmanbey, Şişli ve Beyoğlu'ndaki saat dükkânlarında devam ediyor. Burada da günümüzün en popüler saatleri Philippe Charriol, Chronoswiss, Tac Heuer, Eterna, Cartier, Zenith, Patek Philippe, Cartier, Omega, Breitling,

Longines, Tissot, Oris, Rado, Christian Dior, Mont Blanc, Locoste, Gucci gibi saatler ile 21. Yüzyıl'ın elektronik saatleri olan Seiko, Casio, Citizen ve Swatch marka saatleri inceliyoruz...

İnsanlık tarihiyle neredeyse at başı giden bu nesne üzerine yazılacak o kadar çok şey var ki... Ama ne yazık yazının son noktasını koymak zorundayız. ■

'Serkisof' marka Rus yapımı cep saati (solda). 1940'lı yılların 'Mappin' marka kadın saatleri (sol altta). İstanbul-Osmanbey'de bulunan bir saat dükkânı (altta).

◆ Hazırlayan: Taner Güdükoğlu

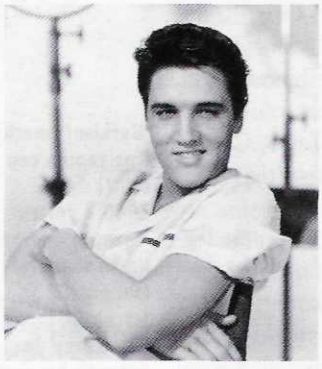
İsmet İnönü için...

"İmparatorluğun çöküşü içinde vazife yapmaya çırpınırken, hesapsız şehitler ve felakete uğrayanlar arasından, yaşayarak çıkmak gibi bir umulmadık olay başımdan geçti" diyor İsmet İnönü; 'www.ismetinonu.org.tr' adresinde, kendi ağzından sunulan özgeçmişinde... Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı, ikinci cumhurbaşkanı, asker ve devlet adamı İsmet İnönü (1884-1973) için hazırlanmış olan 'www.ismetinonu.org.tr' adresindeki sitede, İnönü'nün yaşamıyla ilgili pek çok detaylı bilgiye ulaşmak mümkün... İnönü'nün, Kurtuluş Savaşı öncesinde ve sonrasındaki rolünün, görevlerinin ve bir devlet adamı olarak tavrının, 'Tarihi Yapan İnönü' başlığı altında, detaylı olarak ortaya konduğu site, fotoğraflarla da desteklenmiş...

'Elvis İstanbul'da...

12 Ağustos'ta, Elvis Presley hayranları, ünlü sanatçının ölüm yıldönümünde bir kez daha malikânesinin önünde buluşup şarkılar söyleyecek, sanatçıyı anacak... Bu vesile ile sizlere, İstanbul'daki Elvis hayranlarının bir araya geldiği bir siteyi tanıtalım. 'www.elvisinistanbul.com' adresinde yayın yapan sitede, *Elvis hakkındaki en kapsamlı* Türkçe kaynağı bulabilirsiniz. Eğer siz de fanatik bir Elvis hayranıysanız, bu sitedeki diğer fanlarla tanışıp koleksiyonlarınızı paylaşabilirsiniz.

'Sakin savaşçı' Gandhi

13 yaşında evlenip avukat olmak için İngiltere'ye gitti. Diplomasını alınca İngiltere'nin sömürge yönetimindeki Hindistan'a döndü. Güney Afrika'da sömürgeciliğe ve ırkçılığa karşı mücadele etti. Defalarca hapse girip çıktı; ama en ufak bir şiddet eylemine başvurmadı. Adeta, bir 'sakin savaşçı'ydı. Hapisteyken girdiği açlık grevi sonucunda 40 kiloya kadar düştü. Tarihin en kanlı devrimlerinden birinde, o, hiç yerinden kımıldamadığı halde başroldeydi. Hindistan halkının tek kahramanıydı. 'Pasif direniş'le, tüm dünyada bağımsızlık peşinde koşanların idolü oldu. Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasında en büyük rolü oynamasına rağmen, 1948'de, bir Hindu tarafından öldürüldü... Dünya tarihine damgasını vuran, sonradan 'yüce ruh' manasına gelen 'Mahat'ma adıyla anılan Gandhi'nin yaşadıklarını ve geride bıraktıklarını merak edenler, Gandhi felsefesiyle dolup taşan aşağıdaki internet adreslerini ziyaret edebilirler:

www.mkgandhi.org
www.gandhiserve.org
web.mahatma.org.in

Devalüasyon tarihine yolculuk

Takvimler 4 Ağustos 1958'i gösterdiğinde, Türkiye Cumhuriyeti, tarihinin en zor günlerinden birini yaşıyordu. 1950'li yıllarda uygulanan dışarıdan sermaye ithaline ayarlanmış serbestleşme programı planlandığı gibi işlemeyince, 1954'ten itibaren Türkiye'de büyük bir krizin çanları çalmaya başlamıştı. IMF'nin uyarılarına rağmen önlem almakta yetersiz kalan Adnan Menderes hükümeti, büyük bir kaosa sürüklenmeye başlamıştı. 1958'e gelindiğinde, IMF ile 'stand-by' anlaşması yapmak kaçınılmaz hale geldi. Hükümet, hazırladığı 'niyet mektubu'nu IMF'ye verdi. Böylece 'niyet mektubu' terimi literatürümüze girmiş oldu... Ardından, IMF'nin baskılarıyla devalüasyon kaçınılmaz hale geldi. 4 Ağustos 1958'de ilan edilen yüzde 221.4'lük devalüasyonun ardından, 2.80 lira olan dolar kuru 9 liraya tırmandı... Türkiye Cumhuriyeti'nin bitmek bilmeyen krizlerle dolu tarihini bir kez daha hatırlamak isteyenler, aşağıdaki adreslerde bu krizlerin tarihini bulabilirler:

http://dosya.hurriyetim.com.tr/19subat/06kriz.asp
http://www.atonet.org.tr/turkce/bulten/bulten.php3?sira=316

merakediyorum@googlegroups.com

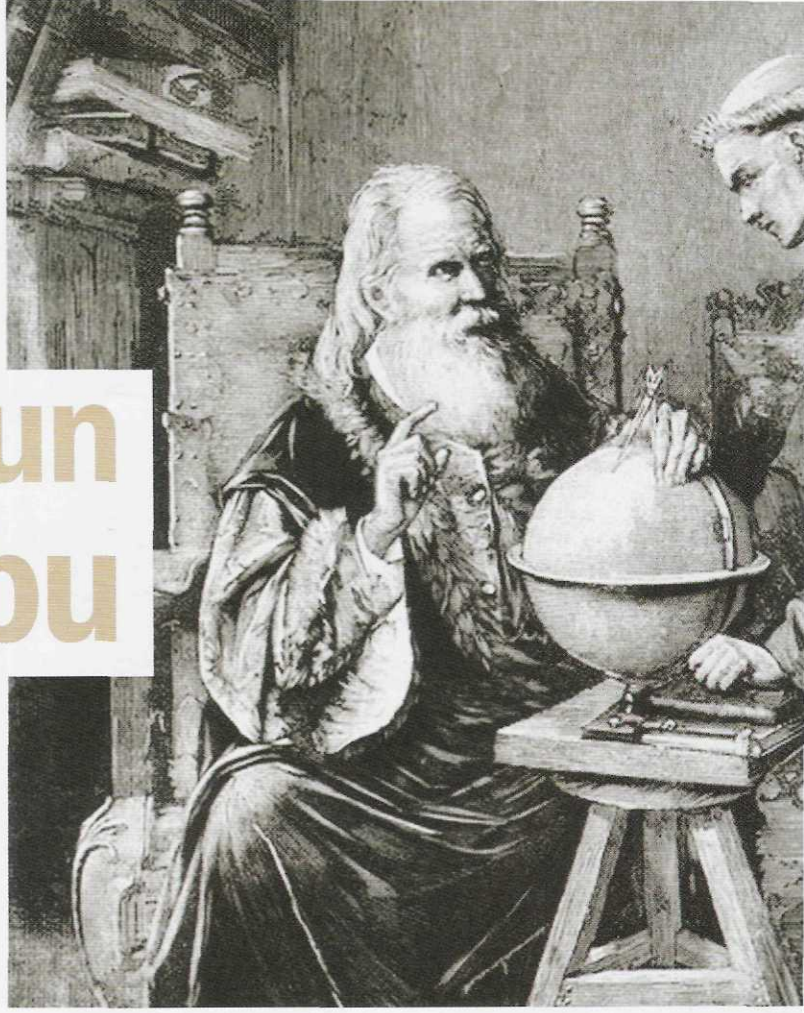
Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

Modern bilimin zaferinin arifesinde...

Galileo'nun teleskobu

Galileo Galilei, teleskobundan gördükleriyle ve teleskobunun gösterebildiklerinden çok daha engin olan zihniyle, bilimin bilim olma serüveninde, karanlıklarla mücadele ederek çok önemli adımlar atmıştı.

FATİH TOPTAN

Kendi anlatımıyla, 'daha önce fizikçi olan, yıllarca teorik fizik alanında araştırmalar yapan, sonra biyoloji yönetiminde ve birazcık da siyasette bulunan' Erdal İnönü, son yıllarda Sabancı Üniversitesi'nde bilim tarihi dersleri veriyor. İnönü, Çukurova Üniversitesi'nde 2003 yılında düzenlenen 'bilim tarihi' konulu konferansta, 'bilim devrimi'yle tanışmasını şu sözlerle anlatır: "Bilim tarihini incelerken, benim ilk dikkatimi çeken şu oldu; bir bilimsel devrim konusu var... Ben lisede öğrenciyken, bilimsel devrim diye bir şey duymadım. Sonra üniversitede fizik çalışırken de duymadım. Ancak bilim tarihiyle ilgilendiğim zaman, bilimsel devrim diye bir aşama, bir kavram olduğunu öğrendim."

İnönü'nün bu sözleri, Türkiye'nin eğitim sisteminde bilim tarihine yeterince yer verilmediğine iyi bir örnektir. Oysa, bilim devriminin öyküsü, insanın yaşadığı evreni anlamasının, o evrende kendi varlığını konumlandırmasının ve kendi kaderini eline almasının, kısacası 'insan olma' serüveninin çok önemli dönemeçlerini barındırır. Bu dönemeçlerin en önemlilerinden bazılarını da, yıllar önce, yine böyle bulutsuz bir yaz gününün gecesinde, teleskopla gökyüzünü incelemeye başlayan Galileo kat etmiştir. Öyküyü biraz geriden alalım...

1884 tarihli bir çizimde yaşlı Galileo ve yardımcısı (en üstte). Kopernik (sağda) ve Tycho Brahe (sağ üstte).

Kopernik (Nicholas Copernicus / 1473-1543) bilim devrimi diye adlandırılan dönemi başlatacak çalışmalarına başladığında, bu alanda hâlâ Aristoteles (M.Ö. 384-322) ve Batlamyus'un (Ptolemeus / M.S. 100-170) fikirleri egemendir. Kopernik'i, 1543'te yayınladığı 'De Revolutioni-

Vincenzo Cesare Cantagalli'nin 1870 tarihli tablosunda, Galileo, yardımcısına gözlemlerini yazdırıyor (solda). Galileo'nun teleskoplarından biri (solda, ortada). Johannes Kepler (altta).

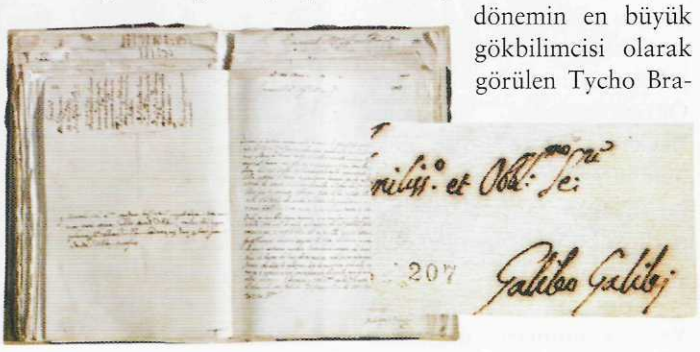

bus Orbium Caelestium' (Gökteki Kürelerin Dönmeleri Üzerine) adlı yapıtına götüren süreç, onun, Batlamyus ve onu izleyen gökbilimcilerin, gezegen sorununu çözemediğine inanmasıyla başlar. Gezegen konumlarını hesaplamak için çalışan Kopernik, bunun, 1300 yıl boyunca astronomiye egemen olan Batlamyus'un Yer merkezli sistemiyle olmayacağını anlar; bu sistemi tamamen değiştirerek, kendi güneş merkezli sistemini oluşturur. Önerilen model son derece devrimcidir; yüzyıllardır evrenin merkezinde duran Yer oradan alınmış ve tıpkı diğerleri gibi güneşin etrafında dönen sıradan bir gezegen haline getirilmiştir...

Kopernik, kitabın yayımlanmasından kısa bir süre sonra ölür. Kitabını son derece teknik bir dilde yazdığı için, kilise kitabı anlayıp 1616'da 'De Revolutionibus Orbium Caelestium'u ve dünyanın döndüğünü savunan tüm eserleri yasaklayana kadar, çağın ileri gelen gökbilimcileri kitabı okurlar.

Hıristiyan inancında Yer, evrenin merkezinde sabit bir haldedir. Kopernik'in savları, İncil'de açıkça belirtilen bu durumu tamamıyla değiştirmektedir. Bunun yanında, dünyanın 'herhangi bir gezegen' haline gelmesiyle beraber, evrende, dünya benzeri başka gezegenlerin de olabileceği ve buralarda da yaşam olabileceği olasılığı ortaya çıkar. Bu ise, günümüz dünyasında dahi ısrarla tartışılmaya devam eden, insanlığın Adem ile Havva'dan geldiğine olan inanca ters düşmektedir. İtirazlara konu olan ve sayıları artırılabilecek bu tarz örnekler, bunları dile getirenleri çok komik durumlara düşürecek zamanlara kadar devam edecektir...

Kopernik'ten sonraysa, dönemin en büyük gökbilimcisi olarak görülen Tycho Bra-

Galileo'nun Vatikan arşivlerinde bulunan orijinal elyazmaları ve imzası (solda).

17. Yüzyıl'da Floransa şehri (üstte) ve Galileo'nun Floransa'daki evi (sağda).

he (1546-1601), tasarladığı evren modelinde, Ay ve Güneş'in Yer'in etrafında, diğer gezegenlerinse Güneş'in etrafında düzgün dairesel yörüngelerde dolandığını öne sürer. Eski ile yeninin bir uzlaşması olarak görünen bu sistem, ilk bakışta bir geriye dönüş olarak görünebilir. Ancak Brahe'nin, gerek kullandığı teorik yöntemler, gerekse gözlem yöntemleri, gökbilimde 'eski'den giderek uzaklaşıldığının bir göstergesidir. Özellikle gözlem yöntemlerine getirdiği yenilikler, gökbilimdeki bu gelişime büyük katkı sağlar. Öğrencilerinden Johannes Kepler (1571-1630) de, gökbilimin gelişimine büyük katkı sağlayan çalışmalarını yaparken, bu gözlemlerden çokça faydalanacaktır...

Kopernik'i, Güneş ve Yer'in konumlarını değiştiren o büyük adımdan sonra, ayrıntılarda Batlamyus'a daha yakın kalmakla eleştiren Kepler, Brahe'nin gözlemlerini kullanarak, Mars'ın yörüngesinin elips olduğunu saptar. Eliptik yörüngeyi de içeren ve kendi ismiyle anılan yasalar, çok önemli bir aşamanın daha geçilmesini sağlar. Gerisini ise, Galileo ve Newton'a bırakır...

Matematikçi, fizikçi ve gökbilimci Galileo Galilei'nin (1564-1642) bilime katkısı sadece bulduğu sonuçlarla değil, aynı zamanda, araştırmalarındaki gözleme ve deneye dayanan yaklaşımıyla da olmuştur. Bunun örneklerini çok erken yaşlarında vermeye başlar. Babasının isteğiyle Pisa Üniversitesi'nde tıp öğrenimine başladığı 1581 yılında, Pisa Katedrali'ndeki bir ayin sırasında, bir keşişin, bir avizedeki mumları yakması için onu çekmesi ve bırakması sonucunda avizenin salınımı dikkatini çeker. Bunun üzerine kendine basit bir sarkaç yapar ve salınımını inceleyerek, sarkaçların zaman ölçümünde kullanılabileceğini öne sürer. Bu düşüncesi sonraları, hassas mekanik saatte uygulamaya geçecektir...

Galileo, matematiğe ve fiziğe olan ilgisi sebebiyle, bu alanlardaki çalışmaları uğruna tıp öğrenimini yarıda bırakır. Üzerinde olumlu bir etki bıraktığı matematikçi ve asilzade Guidobaldo del Monte'nin desteğiyle Pisa Üniversitesi'nde matematik kürsüsünün başına geçer. Öğretim üyeliğinin ardından, sarkaç ilkesinin keşfinden sonra başladığı, ancak yarım bırakmak zorunda kaldığı 'hareket' konusuyla yeniden ilgilenmeye başlar. Cisimlerin 'neden' hareket ettiklerinden ziyade, 'nasıl' ha-

Galileo'nun gözlemleriyle oluşturduğu Ay yüzeyi çizimleri (sağda, ortada). Galileo teleskobunun tanıtımını yapıyor (sağda).

reket ettikleri üzerinde duran Galileo, Aristoteles'in, aynı yükseklikten bırakılan iki cisimden ağır olanın, ağırlığıyla ters orantılı olarak yere daha çabuk düşeceği yönündeki görüşünü çürütür. Hareket üzerine çalışmalarına, eğik düzlemler kullanarak, cisimlerin düz yüzey üzerindeki hareketlerini inceler. Bu çalışmalarında, Newton'un çalışmalarında teorikleşecek bazı ilkelere yaklaşır.

Genel kabul görmüş düşünceleri cesurca sorgulaması, kendine düşmanlar yaratırken, babasının ölümünden sonra maddi yükünün de artmasıyla, Galileo 1592'de, Guidobaldo'nun da desteğiyle, kendisine daha iyi koşullar sağlayacak olan Pedua Üniversitesi'nin matematik kürsüsünün başına geçer. Teleskopla çalışmalarına da Pedua'da başlayacaktır...

Teleskobu kimin, ne zaman icat ettiğine dair kesin bir bilgi bulunmuyor. Galileo, Hollanda'dan Venedik'e gelen böyle bir aletin varlığından 1609 yılında haberdar olur ve optik bilgisini kullanarak kısa sürede üç, on ve nihayet otuz kez büyüten bir teleskop yapar. Ardından, teleskopla gökyüzünü inceleyerek bu aleti bilimsel amaçlarla kullanmaya başlar.

Galileo, teleskobunu Venedik Senatosu'na gösteriyor (solda).

Alexandre Koyré, Galileo'yu ilk bilimsel aleti yaratan kişi olarak gösterir; teleskobun, bir optik kuramdan yola çıkarak belli bir bilimsel amaç için yapıldığını belirtir ve ekler: "Bununla gözlenebilirin, yani, Galileo öncesi bilimin temeli olan duyulur algıya verilmiş şeyin sınırlarını aşmamızı sağlayan, maddeyle somutlaşmış bir kuramın ilk örneklerini görüyoruz." (Bilim Tarihi Yazıları-1, TÜBİTAK, 2000)

Böylece, bilinen gökcisimlerinin daha belirgin ve ayrıntılarıyla görülebilir, bilinmeyenlerin de keşfedilebilir hale gelmesiyle, örneğin, Aristoteles'in gök cisimlerinin kusursuz bir küre olduğu yönündeki görüşlerini çürütmeye yetecek olan Ay yüzeyinin engebeli yapısını gözlemleyebilir; önceleri Yer-Ay arası bölgedeki bir gök olayı olduğuna inanılan Samanyolu Galaksisi'nin sayılamayacak kadar çok sayıda yıldızdan meydana geldiğini görebilir; güneş lekelerini ve Jüpiter'in uydularını gözlemleyebilir... Jüpiter'in uydularının gözlemlenmesi, Kopernik karşıtlarının, 'eğer Yer Kopernik'in dediği gibi dönüyorsa Ay geride kalacaktır' şeklindeki iddialarını çürütür. Galileo bunlar gibi çeşitli gözlemler yapar ve bunların Kopernik'in görüşünü desteklediğini savunur. Ancak, görmek istemeyenlere bunları teleskopla kanıtlamak kolay de-

Galileo'nun 'İki Temel Evren Sistemi Üzerine Konuşma' adlı kitabının ithaf sayfasında Aristoteles, Batlamyus ve Kopernik tartışıyor (sol üstte). Galileo, Engizisyon'dan önce kilise yetkilileriyle görüşüyor (solda).

1841 tarihli freskte, Galileo Venedik düka ve senatörlerine teleskobunu gösteriyor (sağda). İngiliz şair John Milton, Galileo'yu ziyaret ediyor (en sağda). Galileo'nun teleskobunun yeniden yapılmış bir modeli ve arka planda Floransa kenti (altta).

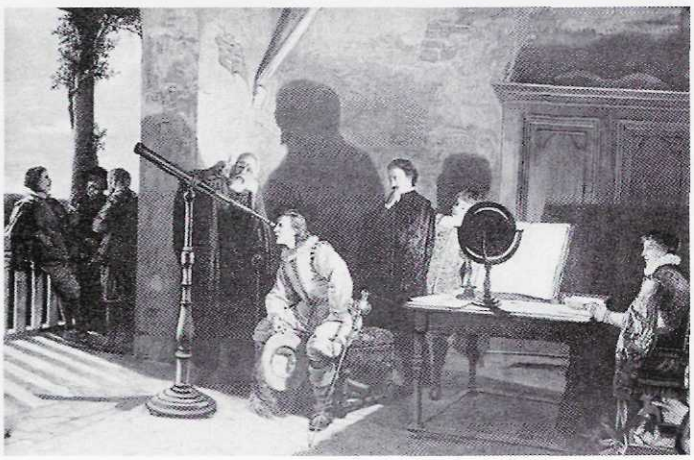

ğildir. Nitekim, fikirlerine karşı çıkanlardan bazıları, teleskopla bakmayı bile reddederler...

Galileo, Pedua Üniversitesi'ndeki yaşamı boyunca yaptıklarıyla burada kendisine saygın bir yer edinse de, Floransa'ya geri dönmeyi istemektedir. 1610'da, Toskana Büyük Dükü Cosimo de Medici'nin matematikçisi ve filozofu, aynı zamanda Pisa Üniversitesi'nin baş matematikçisi olarak istediğine kavuşur. Ancak, bu Galileo için hiç de iyi bir tercih olmayacaktır. Çünkü, Venedik gerçek bir cumhuriyetken,Toskana Katolik Kilisesi'nin buyruğu altındadır. Kendisine olan düşmanlık her geçen gün artarken, o bunlara aldırmadan çalışmalarına devam eder. Bu sırada, Roma'yı ziyaret eder, orada büyük ilgi görür ve Lincei Akademisi'ne seçilir. Ancak, dönüşünde, karşıtlarının sayısını artmış ve seslerini yükseltmiş bulur.

13 Aralık 1613'te, arkadaşı keşiş Castelli'ye şunları yazar: "Bana göre, doğaya ilişkin kanılarımızın doğruluğunu göstermek için kutsal kitaptaki ayetleri zorlayıcı bir biçimde kullanmak akla uygun bir yöntem değildir. Çünkü duyularımızın bize sunduğu kanıtlar veya başka kanıtlamalar ile, sonradan bunların tersi ortaya çıkabilir. İnsanın anlama gücüne kim sınır koyabilir? Dünyada bilinebilecek her şeyin halen bilinmekte olduğuna bizi kim inandırabilir?" (Aktaran: W. Bixby, Galileo ve Newton'un Evreni, TÜBİTAK, 2002). Castelli bu mektubu elden ele dolaştırır. Ancak yanıt, çok kısa bir süre sonra ve çok net olarak, Dominik Kilisesi Santa Maria Novella'da vaaz veren Rahip Thomas Caccini'den gelir. Cassini, Kitab-ı Mukaddes'ten şu bölümü okur: "Tanrı'nın Amorileri İsrailoğullarına teslim ettiği gün Yeşu, Tanrı ile konuştu ve İsrail'in önünde şunu söyledi: Ey Güneş, Gibeon üstünde hareketsiz kal (...) Ve güneş gökyüzünün ortasında hareketsiz kaldı." (Aktaran: W. Bixby).

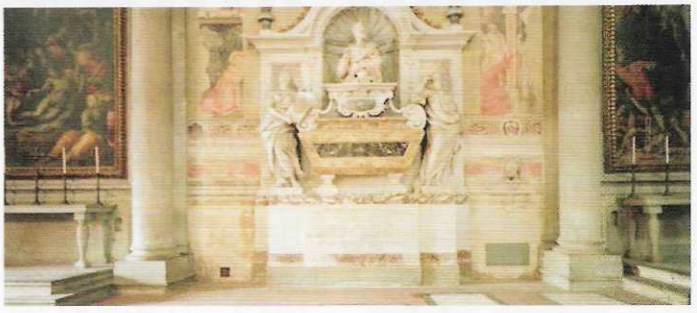
Galileo, her ne kadar fikirlerini savunmaya çalışsa ve hatta bazı kilise mensuplarını ikna etse de, 1632'de yayım-

Galileo İngiliz şair Milton ile gözlem yapıyor (sağda).

Kilise liderleri Galileo'yu dinliyor (solda). Galileo'nun Floransa'da bulunan mezarı (sol altta).

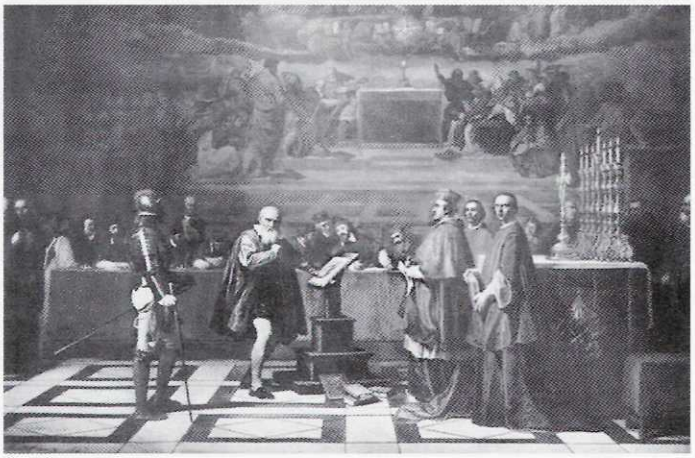
lanan ve edebi ve bilimsel bir şaheser olarak gösterilen 'Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo' (İki Temel Evren Sistemi Üzerine Konuşma) eserinden hemen bir yıl sonra, Engizisyon Mahkemesi'ne çıkarılır ve kilisenin 1616 yılında koyduğu yasağa karşı gelmesi sebebiyle suçlu bulunur.

Engizisyon'un karşısına çıkarıldığında, Galileo 69 yaşındadır ve sağlık durumu pek iyi değildir. Ayrıca, kendisine epey yandaş bulmuş ve saygın bir yer edinmiştir. Belki de bu sebeplerle, kilise kendisine 'hafif' bir ceza verir: Fikrini değiştirmeye zorlanır ve ev hapsine mahkum edilir...

Galileo, yaşamı boyunca, kendi tabiriyle 'geometrik harflerle yazılmış olan doğanın kitabı'nı okumaya ve anlamaya çalıştı. Doğayı anlama çabasında, Galileo da deneyden yola çıkılması gerektiğini söylüyordu ancak, deneye yüklediği işlev, o ana kadarkinden farklıydı; farklı bir yerden çıkarılan yasaların fiziksel dünyayı açıklayıp açıklayamadığını ortaya koymasıydı. İnsanlık tarihinde matematiksel fizik düşüncesi, daha doğrusu fiziksel dünyanın matematikleştirilmesi düşüncesi, ilk kez Galileo'nun çalışmalarında somutlaştı. Bu yüzdendir ki, Galileo'nun modern bilimin babası olduğu yönünde yaygın bir kabul vardır...

Galileo'yu mahkum eden Engizisyon, elbette ki, onun düşünmesini engelleyemedi. Mekanikte elde ettiği sonuçları tartıştığı ve bu alanda kendisinden sonra gelenlere yol gösteren 'İki Yeni Bilim Üzerine Konuşma' adlı kitabını hazırladı. Sarkacı saat mekanizmasının düzenine uygulamaya çalıştı. 1642'de öldüğünde, kilise geri adım atmamıştı...

Aynı yıl, uzaklarda bir adada, bir bebek dünyaya gelir. Bu bebek ileride, Bixby'nin tabiriyle, 'Galileo'nun nasıl hareket ettiklerini keşfettiği cisimlerin, neden hareket ettiklerini' keşfedecek ve çalışmalarıyla modern bilimin zaferini ilan edecekti. Elbette ki, Newton'dan söz ediyoruz...

Galileo Engizisyon'da yargılanıyor (solda).

◆ Hazırlayan: Lale Uçan
laleucan@yahoo.com

Dünyanın en zengin kızı, eşini nasıl buldu?

'Miss Rocofeller'in izdivaç imtihanı...

'Resimli Perşembe' dergisi, adını da yanlış yazıp, Rockefeller ailesinin bekâr genç kızından söz ederken, "bir Amerikalı kız için hayat hiç de zevk ve eğlenceden ibaret değildir" diyerek, 'Miss Rocofeller'in izdivaç imtihanını okurlarına duyurur...

"Amerikalı kız için hayat hiç de zevkten, eğlenceden, lüksten ibaret değildir. Bilhassa para, saadet için hiç de kâfi değildir... İzdivacı bütün matbuat âleminde dedikoduya sebep olan dünyanın en zengin kızı Miss Rocofeller'in [Rockefeller] izdivaç şartlarını okuyunca, şark kafası ile bu güzel miras yediye gülmekten kendimizi alamadık. O kadar Amerikanca fikirler vardı ki...

Rocofeller'in vâridâtı, artık hesap edilmeyecek dereceye varmıştır. Geçen sene, temettü vergisi olarak 7 milyon 500 bin dolar, yani 15 milyon lira vermiştir. Dünyanın en zengin adamının 21 yaşında, sevimli, güzel bir kızı vardır. Bu kız, kocasını kendisi bulmuş, onu birçok tecrübe ve imtihandan geçirmiştir. Miss Rocofeller, teşkil edeceği ailede paranın hiçbir rol oynamamasına itina etmiş ve kocasını bu sahada imtihan etmeyi unutmamıştır. Küçük Hanım, kocasını nasıl bulduğunu ve onunla izdivaç için ne şartlar koyduğunu şöyle anlatıyor:

'Her erkek ve kadın, hayatını kendi kazanmalı ve mesleğini kendi tesis etmeli. Kocası da kimsesiz bir genç gibi hayata atılacak ve herkes gibi çalışarak kendi mevkîni kendisi tesis edecek. Aile hayatımız miskin, tembel bir hayat olmayacaktır. İkimiz de müşterek çalışacağız.

'Günlerini şaşırmış...'

Erkek: Yanılıyorsunuz hanımefendi, benim ismim Nazım değil...

Kadın: Ay, pardon! Bugün Perşembe değil mi idi? Ben Cuma sandım...

(Akbaba, No.519/1927, S.3)

Kocamın çalışacağı yerde küçük bir apartman kiralayacağız. Hizmetçi, arabamız ve aşçımız olmayacak. Kendi evimi kendim düzenleyip kendim temizleyeceğim. Yemeği kendim pişireceğim...

Kocamı küçüklüğümden beri tanırım. Hatta çocukluğumuzda aramızda çocukça bir aşkın gelip geçtiğini bile hatırlıyorum. Sonra büyüdük, hayat ikimizi de bir yere attı. Bu aşkın kalbimizde yaptığı iz tamamen silinmemiş olmalı ki, uzun senelerden sonra birbirimize tesâdüf edince yekdiğerimize karşı temâyül duymaktan kendimizi men edemedik. Güzeldi, sevimli ve çalışkandı. Onu evvelâ imtihân etmek istedim. Evvelâ, başka bir erkeği sevdiğimi söyledim. Günlerce süren bir imtihandan sonra, benim hiçbir erkeği sevmediğime kanaat getirdi. O vakit geldi, ilân-ı aşk etti. 'Pederim bu izdivaca razı olmaz. Eğer istersen beraber kaçalım. Çünkü, benim sizinle kaçtığımı duyan ailem beni reddedecek. Bana miras vermek istemeyecek' dedim. O da, 'Pekâla, sen benim için her şeysin. Ailen ne derse desin. Ben seni istiyorum' dedi... Kendisine, ailemden beni terk ettiklerine dair bir mektup aldığımı söyledim. Hiç aldırmadı ve o vakit evlenmeye karar verdim..."

(Resimli Perşembe, No.5 / 1922, s.3)

'Selim Sırrı Bey'in Terbiye-i Bedeniyye Mektebi'nden bir görüntü...
(Resimli Kitap, No.5/1906, S.413)

İşte güzel Florya, işte biricik kumsal!

İşte güzel Florya! Denize girmek için geliyor akın akın İstanbul ahâlisi. Gel, buranın zevklerini sezelim, satırların üstünde, Florya'yı gezelim... Dünyayı kavurunca haziranın sıcağı, hepimize açılır denizlerin kucağı! Yanan vücutlarımızı sararak bir mayo; atlayalım dalgaların koynuna. Yüzeriz, eğleniriz akşama kadar; belki bu zevki en ziyâde, İstanbul tadar. Zîra ki; buradadır en güzel manzara: Açık yüzlü, yeşil gözlü Marmara. Unutulmuş yerdi Florya, ta eskiden. Bu ücrâ mesîreye olmazdı gelen-giden; fakat Beyaz Rusların geldiği günden beri, bütün İstanbul halkı işitti bu haberi. Florya kumsalları bir cennet

olmuştu. Onları pek yakından seyre dalalım bizde. Bu oynak kadınlarla çırpınalım denizde. Florya sahilleri, haydi bekliyor seni... Aman sağ tarafa bak; ne endamlı bir kadın! Tabi ki bir heykel gibi kafirin boyu posu. Uzaktan bakarken ne güzel görünüyor. Kalplerimiz vuruyor, başlarımız dönüyor. Daha âlası varmış; sol tarafa bak hele... Dalgalara atladı, ne hoş kulaç vuruyor. Etrafına kar gibi köpükler vuruyor. Haydi biz de seninle sulara gömülelim, yüzelim, eğlenelim, çırpınalım ve gülelim. Deniz sefasına doyulur mu hiç, denizde radyo dinlerken!

(Resimli Cuma, No.3/1927, S.2)

◆ Hazırlayan: Erkan Ildız
erkanildiz@hotmail.com

Kazı Başkanı Prof. Dr. Ian Hodder:

'Çatalhöyük'ün yüzde 5'ini ortaya çıkardık'

Çatalhöyük kazılarıyla ilgili olarak düzenlenen 'Leoparın Gülüşü' başlıklı konferansta konuşan Kazı Başkanı Prof. Dr. Ian Hodder, nüfusunun kalabalıklığına rağmen, Çatalhöyük'te, hiyerarşiye ve merkezî bir yapılanmaya rastlanmamasının ilginç olduğunu belirtti.

Koçbank ve Boeing'in ana sponsorluğunda sürdürülen Çatalhöyük kazılarıyla ilgili olarak, Atlas dergisi tarafından düzenlenen 'Leoparın Gülüşü' başlıklı Çatalhöyük buluşması, 9 Temmuz günü, Kadir Has Üniversitesi Haliç Salonu'nda gerçekleştirildi. Çok sayıda dinleyicinin hazır bulunduğu konferansta, Çatalhöyük Kazı Başkanı ve Stanford Üniversitesi Kültürel ve Sosyal Antropoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Ian Hodder ile İstanbul Üniversitesi'nden doktora öğrencisi Nurcan Yalman birer konuşma yaptılar. Buluşmaya adını veren leopara, Çatalhöyük'te duvar resimlerinde ve tanrıça figürinlerinde sık sık rastlanıyor...

Hodder, dia'lar eşliğinde yaptığı konuşmasında, kazının tarihçesini anlattıktan sonra, Çatalhöyük'te bulunan alt kısmında boğa tasvirinin yer aldığı doğurgan tanrıça figürünün bugüne kadar tanrıça olarak tanımlanmasına rağmen, aslında bunun tanrıça değil, başka bir yaratığı sembolize ettiği görüşünde olduğunu belirtti. Hodder, kutsal mekân olarak adlandırılan alanın da kutsal mekân olma-

Prof. Dr. Ian Hodder (üstte; Çatalhöyük'teki kazı alanlarından birinde), **konferanstaki sunumunu dia'lar eşliğinde gerçekleştirdi** (sağda).

yıp herhangi bir ev , boğa başlarının ya da betimlerinin de boğa kültünden ziyade, günlük yaşamla bağlantılı semboller olabileceğini ifade etti. Benzer bağlamda, boğa çizimlerinin de tıpkı Fransa'da Paleolitik Dönem mağara resimleri gibi, avın bol ve bereketli geçmesi için çizilmiş olabileceğini söyleyen Hodder; sembolizmi yorumlamanın çeşitli güçlükleri olduğunu, ancak tüm bunların bugünün bakışıyla değil o günün şartları çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini vurguladı.

Çatalhöyük'ün o zamanki nüfusunu 8 bin civarında tahmin ettiklerini belirten Hodder, bu büyük nüfusa rağmen yerleşimde bir hiyerarşiye, merkezî bir yapılanmaya rastlanmamasının da ilginç olduğuna işaret etti. Toplumda hiyerarşinin esas belirtisinin mezarlar olduğunu, ancak Çatalhöyük mezarlarında bunun olmadığını ifade eden Hodder; hiyerarşinin diğer bir belirtisi olarak, evlerde de bir farklılaşmaya rastlamadıklarını anlattı.

Nurcan Yalman ise, Çatalhöyük çevresindeki Çumra, Akşehir Ova ve Dağ köylerinde yaptıkları etnoarkeolojik çalışmalar hakkında bilgi vererek, yaşayan çağdaş köylerdeki izlerden eskiye ulaşmanın yollarını aradıklarını, yerleşimlerin biçimlenmesinde belirleyici olanın, toplulukların dili, dini, etnik kökenleri değil, topluluğun kendi özgün özellikleri olduğunu saptadıklarını anlattı...

Prof. Dr. Ian Hodder, toplantının ardından sorularımızı yanıtladı:

➤ *Siz, Çatalhöyük Kazı Başkanı olmanın ötesinde, arkeolojik konularda kuramsal temelde fikir ve teori geliştiren bir insan olarak da tanınıyorsunuz. Çatalhöyük, kuramsal evriminizde nasıl bir etki yarattı?*

Öncelikle, arkeolojinin metotsal olarak nasıl yapılması gerektiği konusunda yeni bir bakış açısı kazandım. Çatalhöyük'te yapmaya çalıştığımız, projeye farklı insanları dahil etmekti. Yani sadece bilim adamları olarak bir araya toplanmak değil, yerel halkla, bürokratik kesimle, Türkiye'den farklı gruptaki insanlarla ortak çalışarak, farklı alanlarda incelemeye katkı sağlamaya çalışmaktı amacımız. Arkeolojiyi salt bir bilim dalı olarak degil, insanlarla diyoloğa da yer veren bir çalışma olarak gerçekleştirmekti. Ekibin içinde de bunu sıkca uygulamaya çalıştık... Geçmişi anlama konusunda da, Çatalhöyük bakış açımı değiştirdi. Sembolizm ve din, günlük

Prof. Dr. Ian Hodder (solda; kazı alanında ve altta; Çatalhöyük'teki ziyaretçilerle), nüfusunun kalabalıklığına rağmen, Çatalhöyük'te, hiyerarşiye ve merkezî bir yapılanmaya rastlanmamasının ilginç olduğunu belirtiyor. Nurcan Yalman (solda), Çatalhöyük çevresindeki köylerde yaptıkları etnoarkeolojik çalışmalar hakkında bilgi verdi.

Prof. Dr. Ian Hodder (sağda), "Bizim ve Mellaart'ın çalışmalarıyla, Çatalhöyük'ün yaklaşık yüzde 5'i ortaya çıktı" dedi.

hayattan ayrı bir biçimde var olmamaktaydı. Önceden insanlar, dini ve sembolizmi günlük hayattan ayrı bir alan olarak görmekteydiler, ki şu anda da öyle bakılmaktadır; fakat bence, çok eski zamanlarda bunların hepsi içiçeydi. Mesela birçok araştırmacı, insanların yerleşik yaşama geçmelerinin nedeni olarak salt sosyal ve ekonomik alanlara bakıyor. Çatalhöyük'te ve farklı birkaç yerleşim merkezinde yaptığımız araştırmalardan sonra, aslında insanların yerleşik yaşama geçmelerinde dini ve sembolik etkenlerin de var olduğunu gördük.

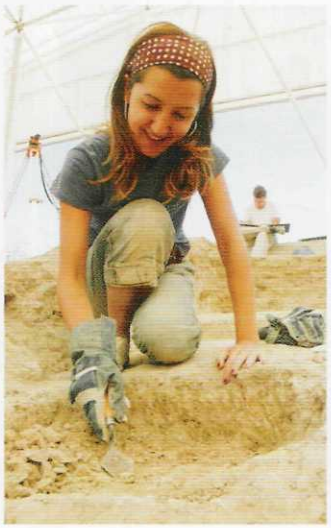
➤ *Son 13 yıl içinde, Çatalhöyük'te sadece 2 ev kazılmış durumda. Daha önce, James Mellaart zamanında da 200 civarında ev kazılmıştı. Sonuç itibariyle, bugüne kadar Çatalhöyük'ün ne kadarı kazıldı? Kazılar daha ne kadar sürebilir?*

Şu ana kadar 2 evi tamamiyle bitirdik; fakat 60 kadar evi de ortaya çıkardık. Ancak onların çalışmaları henüz bitmedi. Herhalde bizim ve Mellaart'ın çalışmalarıyla, Çatalhöyük'ün yaklaşık yüzde 5'i ortaya çıktı. Çatalhöyük'te 25 yıl kadar daha çalışacağımı umuyorum ve o zamana kadar, sanırım ancak yüzde 5.5'i keşfedilmiş olacak.

➤ *Çatalhöyük'ün çevresinde önemli başka yerleşmeler de var. Acaba Çatalhöyük, bu çevre yerleşimler içinde metropol konumda olabilir mi, bu yönde özellikler gösteriyor mu?*

Esas olarak, yok... Yakındaki Aşıklı Höyük, Çatalhöyük'ten daha eski bir yerleşim alanı. Çatalhöyük'teki yerleşim, Aşıklı Höyük'teki yerleşim bittiğinde başlamıştı. Çatalhöyük çevresinde, aynı dönem özellikleri taşıyan başka yerleşim bulgularına henüz rastlayamadık...

Çatalhöyük'le ilgili bağlantılar:
http://catal.arch.cam.ac.uk/catal/catal.html
www.smm.org/catal
www.catalhoyuk.org

Son 13 yıl içinde, Çatalhöyük'te 2 ev kazıldı (sağda).

İznik Yeşil Cami'nin minaresi

Uluslararası İznik Sempozyumu

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İznik Belediyesi işbirliği ile, İznik kentinin dinî, tarihî, kültürel vb. yönlerinin ele alınacağı bir 'Uluslararası İznik Sempozyumu' düzenleniyor. 5-7 Eylül 2005 tarihleri arasındaki sempozyuma yerli ve yabancı pek çok bilim insanının katılması bekleniyor.

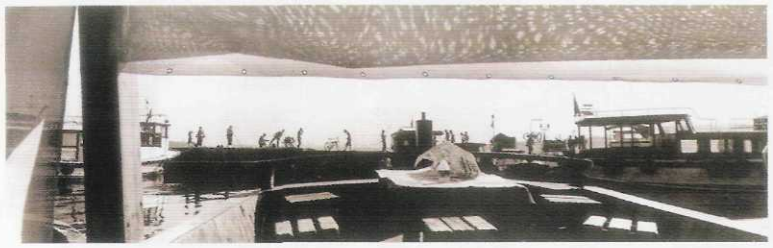

Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın *(altta)* bir açılış konferansı vereceği sempozyum ile, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde din, siyaset, kültür vb. bakımlardan oldukça önemli bir merkez olan İznik'in (Nicea) çeşitli yönleriyle araştırılması ve ortak bir çalışma platformunda paylaşılması hedefleniyor.

Sempozyumda, Türkiye'den Prof. Dr. Işın Demirkent *(en üstte)*, Prof. Dr. İskender Pala, Prof. Dr. Semavi Eyice gibi isimler yer alıyor (Bilgi için: 0264- 277 12 44, 277 40 02).

'Cityrama' İstanbul Modern'de

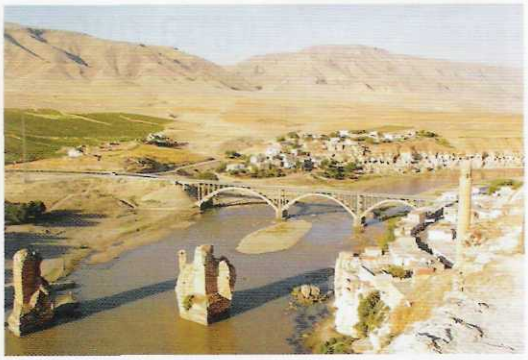

2 Temmuz-10 Temmuz tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen 'UIA2005 İstanbul XXII. Dünya Mimarlık Kongresi'ne paralel olarak, İstanbul Modern Fotoğraf Galerisi'nde açılan 'Cityrama' adlı fotoğraf sergisi, 28 Ağustos'a dek izlenebilecek.

Sponsorluğunu Fujifilm'in üstlendiği, küratörlüğünü Engin Özendes'in yaptığı sergi, Cengiz Akduman, Arif Aşçı, İbrahim Ayşıl, Cemal Emden, Sinan Koçaslan, Selim Seval ve Cem Turgay'ın çalışmalarından oluşuyor. 'Cityrama', kente düz bakış yerine, fotoğraf estetiğinin kullanıldığı, artistik tatlar arayan bir bakış sergiliyor.

Engin Özendes, 'Cityrama'nın, yanıtların değil, soruların sergisi olduğunu vurguluyor:

"Yaşadığımız kenti tarihi, kültürü, sanatı ve insanı ile tanıyor muyuz? Mevsimlerin baştan çıkarıcı dönüşümlerini, o kentin hangi köşelerinde keyfimizce yaşıyoruz? Çağın homurtulu, keskin dişli makinelerine kendini sessiz bir biçimde direnmeden teslim eden eski yapılara ne tür duygularla bakıyoruz? Tüm yönlere doğru hüzünleri ile gelişirken İstanbul, bir yandan kayıp mı oluyor, yoksa bu onun doğal büyüme süreci mi? Fotoğrafçı tarafından seçilmiş o an, bir kentin siluetinin insanoğlu tarafından yok edilişinin saptanması mıdır? Yaşayan bir organizmanın gelişmesinin tanıklığı mıdır? Bu dev kent, tüm baştan çıkarıcılığı ve suskunluğu ile bütün dünyanın en onurlu atası mıdır?"

Hasankeyf'in 'kutsal vadi'si

Ilısu Baraj Gölü altında kalacak Hasankeyf İlçesi'nde, Karayün Köyü yolu üzerinde bulunan kilisede kazı çalışmalarını yürüten Kazı Ekibi Başkanı Prof. Dr. Abdusselam Uluçam, vadide, çok tanrılı din mensupları ile Hıristiyan ve Müslümanlara ait ibadethaneler bulduklarını bildirdi; ibadethanelerin yan yana olmasının, kültür ve inanç tarihi açısından önemli olduğunu vurguladı.

'Türkiye'nin harikası' Selimiye

ABD'nin ünlü haber dergisi 'Time', son sayısında 'Avrupa'nın harikaları'nı belirledi. Ancak seçimi derginin editörleri değil, Avrupa'nın ünlü isimleri yaptı. Örneğin, İngiliz yazar Peter Ackroyd, turistlerin pek uğramadığı ama Londralıların bin yıldır alışveriş yaptığı 'Smithfield Et Pazar'ını, İngiltere'nin harikası olarak belirledi. Ünlü tenisçi Boris Becker ise Almanya adına tercihini, Münih'teki muhteşem 'Allianz Arena Stadyumu'ndan yana kullandı...

'Time' dergisinin anketinde, Türkiye adına seçimi ise, Orhan Pamuk yaptı. Ünlü yazar, oyunu Edirne'deki 'Selimiye Cami'nden yana kullandı. Pamuk, Selimiye için 'Time' dergisine şunları yazdı: "Türkiye'de başka hiçbir Osmanlı eseri, bir kenti görüntüsüyle bu kadar çok etkilemiyor. Gerçi Edirne birbirinden güzel tarihi eserlerle çevrili. Ancak Selimiye Cami ve harika kubbesi yanında, hepsi çok küçük kalıyor."

Zeugma müzesine kavuştu

'Çingene Kızı' mozaiği de, Zeugma Müzesi'nde sergilenen panolar arasında yer alıyor (sağda).

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın törenle açılışını yaptığı Gaziantep Zeugma Mozaik Müzesi, uzun süredir kapalı kapılar ardında kalan mozaikleri yeniden gün ışığına çıkardı. Zeugma'da ortaya çıkarılan mozaiklerin 843 metrekaresi yeni müzede teşhirde, 300 metrekaresinin ise restorasyonu sürüyor...

18 yıldan bu yana Zeugma'dan 1500 metrekare mozaik, 120 metrekare duvar resmi, 4 bin bronz sikke, günlük yaşamda kullanılan binlerce eşya çıkarıldı. Mozaiklerin 843 metrekaresi yeni müzede teşhire kondu, 300 metrekaresinin restorasyonu sürüyor; 350 metrekaresi ise Zeugma Açık Hava Müzesi'nde sergileniyor. Aralarında 'Çingene Kızı' mozaiğinin de olduğu 35'i pano toplam 550 metrekare mozaik, 120 metrekare duvar resmi fresk, 35 heykel ve mezar steli, Zeugma yamaçlarında bulunan 3 villadan çıkartılan mozaikler, duvar resimleri, çeşmeler ve sütunlar müzeye yerleştirildi. Diğer 4 bin buluntu ve 1000 sikke de Zeugma Müzesi'nin yanındaki Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nde bulunuyor.

Bu arada, Zeugma Antik Kenti'nde bulunan 4 yeni mozaiğin de katkısıyla, 886 metrekarelik mozaik zenginliğine sahip olan Gaziantep Müzesi, dünyanın en büyük mozaik müzesi olarak gösterilen Tunus'taki Bardo Müzesi'ni geçti. Bardo'da, 650 metrekare mozaik sergileniyor...

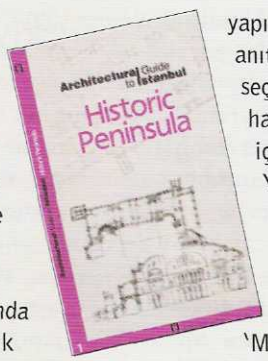

Zeugma Müzesi'nin mozaik zenginliğinin, dünyanın en büyük mozaik müzesi olarak gösterilen Tunus'taki Bardo Müzesi'ni (sağda) geçtiği belirtiliyor.

Bu tarihi eserlere dokunulabilir...

Antalya Müzesi'nin yıl sonunda hizmete girecek ek binasında, müzeyi gezerken eserlere dokunmak isteyenlere yönelik, M.Ö. 2. Yüzyıl'a ait yol kılavuz anıtının röprodüksiyonuna yer verilecek. Antalya Müze Müdürü Selahattin Aksu, müzeyi ziyaretçilerin hoş vakit geçirecekleri

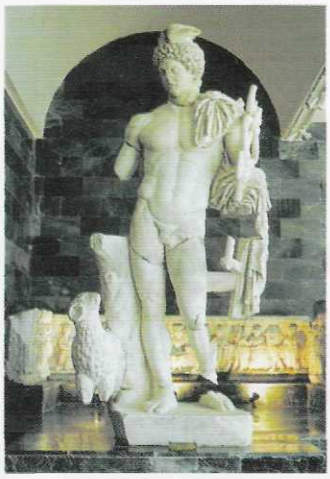
'İstanbul Mimarlık Rehberi' hazırlandı

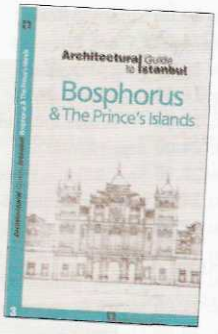
Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi tarafından, Prof. Dr. Afife Batur'un direktörlüğünde ve editörlüğünde hazırlanan, 950 kadar yapıt hakkında bilgi içeren 4 ciltlik 'İstanbul Mimarlık Rehberi' tamamlandı. Bugüne dek bir benzeri yayımlanmayan rehber, günümüzde gezilip görülebilecek kadar ayakta duran; tarihî, estetik ve mimarî açıdan nitelikli olan, İstanbul'un metropoliten alanındaki anıtsal ve sivil mimarlık yapıtları ile açık alan anıtları arasından seçilmiş yapıtlar hakkında bilgiler içeriyor. 'Tarihi Yarımada-Historic Peninsula', 'Galata', 'Boğaziçi ve Adalar-Bosphorus and The Prince's Islands' ve 'Modern Mimarlık - Modern and Contemporary' ana başlıklarıyla, İngilizce olarak hazırlanan rehberin daha sonra Türkçe'ye ve başka dillere çevrilmesi de düşünülüyor.

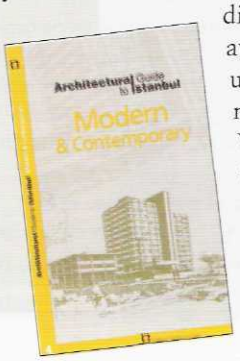
Rehberde, İstanbul'un 900 civarında yapıtı, bölgelere ve dönemlere göre sorumluluk alanları

şekilde yeniden planladıklarını belirterek, "Bütün eserlerin sergiye girmesi gerekmiyor. Zaten müzecilik anlayışında bu yoktur. Uluslararası birçok müzede de durum aynı. Hatta bazı müzelerde eserin aslı değil, röprodüksiyonu sergilenir" diye konuştu. Aksu, müzede insanların eserleri bir camekânın arkasından izlemesini istemediklerini, eski eserleri sevdirmek için kişinin o eserle temas kurmasını sağlayacaklarını sözlerine ekledi.

belirlenmiş uzmanlarca ele alınmış; yapılarla ilgili bilgiler kaynaklardan derlenmiş, gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş. Rehber, 1:10000 gerçek ölçekli kent planları ve üzerlerinde işaretli yapılar, yapıların siyah-beyaz, belgesel nitelikli ve güncel fotoğrafları, çizimleri ve yapılarla ilgili kısa metinlerden oluşuyor. Yapı metinleri, yapıtın tarihini, mimarını, yaptıranını ve geçirdiği onarımları-yıkımları içermekle beraber, mimari özelliklerini de özetliyor.

'Marco Polo İskelesi'nde onarım

Adana'nın Yumurtalık ilçesindeki tarihî Ayas Kenti'nde, ünlü gezgin Marco Polo'nun adıyla anılan iskelenin yanı sıra Atlas ve Yumurtalık kaleleri de onarılacak. Roma döneminde önemli bir merkez olan ve ünlü gezgin Marco Polo'nun, İpek Yolu seyahatine başladığı tarihî Ayas Kenti'ndeki 'Marco Polo İskelesi', önemli bir kültürel değer olarak gösteriliyor. Her geçen yıl biraz daha yok olan iskele, zengin tarihi potansiyeli olan Ayas Kenti ile dünya kültür mirasının önemli bir parçasını oluşturuyor. İl Kültür ve Turizm Müdürü Zeki Yılmaz, yaptığı açıklamada, yüzlerce yıl dalgalara direnmesine rağmen ayakta alan 4-5 metre uzunluğundaki iskelenin, ilçedeki Atlas ve Yumurtalık kaleleri ile birlikte restore edilmesi için çalışma yapıldığını bildirdi.

Ünlü gezgin Marco Polo ve arkadaşlarının, 1271 yılında geldikleri Yumurtalık'ta birkaç gün kalıp, burada kendilerine rehberlik yapacak kervana katılarak, Kilikya Ovası'nın Toros Dağları kıyısındaki Sis şehrine ulaştıkları, daha sonra buradan Feke (Vahga), Haçin, Komana (Şar) şehirlerini izleyerek, Kayseri'ye ve oradan da Sivas'a geçtikleri belirtiliyor.

Polo ve arkadaşlarının bundan sonra ise 3.5 yıl sürecek olan İran, Afganistan, Doğu Türkistan ve Çin'i kapsayan maceralı yolculuklarına başladıkları kaydediliyor...

Marco Polo

'Büyük Zafer'den iki yıl sonra...

30 Ağustos 1924: Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa ve eşi Latife Hanım, 'Meçhul Asker Anıtı'nın temelini atmak üzere geldikleri Afyon'da böyle karşılanmışlardı.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, 29 Ağustos 1924'te, 'Büyük Zafer'in ikinci yıldönümü ve 'Meçhul Asker Anıtı'nın temel atma töreni nedeniyle, Dumlupınar'da düzenlenen törene katılmak üzere özel trenine biner. Yanında eşi Latife Hanım ile bazı bakanlar vardır. Ertesi gün, öğle saatlerinde, törenin yapılacağı Çaltı Tepe'ye varılır. Türkiye'nin her yerinden temsilciler, tören alanını hınca hınç doldurmuşlardır. Gazi Mustafa Kemal Paşa temele ilk harcı koyduktan sonra, temsilcilerin konuşmaları dinlenir.

Gazi Mustafa Kemal Paşa kürsüye geldiğinde, Dumlupınar yaylası, alkışlarla çınlamaktadır. Gazi, bir saat süren konuşmasında, 'Büyük Zafer'den ve bu savaştaki anılarından söz eder. Üzerinde bulundukları alanın önemini ise şöyle dile getirir:

"Hiç şüphe etmemelidir ki, yeni Türk devletinin, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli burada atıldı. Ebedî hayatı burada taçlandı. Bu alanda akan Türk kanları, bu gökyüzünde uçuşan şehit ruhları, devlet ve cumhuriyetimizin ebedî kurucularıdır. Burada esasını koyduğumuz 'şehit asker' anıtı,
işte o ruhları, o ruhlarla birlikte gazi arkadaşlarını, fedakâr ve kahraman Türk milletini temsil edecektir..."